

**KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARI FİNANSAL
PERFORMANSLARININ ÇOK DEĞİŞKENLİ KARAR VERME
YÖNTEMLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI: BORSA İSTANBUL'DA
İŞLEM GÖREN BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA (2004-2014)**

Hilal KARATAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR

Mart, 2016

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARI
FİNANSAL PERFORMANSLARININ ÇOK DEĞİŞKENLİ
KARAR VERME YÖNTEMLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI:
BORSA İSTANBUL'DA İŞLEM GÖREN BANKALAR ÜZERİNE
BİR UYGULAMA (2004-2014)

Hazırlayan
Hilal KARATAŞ

Danışman
Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR

AFYONKARAHİSAR 2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Katılım Bankaları ile Mevduat Bankaları Finansal Performanslarının Çok Değişkenli Karar Verme Yöntemleri ile Karşılaştırılması: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama (2004-2014)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlardan atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28.04.2016

Hilal KARATAŞ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

TEZ DANIŞMANI: Doç.Dr. Tuğrul KANDEMİR

JÜRİ ÜYELERİ: Doç.Dr. Yılmaz AKYÜZ
Doç.Dr. Cantürk KAYAHAN

İşletme anabilim dalı Muhasebe ve Finansman bilim dalı yüksek lisans öğrencisi Hilal KARATAŞ'ın **“Katılım Bankaları ile Mevduat Bankaları Finansal Performanslarının Çok Değişkenli Karar Verme Yöntemleri ile Karşılaştırılması: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama (2004-2014)”** başlıklı tez 04/03/2016 tarihinde, saat 10:00’da Lisanüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARI FİNANSAL PERFORMANSLARININ ÇOK DEĞİŞKENLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI: BORSA İSTANBUL'DA İŞLEM GÖREN BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA (2004-2014)

Hilal KARATAŞ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

Mart 2016

Danışman: Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR

Ülkelerin finans sisteminin sağlıklı bir yapıda olması, o ülkedeki bankacılık sistemi ile yakından ilgilidir. Çünkü bankalar finansal sistemin en önemli yapı taşıdır.

Bu çalışmada, Borsa İstanbul'da işlem gören 2 Katılım Bankası ve 12 Mevduat Bankasının 2004-2014 yılları arasındaki performansı Çok Değişkenli Karar Verme yöntemleriyle incelenmiştir. Çalışmada GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ, TOPSIS ve VIKOR analiz yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda; GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ yöntemine göre, en yüksek performansa sahip banka Vakıfbank, en düşük performansa sahip banka ise Şekerbank olmuştur. Vakıfbank TOPSIS analizine göre yine en yüksek performanslı banka olarak karşımıza çıkmıştır. TOPSIS analizine göre düşük performansa sahip banka Bank Asya olmuştur. Son olarak VIKOR yönteminde ise en yüksek performans Denizbank'a aittir. Performansı en düşük banka ise Albaraka Türk olarak belirlenmiştir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, bankacılık sektörünün karlı bir yapısı olduğunu ve her geçen gün büyüdüğünü söylemek mümkündür. Ancak Bank Asya'nın son dönemde yaşadığı sıkıntılı süreçler performansının düşmesine neden olmuş ve böylece bu banka beklenen performansı sergileyememiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Mevduat Bankaları, TOPSIS, VIKOR, GRİ İLİSKİSEL ANALİZ, Özel Finans Kurumları.

ABSTRACT

THE COMPARISON OF FINANCIAL PERFORMANCES OF PARTICIPATION AND DEPOSIT BANKS BY MUTIVARIATE DECISION MAKING METHODS: AN APPLICATION ON THE BANKS TRADED IN ISTANBUL EXCHANGE (2004-2014)

Hilal KARATAŞ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTE of SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION

March 2016

Advisor: Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR

The structure of healthy financial system in the countries is closely related to the banking system in these countries. Because banks are the most important building stone of the financial systems.

In this study, performances of the 2 participation banks, 12 deposit banks which are traded in BIST, have been examined with multi-criteria decision-making methods. In this study Gray Relational analysis, TOPSIS and VIKOR analysis methods were used.

According to GRAY methods Vakıfbank has the highest performance whereas Şekerbank has the lowest. Also according to TOPSIS analysis, it can be seen that Vakıfbank still has the highest performance. However, according to the TOPSIS analysis, Bank Asya has the lowest performance. In VIKOR method Denizbank has the highest performance and Albaraka Türk has the lowest.

In conclusion, the structure of the banking sector is profitable and it can be said that the sector is growing in each passing day. However Bank Asya's troubled situation caused a decline in its performance and this bank could not exhibit the expected performance.

Key Words: Participation Banks, Deposit Banks, TOPSIS, VIKOR, Gray Relational Analysis, Private Financial Institutions.

TEŞEKKÜR

Tezi hazırlama sürecimde eşsiz tecrübelerini, desteğini ve değerli zamanını benden hiç esirgemeyen, başarımda en büyük paya sahip olan çok değerli danışmanım Doç.Dr. Tuğrul KANDEMİR'e üzerimdeki emeği ve sabrından ötürü sonsuz teşekkür ederim.

Tez savunma jürimde yer alarak, kıymetli zamanlarını bana ayırıp tezimdeki eksik ve yanlışlarımı göstererek bana ışık tutan hocalarım, Doç.Dr. Yılmaz AKYÜZ ve Doç.Dr. Cantürk KAYAHAN'a teşekkür ederim.

Tez yazım süreci boyunca tüm bilgi birikimini benimle paylaşan, desteğini esirgemeyen ve bana yol gösteren değerli hocam Arş. Gör. Ender BAYKUT'a çok teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde beni yalnız bırakmayan, her daim beni destekleyen canım babam Celalettin Karataş, annem Meral Karataş ve kardeşim Yusuf Karataş'a her koşulda arkamda olduklarını hissettirdikleri için, üzerimdeki emek ve fedakârlıkları için teşekkürü borç bilirim. Son olarak nişanlım Burak KÜÇÜK'e sonsuz sevgilerimle.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KAVRAMI VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

1. BANKA TANIMI.....	4
2. BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI	6
2.1. HUKUKİ YAPILARINA GÖRE BANKALAR.....	6
2.1.1. Kişisel Teşebbüs Bankaları.....	6
2.1.2. TicaretOrtaklığı Şeklinde Kurulan Bankalar	6
2.1.3. Özel Kanunla Kurulan Bankalar	7
2.2. MÜLKİYET YAPILARINA GÖRE BANKALAR	7
2.2.1. Kamusal Sermayeli Bankalar.....	7
2.2.2. Özel Sermayeli Bankalar	7
2.2.3. Yabancı Sermayeli Bankalar.....	7
2.3. EKONOMİK İŞLEVLERİNE GÖRE BANKALAR	7
2.3.1. Merkez Bankaları.....	8
2.3.2. Mevduat Bankaları.....	8
2.3.3. Halk Bankaları	8
2.3.4. Yatırım Bankaları	9
2.3.5. Kalkınma Bankaları.....	9
2.3.6. Emlak ve İpotek Bankaları.....	9
2.3.7. Kıyı Bankaları.....	9
2.4. FİNANSAL HACİMLERİNE GÖRE BANKALAR	10
2.4.1. Perakendeci Bankalar	10
2.4.2. Toptancı Bankalar	10
2.5. ÇALIŞMA SİSTEMİNE GÖRE BANKALAR.....	10

2.5.1. Geleneksel Bankalar.....	10
2.5.2. Katılım Bankaları.....	10
3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ VE MEVDUAT BANKACILIĞI	11
3.1.CUMHURİYET ÖNCESİ BANKACILIK.....	12
3.2.CUMHURİYET SONRASI BANKACILIK	18
3.2.1. Ulusal Bankaların Geliştiği Dönem	19
3.2.2. Özel Bankaların Geliştiği Dönem	22
3.2.3. Planlı Dönem Bankacılığı	26
3.2.4. Serbestleşme ve Dışa Açılma	29
3.2.5. Yeniden Yapılandırma Dönemi ve Günümüz Türk Bankacılığı	35
3.3. MEVDUAT BANKALARI VE BANKACILIK HİZMETLERİ	39
3.4. MEVDUAT BANKALARININ FONKSİYONLARI.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKALARI VE TARİHÇESİ

1. KATILIM BANKALARI KAVRAMI	43
2. KATILIM BANKACILIĞINI ORTAYA ÇIKARAN NEDENLER.....	45
2.1. DİNİ NEDENLER	45
2.2. EKONOMİK NEDENLER.....	47
2.3. SOSYAL NEDENLER	48
3. KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİNİN TARİHÇESİ	49
3.1. DÜNYA’DA KATILIM BANKACILIĞI	49
3.2. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI	54
4. KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ	60
4.1. FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ	60
4.1.1. Özel Cari Hesaplar ile Fon Toplama	61
4.1.2. Katılma Hesapları ile Fon Toplama	61
4.2. FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ	62
4.2.1. Kurumsal Finansman Desteği	63
4.2.2. Bireysel Finansman Desteği.....	64
4.2.3. Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı	64
4.2.4. Finansal Kiralama	65
4.2.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	66
4.2.6. Ortak Yatırımlar	67
5. KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARI ARASINDAKİ FARKLAR	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSININ
DEĞERLENDİRİLMESİNDE ÇOK DEĞİŞKENLİ KARAR VERME
YÖNTEMLERİ

1. PERFORMANS KAVRAMI	72
2. PERFORMANS DEĞERLENDİRMENİN ÖNEMİ.....	73
3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	74
4. ÇOK DEĞİŞKENLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİ.....	82
4.1. GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ YÖNTEMİ.....	83
4.2. TOPSİS ANALİZ YÖNTEMİ.....	87
4.3. VİKOR ANALİZ YÖNTEMİ.....	92
4.4. ANALİTK HİYERARŞİ PROSESİ (AHP) ANALİZ YÖNTEMİ.....	95
4.5. ELECTRE ANALİZ YÖNTEMİ.....	99
4.6. PROMETHEE ANALİZ YÖNTEMİ	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARININ FİNANSAL
PERFORMANSININ ÇOK DEĞİŞKENLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİ
İLE KARŞILAŞTIRILMASI

1. ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ VE VERİLER	101
2. GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	102
3. TOPSİS ANALİZİ VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	121
4. VİKOR ANALİZİ VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	125
 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	134
KAYNAKÇA.....	140

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Osmanlı Dönemi'nde Kurulan Yabancı Bankalar	14
Tablo 2: Osmanlı Dönemi'nde Kurulan Milli Bankalar	16
Tablo 3: 1944-1960 Döneminde Türkiye'de Kurulan Bankalar.....	24
Tablo 4: Planlı Dönem Banka ve Şube Sayıları	28
Tablo 5: 1980-2001 Yılları Arasında Banka ve Şube Sayıları.....	34
Tablo 6: 2010-2015 Yılları Arası Banka Sayıları	38
Tablo 7: İslam Kalkınma Bankasına Üye Ülkeler	52
Tablo 8: Katılım Bankalarının Şube Sayısı ve Personel Sayısı Gelişimi (2003-2014).....	58
Tablo 9: Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri (Milyon TL).....	59
Tablo 10: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması	69
Tablo 11: Analize Konu Olan Bankaların Listesi	102
Tablo 12: Performans Değerlendirmede Kullanılan Finansal Oranlar.....	104
Tablo 13: Analize Konu Olan Bankalar ve Finansal Oranlar	107
Tablo 14: Referans Serinin Oluşturulması	110
Tablo 15: Normalize Edilmiş Matrisin Oluşturulması	114
Tablo 16: Mutlak Değer Tablosu	116
Tablo 17: Gri İlişkisel Katsayı Matrisi.....	118
Tablo 18: Gri İlişkisel Katsayı Hesaplanması.....	119
Tablo 19: Gri İlişkisel Sonuç Tablosu	120
Tablo 20: Bankalar ve Değişkenler Tablosu	122
Tablo 21: TOPSIS Sonuç Tablosu	123
Tablo 22: Analizde Kullanılan Bankaların Kodları	126
Tablo 23: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Kodları	126
Tablo 24: Maksimum f_i^* ve Minimum f_i^-	127
Tablo 25: rij Değerlerinin Hesaplanması	129
Tablo 26: Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi	130
Tablo 27: S_j , R_j ve Q_j Değerleri	131
Tablo 28: VIKOR Sonuç Tablosu	132

KISALTMALAR DİZİNİ

AHP	Analitik Hiyerarşi Prosesi
ATM	Otomatik Para Çekme Makineleri
A.Ş	Anonim Şirket
BİST	Borsa İstanbul
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
İKB	İslam Kalkınma Bankası
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KZOB	Kar-Zarar Ortaklığı Belgesi
M.Ö.	Milattan Önce
ÖFK	Özel Finans Kurumu
SPK	Sermaye Piyasası Kurumu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
VDMK	Varlığa Dayalı Menkul Kıymet

GİRİŞ

Ekonomide bazı taraflar elinde ihtiyacı olandan daha fazla fon bulundururken, bazı taraflar ise ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dışarıdan fon toplama yoluna gitmektedirler. Bu sistemde, iki tarafı bir araya getiren çeşitli araçların, kurum ve kuruluşların bulunduğu, fon talep eden ile fon arz edenin karşılaştığı piyasaya finansal piyasa denmektedir. Finansal piyasada birçok finansal kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunların arasında en önemlileri ise bankalardır.

Günümüzde finansal sistemin en önemli yapı taşını bankalar oluşturmaktadır. Bankalar topluma hizmetler sunarak ve taraflar arasında köprü görevi görerek, hem faaliyet gösterdikleri ülkelerde hem de uluslararası faaliyetleri ile finans piyasasının gelişmesinde ve büyümesinde aktif rol göstermektedirler. Bir ülkedeki finans sektörünün sağlıklı olması o ülkedeki bankacılık sektörünün durumuyla yakından ilgilidir.

1980’li yıllarda ekonomide yaşanan dengesizlikler nedeniyle ekonominin dışa açılması, daha sağlam bir yapıda olması amaçlanmıştır. Bu nedenle, çeşitli sebeplerle ekonomiye kazandırılmayan, yastık altı kalmış fonların hiç değilse bir kısmının ekonomiye dâhil edilebilmesi amacıyla, “Faizsiz Bankacılık” alanında adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu gelişmenin ardından 1983 yılından itibaren faizsiz bankacılık alanında adımlar atılmış, bu kurumlar “Özel Finans Kurumları” adı altında Türkiye’de kurulmaya başlamıştır. 1999’da bu kurumlar ile ilgili ilk düzenlemeler yapılmış ve Özel Finans Kurumları Bankacılık Kanunu kapsamına alınmıştır. 2005 yılının sonunda ise Özel Finans Kurumları’nın adı “Katılım Bankaları” olarak değiştirilmiştir. Katılım bankalarındaki Güvence Fonu da, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir. Bu sayede katılım bankaları, diğer bankalar ile eşit haklara sahip olmuş ve onlarla rekabet edebilir konuma kavuşmuştur.

Katılım bankalarının bankacılık sistemine dâhil olmasıyla birlikte, sektörde bankalar için, geleneksel bankalar ya da başka bir deyişle ticari bankalar ve katılım bankaları olarak bir ayrıma gidilmiştir. İki banka türü de sistemin ayrılmaz parçası olmasına rağmen aralarında gerek çalışma prensipleri gerekse de kullanılan enstrümanlar açısından oldukça farklar mevcuttur. Katılım bankaları tüm

hizmetlerini fâizsizlik esasına göre gerçekleştirirken, geleneksel bankaların hemen hemen tüm işlemlerinde faiz esastır. Katılım bankalarının sisteme dâhil olmasıyla birlikte, ekonomiye kazandırılmayan fonların bir kısmı ekonomiye kazandırılmış, faiz konusunda hassas olan tasarruf sahipleri de ellerinde bulunan fonları kendi inançlarına göre istedikleri şekilde istedikleri bankaya yatırım yapabilme imkânına sahip olmuşlardır.

Dünyada 1970’li yıllarda faaliyet göstermeye başlayan, Türkiye’de ise 1983 yılından itibaren kendini gösteren katılım bankacılığı, her geçen gün finansal sistemdeki payını arttırarak büyümekte ve gelişmektedir. Faizsiz bankacılık bugün yalnızca İslam ülkelerinde değil, ABD ve İngiltere gibi finans sektörünün çok gelişmiş olduğu ülkelerde de faaliyet göstermektedir.

Bankacılık sektörü, yakın geçmişte yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ardından yeniden yapılanma süreci ile birlikte önemli bir şekilde toparlanmıştır. Yaşanan bu krizlerin ardından bankacılık sektörü yeniden canlanmış, daha sağlam bir yapıya bürünmüştür. BDDK’nın önderliğinde alınan önlemler kendini hissettirmiş, 2008-2009 yıllarında ortaya çıkan küresel kriz, Avrupa ve Amerika’da önemli ölçüde hissedilirken, Türk bankacılık sektörü bu krizden çok fazla etkilenmemiştir.

Türk bankacılık sistemindeki bankalar faaliyet alanlarına göre; ticari bankalar, yatırım bankaları, kalkınma bankaları ve katılım bankaları olarak alt başlıklara ayrılmaktadır. Ülkemizde Mart 2016 tarihi itibarıyla 53 banka bulunmaktadır. Bunlardan 6 tanesi Katılım Bankası, 34 tanesi Mevduat Bankası ve 13 tanesi ise Kalkınma ve Yatırım Bankaları’dır. Bu bankaların sağladığı istihdam boyutuna, topladığı mevduat ve kullandığı kredi rakamlarına baktığımızda bankacılık sisteminin ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu önem, bankaların performansının ölçülmesini de önemli ve gerekli kılmıştır.

Bu çalışmada, Borsa İstanbul’da işlem gören 2 katılım bankası ile 12 mevduat bankasının performansları Çok Değişkenli Karar Verme yöntemleriyle incelenmiştir. Çok Değişkenli Karar Verme yöntemlerinden; GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ, TOPSİS ve VIKOR analiz yöntemi kullanılmıştır. 14 bankanın 2004-2014 yılları arasındaki finansal verileri, analize tabii tutulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde banka kavramı, bankaların sınıflandırılması ve çeşitleri genel hatları ile açıklanmış, Mevduat Bankacılığı ve Türk Bankacılık sektörünün Türkiye’deki gelişimine değinilmiştir. Ardından mevduat bankalarının hizmetleri ve fonksiyonları ele alınmıştır.

İkinci bölümde, katılım bankacılığı kavramı, bu banka türünü ortaya çıkaran nedenler, katılım bankacılığı sistemin tarihçesi ve katılım bankalarının kendine özgü fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri açıklanmıştır. Daha sonra katılım bankaları ile mevduat bankalarının farklarından bahsedilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, daha önce yurt içinde ve yurt dışında performans değerlendirmesi ile ilgili yapılan çalışmalar gözden geçirilmiş ve bunlarla ilgili kısaca bilgiler verilmiştir. Performans kavramı ve performans değerlendirmenin öneminden bahsedilmiştir. Ardından Çok Değişkenli Karar Verme yöntemi, literatürde en sık kullanılan yöntemler ve çalışmanın finansal analizinde kullanılan GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ, TOPSİS ve VIKOR yöntemleri açıklanmıştır.

Çalışmanın dördüncü kısmında ise, çalışmada kullanılan veriler açıklanmış, kullanılan analizler ve sonuçlar belirtilmiştir. Sonuç kısmında ise, yapılan analizler neticesinde elde edilen bulgular ve bankacılık sektörü ile ilgili genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KAVRAMI VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

1. BANKA TANIMI

Banka kelimesinin İtalyanca “Banco” kelimesinden geldiği ve anlamının masa, sıra ya da tezgâh anlamına geldiği söylenmektedir. Banka, müşterilerinden mevduat kabul eden ve mevduatı en etkin bir şekilde kredi ya da başka araçlarla fon ihtiyacı olan kişilere kullandıran iktisadi bir kuruluştur. Bankacılığın tarihinin çok eski dönemlere kadar uzandığı bilinmektedir. Bilinen en eski banka, yapılan kazılarda ortaya çıkan ve Mezopotamya’nın Uruk kenti yakınlarında bulunan Kızıl Tapınak’tır (Takan, 2001:2-3).

Bankaların sağladığı en önemli hizmet, tasarruflar ile yatırımlar arasındaki ilişkiyi verimli bir şekilde sağlamaktır. Çünkü günümüzde para ve kredi ile ilgili olan işlemler genellikle bankalar aracılığıyla yapılmaktadır. Ekonomik hayatımızda da paraya ihtiyacı olan kişiler ile parası olan kişiler her zaman aynı kişiler değildir. Bankalar böyle durumlarda ellerinde tasarrufu olup bu tasarrufu kullanmayanlar ile paraya ihtiyaç duyan kişiler arasında bağlantı kurmaktadır. Yani ihtiyaç sahibi ile ihtiyaç fazlası olan tarafı bir araya getirmektedir (Eroğlu, 2004:74).

Ekonomik ve ticari ilişkiler arasında köprü görevi yapan bankalar, sermaye ve para konusundaki tüm işlemleri yapan ve ihtiyacı karşılamayı esas alan bir ekonomik birimdir. Ancak günümüz modern bankaları, her geçen gün çeşitli faaliyetler gösterdikleri için, tüm özelliklerini kapsayan, onları tam anlamıyla anlatan bir banka tanımı yapmak oldukça zordur. Çünkü artık modern bankalar, geçmiş dönemlerdeki bankalardan daha değişik ve daha seçkin bir kurum niteliği kazanmıştır (Eyüpgiller, 2000:22). Banka tanımını yapmak zor olmasına rağmen, bazı yayınlar bankaların bazı faaliyet konularını dikkate alarak tanımlar yapmaktadır. En geniş tanımda banka, mevduat toplayan, topladığı bu mevduatı kredi vererek kullandırma amacı olan ya da kısaca, faaliyetlerinin ana konusu düzenli bir şekilde kredi toplamak ve bu kredileri verimli bir şekilde kullandırmak olan bir ekonomik kuruluş olarak ifade edilebilir (Altuğ, 2000:3).

Banka tanımı ise Türk Bankacılık sisteminde ilk defa, 5411 sayılı Bakanlar Kanununda yapılmıştır. Bu kanunda bankaların, mevduat bankaları, yatırım/kalkınma bankaları ve katılım bankalarından oluştuğu belirtilmiştir. Bu kanunda, bankalar *“Mevduat bankası, kendi nam ve hesabına mevduat kabul eden ve kredi kullandırmak ana faaliyeti olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile birlikte, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri; kalkınma ve yatırım bankası, mevduat ve katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak ana faaliyeti olmak üzere faaliyet gösteren ve özel kanunlar ile kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile birlikte yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri; katılım bankası, özel cari ve katılma hesapları yolu ile fon toplamak ve kredi kullandırmak ana faaliyeti olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile birlikte yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri”* olarak tanımlanmıştır.

Bankaların faaliyet alanları ve hizmetleri ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve uluslararası ilişkilerine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Günümüzdeki bankalar; kredi verir, mevduat toplar, aracılık yapar, sanayi kuruluşlarına destek verir, kişi ve kurumlara kiralık kasa kullandırır, borsaya katılır, ülkenin kalkınmasını destekler ve yönlendirir. Yaptıkları bu hizmetlerden dolayı bankalar için sadece “para ile ticaret yapan işletmeler” ya da “az faiz ile alıp çok faiz ile para kullandıran işletmeler” olarak basit bir şekilde tanımlamak yanlış olacaktır (Takan, 2001:2).

Bankaları diğer finansal kurumlardan ayıran en önemli özellik ise, mevduat ve kredi ürünleri sağlamasıdır. Bankalar, halktan topladığı mevduat ile kendi bünyelerinde sahip olduğu mevduatı kredi şeklinde kullandıran ve ekonomide para akışını sağlayan iktisadi işletme ve bu işletmenin sahibi durumunda olan anonim şirket olarak da tanımlanabilmektedir (Battal, 2004:15).

Finans sektörünün odak noktası olan bankalar için genel bir tanım yapmak oldukça güçtür. Çünkü günümüzde bankalar sadece kredi vermek amacını gütmemektedir. Her geçen gün yeni enstrümanlarla karşımıza çıkan bankaların türlerini açıklamak, bankaların anlaşılmasında bizlere yardımcı olacaktır.

2. BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI

Bankaların tanımında olduğu gibi sınıflandırılmasının yapılması da oldukça güçtür. Çünkü bankaların faaliyetleri ülkelerin ekonomileri ve faaliyet alanının genişliğine göre değişiklik göstermektedir. Her ülkenin bankacılık sektörü farklılık göstermekte, bu sektör her ülkede farklı yasalara ve denetimlere tabii tutulmaktadır. Ülkelere göre bankacılık sisteminde farklılıklar olması sonucunda bankacılığın önem sırası ülkelere göre değişkenlik göstermekte bunun sonucunda da farklı amaçlarla kurulan bankalar diğer bankacılık faaliyetlerini de yerine getirmektedir. Bu sebepler, sınıflandırmayı zorlaştıran temel nedenlerdir (Geylan, 1985:4). Bu sebeplerden dolayı, bankaların sınıflandırılması birçok kaynakta farklı şekillerde ele alınmıştır.

Birçok kaynakta bankaların; ulusal-uluslararası banka, özel-kamu-karma sermayeli banka, küçük-orta-büyük banka, holding bankacılığı, perakendeci-toptancı bankacılık, hizmet-yatırım bankacılığı, ziraat-halk-emlak bankacılığı, bireysel-ticari-kurumsal bankacılık vs. gibi farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Aslında bu sınıflandırmalar, bankaların fonksiyonları, kuruluş amaçları, hizmet çeşitlilikleri, faaliyet alanları ya da hitap ettikleri kitle gibi farklı kriterleri göz önünde bulundurarak yapılır (Balcı, 2010:18).

Ülkelerin banka sistemleri birbirinden farklılık göstermesine rağmen, farklı kriterleri göz önüne alarak, kendi aralarında bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Yapılan sınıflandırmalar genellikle hukuki yapı, mülkiyet yapısı, ekonomik işlev, finansal hacim ve çalışma esası gibi konular üzerine olmuştur (Karaayhan, 2008:3).

2.1. HUKUKİ YAPILARINA GÖRE BANKALAR

Hukuki yapılarına göre bankalar, kuruluş şekillerine bakılarak bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Kuruluş şekillerine göre bankalar aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

2.1.1. Kişisel Teşebbüs Bankaları: Bu bankalar bir kişinin özel şirket olarak kurup işlettiği bankalardır. Ancak hemen hemen birçok ülkede yasaklandığı için bu banka türüne pek rastlanmamaktadır (Gürel, 2001:9).

2.1.2. Ticaret Ortaklığı Şeklinde Kurulan Bankalar: Tüm bankalar, yasaların belirlediği şekilde ortaklık şeklinde kurulmaktadır. Ülkemizde Bankalar

Kanunu'nun 5. Maddesinde, bankaların anonim ortaklık olarak kurulması zorunluluğu ifade edilmiştir.

2.1.3. Özel Kanunla Kurulan Bankalar: Günümüzde birçok ülkede çeşitli sebeplerden dolayı sermayesinin tamamı ya da bir kısmı özel yasalarla kamuya ait olan bankalar kurulmuştur. Ülkemizde merkez bankası dışında hala kamu bankası olarak devam eden; Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası ülkede bankacılık sisteminin kurulması ve bu bankaların faaliyet alanlarındaki sektörlerin desteklenmesi amacı ile özel kanunlarla kurulmuş bankalardır (Karaayhan, 2008:4).

2.2. MÜLKİYET YAPILARINA GÖRE BANKALAR

Mülkiyet yapısına göre bankaları sınıflandırırken, sermaye yapıları dikkate alınmaktadır. Kamusal sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalar olmak üzere üç başlık altında sınıflandırma yapılabilir.

2.2.1. Kamusal Sermayeli Bankalar: Sermayesinin doğrudan ya da dolaylı olarak kamu tarafından karşılandığı bankalardır. Burada kamudan kasıt, hazine ya da diğer kamu tüzel kişiliklerdir. Bu tür bankalar, ya devletin tekelde tutmak istediği bazı faaliyetleri karşılamak için ya da özel sektörün yetersiz kaldığı durumlarda kurulmuştur. Ziraat Bankası, Halk Bankası gibi bankalar kamusal sermayeli bankalardandır (Şakar, 2000:19).

2.2.2. Özel Sermayeli Bankalar: 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nda, özel sermayeli bankalar, sermayesinin çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ait olan milli bankalar şeklinde tanımlanmıştır. Ticaret, mevduat ya da yatırım bankaları genelde özel banka şeklinde kurulur.

2.2.3. Yabancı Sermayeli Bankalar: Sermayesi yabancı kişi ya da kurumlardan oluşan bankalardır. Yabancı bankalar faaliyete başlamadan önce açılacak olan ülkeden izin almalıdır (Yağcılar, 2011:12).

2.3. EKONOMİK İŞLEVLERİNE GÖRE BANKALAR

Bankalar yetkileri ve faaliyet alanları açısından sınıflandırılabilir. Ekonomik işlevlerine göre bankalar yedi ana grupta toplanabilir.

2.3.1. Merkez Bankaları: Merkez Bankaları banknot ihraç eden, hükümetin para ve kredi politikasını yürüten, devletin iktisadi ve mali danışmanlığını yapan bir kurumdur. Günümüzdeki anlamı ile ilk merkez bankası olarak İngiltere'de kurulan Bank Of England'ı gösterebiliriz (Bulut, 2014:10). “Bankaların Bankası” olarak adlandırılan bu türdeki bankaların, en temel ve en önemli görevleri paranın değerini korumak, para ve kredi politikasını en iyi bir şekilde yönetmek, para basmak ve bankalara ödünç para vermektir (Artun, 1983:66). Bankalar Kanunumuza göre Merkez Bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır.

2.3.2. Ticari Bankalar (Mevduat Bankaları): Ticari banka kavramı 19. yüzyılda İngiltere’de ortaya atılmıştır. O dönemde ticari bankacılığının en önemli özelliği, toplanılan paraların kısa vadeli ticari kredilerde kullanılmasıdır. Fakat günümüzde faaliyet gösteren ticari bankaların çoğu, kısa vadeli ticari krediler ile orta ve uzun vadeli krediler de kullandırmaktadır. Bu sebeple vadesiz mevduat kabul eden, çek işlemleri, kredi ve diğer hizmetleri bünyesinde barındıran bankaları, ticari banka olarak tanımlamak mümkündür. Ticari banka, mevduatları kabul eden ve bu mevduatı değişik alanlarda kredi ve iştirak aracı olarak kullanan kurumlardır (Tolon, 2004:1-2). Ticaret bankaları, fon akımını sağlamakla beraber, birçok bankacılık ürünü ile hizmet sunarak bu noktadaki ihtiyacı gidermektedir. Borç alma ve borç verme fonksiyonlarını yerine getiren Ticaret Bankaları, Merkez Bankasından sonra ekonomide satın alma gücü üreten en önemli kurumlardır. Bir diğer önemli fonksiyonu ise kaydi para yaratmasıdır (Arslan, 2014:22).

2.3.3. Halk Bankaları: Esnaf ve sanatkârların finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan bankalardır. Bu bankalar daha çok küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin sahiplerini destekleme amacı gütmektedirler (Astarcioglu, 2006:7). Halk Bankaları devlet eliyle veya büyük ölçüde devlet desteği ve özel yasalarla kurulur. Halk Bankasının amacı esnaf, sanatkâr ve küçük işletmelerin faiz yükünü daha aza indirmektir. Ve onlara yeterli miktarda tesis ve işletme kredileri sağlayabilmektir. Halk Bankaları bu krediyi sağlarken, işletmeleri ağır borç ve faiz yükü altına sokmamayı amaçlar. Çünkü bu tip işletmelerin ağır borç ya da faiz yükü altında kalmaları, hem kendileri açısından hem de ülkenin ekonomisi açısından sakıncalar taşır (Arslan, 2014:23).

2.3.4. Yatırım Bankaları: Yatırım bankaları, piyasada fon fazlasına sahip kişi ve kuruluşlardan, fon açığı olan kişi veya kuruluşlara doğru yapılacak transferlerde aracılık yapan ve işletmelere orta ya da uzun vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanması konusunda yardımcı olan finans kurumları olarak tanımlanabilir (Takan, 2001:78). İşletmelere orta ve uzun vadeli krediler açarak, yatırımlarına destek sağlayan finansman kurumları olan yatırım bankaları, sermaye piyasalarında faaliyet gösterirler. Yatırım bankaları, özellikle de II. Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılan dünyada, az gelişmiş ülkelerin sadece siyasi bağımsızlığını değil bunun yanında ekonomi alanında bağımsızlığını sağlamak için hızlı bir kalkınma arayışına girmiştir. Bu amacı gerçekleştirebilmek amacıyla yatırım bankaları, ticaret bankaları dışında, farklı statüye sahip bankalar şeklinde kurulup örgütlenmişlerdir (Akçacı, 2003:19).

2.3.5. Kalkınma Bankaları: Kalkınma bankacılığı, yatırım bankacılığına çok benzemektedir fakat bazı noktalarda bu bankalardan farklıdır. Yatırım bankaları daha çok gelişmiş ülkelerde ortaya çıkarken, kalkınma bankaları ise daha çok sermaye piyasasının az gelişmiş ya da gelişmemiş olduğu ülkelerde görülmektedir (Erdaş, 2012:31). Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerde yatırım sermayesi açığını giderir ve işletmelerin gereksinim duyduğu teknik bilgi desteğini sağlayarak, endüstriyel alanlara yönelimi sağlamaya çalışır. Kalkınma bankaları, finansman sağlarken kendi öz kaynaklarını, yabancı sermayeyi ve devlet yardımlarını kullanır (Öçal vd., 2000:44).

2.3.6. Emlak ve İpotek Bankaları: İpotek bankaları, taşınmaz mallara ipotek etmek karşılığında, genelde orta ve uzun vadeli krediler veren bankalardır. İpotek bankaları, yeni sanayi tesisi açılması, tesislerin genişletilmesi, konut ihtiyaçlarının karşılanması gibi orta ya da uzun vadeli finansman ihtiyacı olan faaliyetleri kredi vererek destekler. Emlak bankaları ise, konut sorununun çözümü için kurulmuş bankalardır. İpotek karşılığında müşterilerine konut, işyeri gibi mallar edindirmeyi amaçlar (Karaayhan, 2008:9).

2.3.7. Kıyı Bankacılığı: Kıyı bankaları, ülke dışında elde edilen fonların aynı şekilde ülke dışında kullanılmasına dayanan bir bankacılık türüdür. Off-Shore bankacılığı olarak da bilinen kıyı bankacılığı, denetim ve vergilendirmenin daha az

olduğu bankalardır. Bu bankalar bulundukları ülkenin bankacılık mevzuatı dışında tutulur.

2.4. FİNANSAL HACİMLERİNE GÖRE BANKALAR

Bankaları finansal hacimlerine göre sınıflandırırken, perakendeci ve toptancı bankalar olarak sınıflandırmak mümkündür. Buradaki esas, işlem hacmi ve müşteri profilidir.

2.4.1. Perakendeci Bankalar: Müşteri portföyünün küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan banka türüdür. Bu tür bankalarda yapılan işlemler ufak ufak ama bir bütün olarak bakıldığında geniş hacimlidir (Yağcılar, 2011:10).

2.4.2. Toptancı Bankalar: Uzman bankalar olarak bilinen toptancı bankalar, perakende bankacılığa göre daha az sayıda işlem yaparlar ancak yaptıkları işlemlerin hacimleri daha yüksektir. Az sayıda şube ve ileri teknoloji ile uluslararası para ve sermaye piyasalarından büyük tutarlı fon sağlayan, ayrıca faktoring ve forfaiting gibi yollarla uluslararası ticaretin finansmanına yardımcı olan bankalardır (Güçlü, 2006:4).

2.5. ÇALIŞMA SİSTEMLERİNE GÖRE BANKALAR

Çalışma sistemine göre bankaları geleneksel bankalar ve katılım bankaları olarak iki grupta açıklayabiliriz.

2.5.1. Geleneksel Bankalar: Geleneksel bankalar, bankacılık hizmeti veren, paranın ticaretini yapan kuruluşlardır. Bu tür bankalar, fon fazlası olan kişiler ya da kurumlardan topladığı mevduatı, fon ihtiyacı olan tarafa kredi vererek kullanırlar. Geleneksel bankalar gerek mevduat toplarken gerekse topladığı mevduatı kullanırken faizi esas almaktadır. Faizin esas alındığı bir sistemde ise temel amaç tasarruf sahiplerinden mevduat toplamak ve bu mevduatları faiz karşılığında kullanırmaktır.

2.5.2. Katılım Bankaları: Katılım bankalarını geleneksel bankalardan ayıran en temel özellik, katılım bankalarında faizin olmamasıdır. Katılım bankaları, sunduğu hizmetler karşılığında faizi esas almamaktadır. Bu bankalar, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonlara faiz vermek yerine, bu fonları sanayi ve ticaret sahalarında değerlendirerek, ortaya çıkan kar veya zararı tasarruf sahipleri ile

paylaşmalarıdır (Çerçi, 2011:8). Ticari bankalar, topladıkları mevduat ve fonlar karşılığında faiz giderine katlanırken, katılım bankaları yalnızca fon kullandırma işlemi sonucunda kar payı geliri elde ettiği sürece kar payı ödemesi yapar (Karaayhan, 2008:12). Yani katılım bankalarında kar elde edilmediği sürece bir ödeme yapılması söz konusu değildir. Bu bankalar sayesinde, atıl duran fonların bir kısmı ekonomiye kazandırılarak, faiz konusunda hassas olan kitlenin tasarruflarını güvenli bir şekilde saklamaları için imkân yaratılmıştır.

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ VE MEVDUAT BANKACILIĞI

Türkiye’de tam anlamıyla bankacılık sektörü Cumhuriyet Dönemi ile başlamaktadır. Cumhuriyet öncesinde bankacılık sektörü, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine kadar gelişimini artan bir ivme ile ilerletememiş ancak yavaş ve cılız bir biçimde de olsa gelişimini sürdürebilmiştir. Cumhuriyet ile birlikte bankacılık alanında birçok önemli gelişme kaydedilmiştir.

Türk bankacılık sektörü, 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, İmparatorluğun gerek mali gerekse sosyal ve hukuki yapısı bankacılık sektörünün o dönemler gelişmesi ve yayılmasına pek elverişli olmamıştır. 17 yy. ve 18.yy’da bu yapının gelişmemesi imparatorluk döneminde bankacılık faaliyetlerinin başlamasını iki asır geciktirmiştir (Ertuğrul ve Zaim, 1999:100). O dönem dünyanın içinde bulunduğu ekonomik durum ve ticaretteki gelişmelerden dolayı 1609 yılında Hollanda’da kurulan dünyanın ilk modern bankası Amsterdam Bankası’ndan sonra, yaklaşık 238 sene sonra 1847 yılında Osmanlı Devleti’nin ilk bankası kurulmuştur. İlk bankamız İstanbul Bankası’ndan günümüze kadar geçen dönem içerisinde Türk Bankacılık sektörü önemli aşamalar kaydetmiştir (Bektaş, 2011:96).

Çalışmamızda Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimini daha anlaşılır biçimde açıklamak adına, Osmanlı Dönemi’ndeki gelişmeleri de ele alarak, Cumhuriyet Öncesi Bankacılık ve Cumhuriyet Sonrası Bankacılık olmak üzere iki başlık halinde bankacılığın tarihsel gelişimi ele alınmıştır.

3.1. CUMHURİYET ÖNCESİ BANKACILIK

Osmanlı Devleti'nde bankacılık sektörünün başlaması, Batı'dan sonra olmasının yanında, batı ile kuruluş amacı ve faaliyetleri açısından da benzerlik göstermemektedir. Osmanlı Devleti'nde bankacılığın pek gelişmemesinin sebeplerinin başında toplumun askerlik ve yöneticilik gibi alanlarda çalışması ve bunun yanında İslam dini açısından faizin yasaklanmış olması gelmektedir. O dönemde ülkedeki bankacılık işlemlerini ülkedeki azınlıklar ve yabancı uyruklular yapmaktaydı (Bektaş, 2011:96).

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu politik ve ekonomik problemler, devletin paraya olan ihtiyacını daha da arttırmıştır. İmparatorluk sınırlarında tedavülde olan farklı paraların yarattığı düzensizliğin önüne geçmek amacıyla, 1839 yılında ilk kâğıt para "Kaime" adıyla tedavüle girmiştir (Özer, 2008:15).

Kaime'lerin, o dönem devamlı açık veren ve maddi sıkıntılar yaşayan Osmanlı Hazinesi'nin kaynak ihtiyacını karşılamak amacıyla, miktarı önemli oranda arttırılmıştır. Devamlı dış ticaret açığı verilmesiyle, kısa süre içerisinde, kaimenin yabancı paralar karşısındaki değeri önemli oranda düşüş göstermiş, bu düşüşlerden kaynaklı da yapılan ithalatın finansmanı için, dış piyasalardan kaynak bulmak zorlaşmıştır. Bu görevi karşılamak amacıyla Osmanlı dönemindeki ilk banka, hükümetin desteği ile 1847 yılında kurulan İstanbul Bankası'dır. İstanbul Bankası, kaimelerin dış değerinin sabit kalması için 1852 yılına kadar önemli ölçüde katkı sağlamıştır (Babuşçu, 2001:1). İstanbul Bankası ödeme gücünü tehlikeye düşüren işlemlerden ve spekülasyon yapmasından dolayı 1852 yılında kapatılmıştır (TBB, 2012).

Osman Devleti, 1854 yılında Kırım Savaşı sonrasında ekonomik sıkıntıya düşmüş ve ilk defa yurtdışından borçlanmıştır. Bu borçların ödenebilmesi ve sıkıntıların giderilmesi amacıyla bir devlet bankasının eksikliği hissedilmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi için merkezi Londra'da bulunan İngiliz sermayeli "Ottoman Bank (Bank-ı Osmanî)" 1856 yılında kurulmuştur (TCMB, 30.06.2015).

Ottoman Bank'ın kurulma amacı, yabancı sermaye ile Osmanlı hükümeti arasındaki dış borç alımlarına aracılık etmektir. 1863 yılında Ottoman Bank

kapatararak, İngiliz-Fransız ortaklığı ile "Bank-ı Osmanî-i Şahane (Osmanlı Bankası)" adını almıştır (TCMB, 30.06.2015). 1863 yılında çıkarılan ferman ile Osmanlı Bankası'na kâğıt para çıkarma yetkisi verilmiştir. Fakat halkın kâğıt paraya ilgi göstermemesi, bankanın ekonomide aktif olmamasına neden olmuştur. O yıl yapılan anlaşmalar neticesinde, Osmanlı Devleti gelirlerini Osmanlı Bankası'na yatırmayı, bununla birlikte iç ve dış borçlanma tahvillerini bu banka aracılığı ile yapmayı kabul etmiştir. Ayrıca Osmanlı Bankası'na devletin bütçesini denetleme yetkisi verilmiştir (Işıktaç, 2015:3). Osmanlı bankasına verilen devletin bütçesini denetleme yetkisi, banknot çıkarma yetkisi ve yeniden yapılanarak devlet bankası haline gelmiş olması onu diğer bankalardan daha önemli kılmıştır.

İmparatorluğun yıkıldığı döneme kadar kurulan diğer yabancı sermayeli bankaların ve Osmanlı Bankası'nın temel amacı, Osmanlı için borç bulmak ve iç ve dış borçlarının ödenmesi ile ilgili işlerle uğraşmak olmuştur. Çünkü o dönem, Osmanlı İmparatorluğunun çok fazla miktarda borç altında olması, Osmanlı Dönemi bankacılığı için "Borçlanma Bankacılığı" tanımı yapılmasına yol açmıştır. Fakat kurulan bu bankalar, Osmanlı'yı bu durumdan kurtaramamış ve 1875 yılında Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir. Osmanlı Devletini bu sıkıntılardan kurtarmak amacıyla, 1881 yılında Düyun-u Umumiye kurulmuştur. İmparatorluğun dış borçlarının idaresi, sadece Düyun-u Umumiye'ye devredilmiş ve böylece Osmanlı borçlanma bankacılığında yeni bir dönem başlamıştır. Osmanlı gelir kaynaklarının uluslararası bir kuruluşun denetimine geçmesi, Avrupalı sermayedarlara yeterli bir güvence sağlamıştır, özellikle 1881'den sonra sağlanan bu güvence sebebiyle İmparatorlukta birçok yabancı banka kurulmuştur (Akgüç, 1992:11).

Osmanlı Devleti zamanında piyasadaki bankaların çoğunluğunu yabancı sermaye ile kurulan bankalar oluşturmaktaydı. Bu bankaların amacı, Osmanlı ekonomisine katkıda bulunmak değil, ülkemizde faaliyette bulunan yabancı şirketlere destek olmak, onların finans ihtiyaçlarını karşılamak idi. Osmanlı Dönemi'nde kurulan yabancı bankalar Tablo-1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Osmanlı Dönemi'nde Kurulan Yabancı Bankalar

	Banka Adı	Kuruluş Yılı	Kuruluş Yeri	Açıklama
1.	İstanbul Bankası (Bank-ı Dersaadet)	1847	İstanbul	1852 yılında faaliyeti sona ermiştir.
2.	Bank-ı Osmani (Ottoman Bank)	1856	İstanbul	1863 yılında faaliyeti sona ermiştir.
3.	İttihadı Mali (Union Financière)	1859	İstanbul	Paranın dış değerini stabilize etmek için kurulmuştur.
4.	Türkiye Bankası (La Banque de Turquie)	1860	İstanbul	1861 yılında faaliyeti sona ermiştir.
5.	Bank-ı Osmani-i Şahane	1863	İstanbul	2001 yılında Garanti Bankasına devredilmiştir.
6.	Şirket-i Umumiyye-i Osmani	1864	İstanbul	1893 yılında tasfiye edilmiştir.
7.	Şirket-i Maliye-i Osmani	1866	İstanbul	Kuruluşundan bir süre sonra Osmanlı Bankası'na devredilmiştir.
8.	İtibarı Umumi-i Osmani Şirketi	1868	İstanbul	1899 yılında Osmanlı Bankası'na geçip tasfiye olmuştur.
9.	Avusturya-Osmanlı Bankası	1871	İstanbul	1874 yılında Osmanlı Bankası ile birleşmiştir.
10.	Avusturya-Türk Bankası	1872	İstanbul	1873 yılında tasfiye olunmuştur.
11.	İstanbul Bankası (The Bank of Constantinople)	1872	İstanbul	2.İstanbul Bankası,1894 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi'ne katılmıştır.
12.	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	1872	İstanbul	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
13.	Selanik Bankası	1888	İstanbul	1969'da Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası adını almıştır.
14.	Midilli Bankası	1891	İstanbul	1903 yılında tasfiye olmuştur.
15.	Türkiye Milli Bankası	1909	İstanbul	İngiliz yatırımları için kurulmuştur. 1913 yılında kapatılmıştır.

16.	İtibar-ı Mali Osmanlı Şirketi	1910	İstanbul	Fransız sermayesi kontrolü altında kurulmuştur.
17.	Türkiye Ticaret Ve Sanayi Bankası	1910	İstanbul	1914 yılında tasfiye edilmiştir.
18.	Osmanlı Ticaret Bankası	1910	İstanbul	Ermeniler tarafından kurulmuştur. 1914 yılında tasfiye edilmiştir.
19.	Şirket-i Ticariyye Sinaïyye ve Maliyye	1913	İstanbul	Karma bir şirketti, sermayesinin %50'den fazlası yabancılarındı.

Kaynak: Öztin Akgüç, “100 Soruda Türkiye’de Bankacılık”, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989, s.105-106.

Tablo-1’de görüldüğü üzere, Osmanlı döneminde bankacılık sektörü Osmanlı Bankası’nın kurulması ile harekete geçmiştir. Kurulan 19 bankanın, birçoğu tasfiye edilmiş, uzun ömürlü olmamıştır.

Osmanlı döneminde sayısı az da olsa milli banka çalışmaları da olmuştur. Bunlar, Mithat Paşa’nın 1863’te Niş Vali’si iken, Yugoslavya’da kurduğu Memleket Sandıkları ile 1868’te İstanbul’da halkın elinde bulunan az miktardaki paraları toparlayarak kurduğu İstanbul Emniyet Sandığı’dır. Memleket Sandıkları 1888 yılında Ziraat Bankası adını almıştır. Ziraat Bankasının kuruluş sebebi, küçük ve orta tarım işletmelerinin tarımsal üretimlerine, tarım ürünlerinin pazarlamasına ve bunlarla ilgili her türlü girişimlerin gelişmesine yönelik uygun kredileri dağıtmak, düzenlemek ve denetlemek olmuştur (Atik, 2013:14). Osmanlı Dönemi’nden, Cumhuriyet’e kadar etkin olan en eski milli bankamız Ziraat Bankası’nın, 1923 yılında 316 şubesi, 15.175.000 Lira öz sermayesi bulunuyordu (Tunay, 2005:198).

İkinci Meşrutiyet ilan edildikten sonra ülkede ulusal bankacılık düşüncesi benimsenmiş ve milli sermayeli bankalar kurulmaya başlanmıştır. Milli sermayeli bankaların 13’ü Anadolu’da, 11’i İstanbul’da kurulmuştur. Anadolu’da kurulan bankaların kuruluş amacı, ülkede bulunan sermayeyi kullanarak ulusal ticareti geliştirmektir. Ancak ulusal bankaların o dönemlerde rekabet gücünün zayıf olması nedeni ile birçok banka yine kısa ömürlü olmuştur (Aslan, 2014:20).

Osmanlı Dönemi’nde kurulan milli bankalar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Osmanlı Dönemi'nde Kurulan Milli Bankalar

	Banka Adı	Kuruluş Yılı	Kuruluş Yeri	Açıklama
1.	Ziraat Bankası	1863	İstanbul	1937 yılında T.C. Ziraat Bankası adını almış, merkezi Ankara'ya alınmıştır.
2.	İstanbul Emniyet Sandığı	1868	İstanbul	1984 yılında T.C. Ziraat Bankası ile birleşerek faaliyeti sona ermiştir.
3.	İstanbul Bankası	1911	İstanbul	1930 yılında faaliyeti sona ermiştir.
4.	Konya İktisad-ı Milli Bankası	1911	Konya	1959 yılında faaliyeti sona ermiştir.
5.	Adapazarı İslam Ticaret Bankası	1913	Adapazarı	1919'da A.Ş. şeklini almış ve 1930'da Türk Ticaret Bankası ünvanını almıştır.
6.	Emlak ve İkrizat Bankası	1914	İstanbul	1930 yılında faaliyeti sona ermiştir.
7.	Asya Bankası	1914	İstanbul	1928 yılında feshedilmiştir.
8.	Milli Aydın Bankası	1914	Aydın	-
9.	Emval-i Gayrimenkule ve İkrizat Bankası	1915	İstanbul	1942 yılında faaliyeti sona ermiştir.
10.	Karaman Milli Bankası	1915	Karaman	1937 yılında faaliyeti sona ermiştir.
11.	Kayseri Milli İktisat A.Ş.	1916	Kayseri	1937 yılında faaliyeti sona ermiştir.
12.	Köy İktisat Bankası	1916	Kayseri	1920'de Kayseri Çiftçiler Bankası adını almış ve faaliyeti sona ermiştir.
13.	Akşehir Bankası	1916	Akşehir	1960 yılında faaliyeti sona ermiştir.
14.	Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası	1917	İstanbul	1927 yılında Türkiye İş Bankası ile birleşmiştir.
15.	Ticaret ve İtibar-ı Umumiye Bankası	1917	İstanbul	Faaliyetinin sona erdiği tarih belirlenememiştir.
16.	Manisa Bağcılar Bankası	1917	Manisa	Türkiye Bağcılar Bankası adını almış ve 1984 yılında tasfiyeye girmiştir.

17.	Milli İktisat Bankası	1918	İstanbul	1930'lu yıllarda tasfiye edilmiştir.
18.	Türkiye Umumi Bankası	1918	İstanbul	Faaliyetinin sona erdiği tarih belirlenememiştir.
19.	Konya Ahali Bankası	1918	Konya	Elektrik getirmek amacıyla kurulmuş, 1924'te bankaya çevrilmiştir. 1945'te faaliyeti sona ermiştir.
20.	İktisat Türk A.Ş.	1918	İstanbul	1933 yılında faaliyeti sona ermiştir.
21.	Eskişehir Çiftçi Bankası	1918	Eskişehir	1926 yılında faaliyeti sona ermiştir.
22.	İtibar ve Ticaret Osmanlı A.Ş.	1918	İstanbul	1930'lu yıllarda faaliyeti sonlanmıştır.
23.	Adapazarı Emniyet Sandığı	1919	Adapazarı	1971 yılında faaliyeti sona ermiştir.
24.	Konya Türk Ticaret Bankası	1920	Konya	1943 yılında faaliyeti sona ermiştir.
25.	Bor Zürra ve Ticaret Bankası	1922	Bor	1961 yılında faaliyeti sona ermiştir.
26.	Dersaadet Küçük İkras Sandığı	1923	İstanbul	Faaliyetinin sona erdiği tarih belirlenememiştir.

Kaynak: Öztin Akgüç, 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989,s.78-79.

Tablo-2'ye baktığımızda kurulan milli bankaların İstanbul dışında başka illerde de açıldığını görüyoruz. Oysa kurulan yabancı bankaların hepsi İstanbul'da kurulmuştur. Kurulan 23 milli bankanın hepsinin faaliyeti sona ermiş, iki banka Ziraat Bankası ile bir tanesi de Türkiye İş Bankası ile birleşmiştir. Bu dönemde kurulan milli bankalarımız, gerek ekonomik düzensizlik gerekse de rekabet ortamının olmaması gibi nedenlerden dolayı, faaliyetlerini uzun süre devam ettirememiştir.

1909 yılında kurulan, fakat faaliyetine uzun yıllar devam edemeyen Türkiye Milli Bankası, 1910 yılında Ermeni bankerler tarafından kurulan Osmanlı Ticaret Bankası ve 1910-1914 yılları arasında faaliyet gösteren Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası da bu dönemin diğer bankalarındandır (Altay, 2010:326-327).

1914 yılında gerçekleşen 1. Dünya Savaşı sonrasında, ulusal bankacılık faaliyetleri hız kazanmıştır. Bunun nedeni ise, ulusal ticaretin geliştirilmesi için ülke içinde biriken, ulusal sermayeyi kullanabilmektir. 1908 yılında 2. Meşrutiyetin ilanı ile, artan milliyetçilik eğilimleriyle çoğunluğu yerel ve tek şubeden oluşan bankalar kurulmaya başlamıştır. Bu bankaların kullandığı krediler genellikle, ticari kredi, esnaf kredisi, tarımsal kredi ve tüketim kredisi biçiminde olmuştur (Artun,1983:39).

Cumhuriyet'in ilanından önce ülkemizde faaliyet gösteren bankaların çoğu yabancı sermayeden oluşmuş olup, ülke ekonomisini desteklemek ya da sanayileşme adına çok fazla katkıda bulunmamışlardır. Kurulan milli bankalar ise gerek sermaye yetersizliği gerekse rekabet eksikliği nedeniyle çok uzun ömürlü olmamış ve hemen hemen hepsi kapanmıştır. Bu dönemde bankacılık sektörü çok fazla gelişim gösteremese de ülkemiz adına bir tecrübe kazanılmış olup, ulusal bankacılığın önemi ve devlet desteğinin olmasının gerektiği anlaşılmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bankacılık sektörü daha önemli bir sektör haline gelmiş ve gelişimi, hızla artan bir ivme ile devam etmiştir.

3.2. CUMHURİYET SONRASI BANKACILIK

Cumhuriyet sonrası Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimini, yaşanan ekonomik durumlar ve o dönemde izlenen politikalar ışığında beş dönemde incelemek mümkündür:

- Ulusal Bankaların Geliştiği Dönem (1923-1944)
- Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1960)
- Planlı Dönem Bankacılığı (1960-1980)
- Serbestleşme ve Dışa Açılma (1981-2001)
- Yeniden Yapılandırma Dönemi ve Günümüz Türk Bankacılığı (2002 ve sonrası)

3.2.1. Ulusal Bankaların Geliştiği Dönem (1923-1944)

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, Osmanlı Devleti döneminde kurulmuş olan bazı bankalar, kurulma amaçlarının gerçekleşmesi veya o dönemde yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı piyasadan çekilmek zorunda kalmışlardır.

Osmanlı Devleti döneminde kurulan ve faaliyette bulunan 38 yabancı bankadan yalnızca 13'ü Cumhuriyet döneminde geçebilmiştir. Cumhuriyet'in kurulduğu ilk dönemlerde ülkemizde 18 ulusal banka faaliyet göstermekteydi. Bu bankalar, ticaretle uğraşan kesimin kredi ve banka hizmeti gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulmuşlardır. Bu gereksinimleri karşılayabilen bankaların birçoğu, 1929 Dünya Ekonomik Krizinin olumsuz etkilemesi ve ülkemizde şube bankacılığın yaygınlaşması üzerine faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmışlardır. Bunlardan günümüzde faaliyetlerini sadece sekizi devam etmektedir (Parasız, 2011:23).

Bu dönemde bankacılık sektöründe yaşananların en dikkat çeken özelliği, büyük ve önemli devlet bankalarının kurulmuş olmasıdır. Devlet sermayesi ile kurulan bu bankalar, önemli görevler üstlenmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrasında, ülkedeki ekonomik durumu değerlendirmek ve ekonominin gelişimi konusunda kararlar almak için, 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet Öncesi bankacılık sektöründe yaşanan olumsuzlukların tecrübesiyle kongrede, ülkenin ekonomik anlamda gelişmesi, ulusal bankacılığın kurulması ve geliştirilmesi için önemli kararlar alınmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde, Cumhuriyet döneminin ilk özel bankası olan, Türkiye İş Bankası kurulmuştur. 26 Ağustos 1924 tarihinde kurulan bankanın, o dönem başlıca görevleri, gayrimenkul alım-satımını yapmak, sanayi ve ticari işlerle uğraşmak ve bu sektörde çalışan işletmelere kredi kullandırmak olarak belirlenmiştir (Erdem, 2012:270).

İzmir İktisat Kongresi'ne katılan temsilcilerin önerileri ile Osmanlı döneminde ulusal sermaye ile kurulan Ziraat Bankası'nın, 1924 yılında yapılan düzenlemeler sonucunda sermayesi artırılmış ve tarım kesimine kredi vermesinin dışında her türlü bankacılık faaliyetlerinde bulunması da sağlanmıştır (Altuğ,2000:4).

1916'da kurulan Ziraat Bankası, Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar uzanan, hala faaliyet gösteren en eski ve köklü kuruluşlardan biridir.

1923-1932 yılları arasında bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler, İzmir İktisat Kongresi'nde söylenen görüş ve öneriler doğrultusunda gerçekleşmiş, bu dönemde ulusal bankacılığın gelişmesi için çalışılmıştır. Bu dönemde gerçekleşen bir diğer önemli gelişme ise, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kuruluşudur. T.C. Merkez Bankası 1715 Sayılı Kanunla 11 Ocak 1930 tarihinde 15 milyon TL sermayeli anonim şirket olarak kurulmuştur (Keskin, 2008:3; Yağcılar, 2011:98).

Türkiye'de 1920'li yıllarda, özel kesimin teşvikiyle yürütülecek sanayileşme politikası, ülkedeki sermaye birikiminin yetersizliği sebebiyle istenilen sonuçlara ulaşamamıştır. Bu yüzden, ekonomik kalkınma için endüstriyel yatırımlarda devletin destek olması görüşleri gündeme gelmiştir. Bu dönemde tüm dünyada etkisini gösteren ekonomik kriz, dış ticaret açıklarını yaratmış, tarımsal ürün fiyatlarında yaşanan düşüşler, çiftçilerin gelirlerinde de düşüşe neden olmuştur. Böylece sanayileşme için yeni yollar aranmaya başlamıştır. Kamu iktisadi girişimleri aracılığıyla yatırımlar yaparak sanayileşme stratejisi kabul edilmiştir. Bu dönemde sermaye ve teknik bilgi gerektiren yatırımların gerçekleştirilmesinde, ülkenin içinde bulunduğu koşullar nedeniyle, devletin imkânlarının, özel sektöre göre daha fazla olduğu görüşü vardı. Birinci ve İkinci Sanayi Planları'nda da bu durum yer almıştır. 1933'te Sümerbank ve Belediyeler Bankası, 1935'te Etibank, 1937'de Denizbank ve Halk Bankası, 1938'de Halk Sandıkları, kurulması planlanan işletmelerin kuruluşu ve finansal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla devlet tarafından, özel amaçlı banka olarak kurulmuştur (TBB, 2008).

Cumhuriyetin ilk dönemi, devletin belli sektörleri kredilendirmek için devlet desteği ile özel amaçlı bankaların kurduğu bir dönem olmuştur. 1927 yılında, konut kredisi ihtiyacını karşılamak için, Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. 1946 yılında ise bu banka, Emlak ve Kredi Bankasına dönüşmüştür. 3 tanesi özel yasayla kurulan, 3'ü ticaret bankası, 18'i yabancı banka ve 18'i yerel banka olmak üzere, 1926 yılı sonunda 42 banka faaliyet gösterirken, 1929 yılına gelindiğinde ise bu sayı 59'a yükselmiştir. 1932 yılında da banka sayısında bir değişik meydana gelmemiş, sadece 389 şube sayısına ulaşmıştır (Eroğlu, 2008:45).

1929 Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye ekonomisini de oldukça olumsuz yönde etkilemiştir. Bu krizle birlikte ekonomide devletçilik politikası gündeme gelmiştir. 1930'lu yıllarda Türkiye'de özel amaçlı devlet bankaları kurulmaya başlanmıştır. Bu döneme, 1934 yılında yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın etkisi büyüktür. Bu dönem aynı zamanda, "Devlet Eliyle Sanayileşme" politikasının, bankacılık sektörüne de yansması şeklinde değerlendirilebilir (İslamoğlu, 2010:17).

Bu dönemde, 1933 yılında Sümerbank ve Belediyeler Bankası, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank ve 1938 yılında Halk Bankası kurulmuştur. Bunlardan Sümerbank'ın amacı endüstriyel kalkınmayı desteklemek; Halk Bankası'nın amacı, küçük esnafa kredi sağlama konusunda yardımcı olmak; Deniz Bank'ın amacı, Türk ve yabancı limanları arasında düzenli posta seferleri işletmek, şehir içi deniz nakliyat işlerini tekel halinde yapmak ve liman işlerini yürütmek; Belediyeler Bankası'nın amacı yerel yönetimleri kalkındırmak, şehir imar planlarını hazırlamak, su, elektrik ve kanalizasyon gibi alt yapı hizmetlerinin sağlamak ve bu işleri orta ve uzun kredilerle desteklemek amacı ile kurulmuştur (Parasız, 2000:10).

Bu dönemde izlenen devletçilik politikası, ekonomide yer alan kamu bankalarının etkinliğini arttırmıştır. Merkez Bankasının da kurulduğu bu yıllarda, 6 devlet bankası daha faaliyete girmiştir. 1929 Büyük Buhranı ve büyük sermayeli ulusal bankaların rekabeti nedeni ile yerel bankalar zamanla kapanmış ya da şube bankacılığının gelişmesi ile ulusal bankaların şubeleri haline gelmiştir (Erdem, 2012:273).

Tek partili dönem olarak bilinen 1933-1945 yılları arasında, özel kanunla kurulan devlet bankası sayısı artmış, ancak 1923-1933 yılları arasında kurulan birçok banka kapanmıştır. Özellikle yabancı bankaların Türkiye'deki faaliyetleri önemli oranda azalmıştır. Bu gelişmelere, 1939-1945 yılları arasında olan, tüm dünyayı etkisi altına alan İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi büyüktür. Türkiye savaşa girmemiş olmasına rağmen, bu savaştan büyük ölçüde etkilenmiştir. 1946 yılı sonrasında hem savaşın sona ermesi hem de ülkenin çok partili yaşama geçmesi özel sektörü ve bankacılık sistemini olumlu bir şekilde etkilemiştir (Tunay, 2005:203).

3.2.2. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959)

1945 yılından sonra, ülkedeki ekonomik şartlara bağlı olarak bankacılık sektöründe değişimler meydana gelmiştir. Bu tarihten sonraki gelişmelere baktığımızda, daha önce izlenen iktisadi devletçiliğin yerine, özel sektörün desteklenmesi ile ekonomik kalkınmaya yönelik politikaların izlediğini görmekteyiz. Bu dönemde kurulan özel ve devlet bankalarından sonra, ülkemizde faaliyet gösteren birçok yabancı banka eski güçlerini kaybetmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, ülkemizde ekonomik ve ticari faaliyetlerde yaşanan gelişmeler, halkın yeni bankalara olan ihtiya ını da arttırmıştır. Özellikle 1950'li yıllardan sonra, ülkede özel girişimin teşvik edilmesi, özel bankaların gelişmesinde ve kurulmasında önemli bir rol oynamıştır (Takan, 2001:5-6). Bu dönemde, iktidar değişikliği ile beraber dış yardımlar artmış, 1954 yılında ise Yabancı Sermayeyi Teşvik ve Petrol Kanunu yürürlüğe girmiştir. Ayrıca kurulan özel bankaların yanında Türkiye Vakıflar Bankası, Türkiye  ğretmenler Bankası ile Denizcilik Bankası bu dönemde faaliyete geçmiştir (Yardımcı, 2006:21). Bu dönemde birçoğu özel banka olmak üzere, 25 yeni banka kurulmuştur. Ayrıca yine bu dönemde ilk defa banka dışı mali aracı olarak, Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası kurulmuştur ( zer, 2008:20).

1945-1959 yılları arasında, daha önce izlenen iktisadi devletçiliğin yerine, özel sektörün desteklenmesiyle ekonomik büyüme hedeflenmiş ve bu yönde politikalar uygulanmıştır. Bu politikanın benimsenmesinin nedeni ise, 1950 yılında iktidara iktisadi liberalizm ilkesini benimsemiş olan Demokrat Parti'nin gelmesidir. Bu dönemde milli gelirin ve nüfusun artması, şehirlerin büyümesi, sanayi sektörünün gelişmesi vb. gibi faktörler ekonomideki kredi ve para ihtiya ını artırmıştır. Bu nedenle özel bankacılık hızla önem kazanmıştır (Kaya vd., 2013:49). Bu dönemde özel kesime önem veren bir politika benimsenmiş olmasına rağmen, önceki dönemlerde uygulanan ama getirisi fazla olmadığı için özel sektörce yapılamayan yatırımların, devlet tarafından yapılması ve böylece özel kesimin bu konuda teşvik edilmesine devam edilmiştir.

1958 yılında serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri doğrultusunda, bankaların hak ve çıkarlarını savunabilmek, bankacılık sektörünün gelişmesi ve

sürdürülebilir olması için, rekabet gücünün artırılması ve aynı zamanda haksız rekabeti engelleyebilmek amacıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur (Aslan, 2014:22).

1944-1960 yılları arasında birçok yeni banka kurulmuş, ancak yine birçoğu uzun ömürlü olamamıştır. Bu dönemde Türkiye’de kurulan bankalar Tablo-3’te yer almaktadır.

Tablo 3. 1944-1960 Döneminde Türkiye’de Kurulan Bankalar

	Bankanın Adı	Kuruluş Yılı	Açıklama
1.	Yapı ve Kredi Bankası	1944	Faaliyetine devam etmiştir.
2.	Türkiye Garanti Bankası	1946	Faaliyetine devam etmiştir.
3.	Akbank	1948	Faaliyetine devam etmiştir.
4.	Türkiye Kredi Bankası	1948	1966 yılında tasfiye edilmiştir.
5.	Tutum Bankası	1948	1963 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
6.	Niğde Bankası	1948	1960 yılında tasfiye edilmiştir.
7.	Türkiye Eski Muharipler Tasarruf Ve Bankası	1950	1959 Tümsü Bankla birleşmiş ve 1961’de tasfiyeye alınmıştır.
8.	T.Sınai Kalkınma Bankası	1950	Faaliyetine devam etmiştir.
9.	Göynük Sanayi ve Kredi Bankası	1951	1957 yılında tasfiye edilmiştir.
10.	Doğubank	1952	1961 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
11.	Denizcilik Bankası	1952	Emlak Bankasına devredilmiştir.
12.	Türk Ekspres Bankası	1953	1962 yılında Anadolu Bankası adı altında Buğday Bankası ile birleşmiştir.
13.	İstanbul Bankası	1953	24.11.1983 tarihinde TCZB’na devredilmiştir.
14.	Demirbank	1953	Faaliyetine devam etmiştir.
15.	Türk Yapı Bankası	1954	1958 yılında tasfiye olunmuştur.
16.	Şekerbank	1954	Şekerbank hala faaliyetini sürdürmektedir.
17.	Türkiye Vakıflar Bankası	1954	6219 sayılı özel kanunla kurulan banka faaliyetine devam etmektedir.
18.	İşçi Kredi Bankası	1954	1983 yılında faaliyeti durdurulmuştur.
19.	Buğday Bankası	1955	1962 yılında Türk Ekspres Bankası ile birleşmiştir.

20.	Türkiye Turizm Bankası	1955	Aktif ve pasifi ile birlikte 7470 sayılı kanunla Turizm Bankasına intikal etmiştir.
21.	Pamukbank	1956	Faaliyetine devam etmiştir.
22.	Raybank	1956	1964 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
23.	Esnaf Kredi Bankası	1957	1961 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
24.	Türkiye Muallimler Memurlar ve Subaylar Bankası	1957	1959'da Muha Bank ile birleşmiş ve 1961 yılında tasfiyeye alınmıştır.
25.	İzmir Halk Sandığı	1957	31.12.1963 tarihinde tüzel kişiliği sona ermiştir.
26.	Sanayi Bankası	1958	1973 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
27.	Maden Kredi Bankası	1958	1973 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
28.	Çaybank	1958	Derbank ismini alarak faaliyete devam etmiştir.
29.	Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası	1959	Muha ve Tümsü Bankalarının birleşimi ile kurulan bu banka 1961 yılında tasfiyeye girmiştir.
30.	Türkiye Öğretmenler Bankası	1959	T.Halk Bankasına devir edilmiştir.

Kaynak: Batu Tunay, Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi, İstanbul, Birsen Yayınevi, 2005, s.202

1944-1959 yılları arasında 30 adet yeni banka kurulmuştur. Bu bankalar arasında hâlen günümüzde faaliyet gösteren bankalar vardır. Bunlara örnek olarak, Yapı ve Kredi Bankası, Türkiye Garanti Bankası, Akbank, Şekerbank ve Vakıfbank'ı gösterebiliriz.

1945–1959 yılları arasında özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasıyla birlikte özel bankacılık sektörü oldukça gelişmiştir. Fakat bu dönemde getirisi fazla olmadığı için özel sektör tarafından yapılamayan yatırımlar, Merkez Bankası kaynaklarının yardımıyla devlet tarafından yapılmaya devam etmiştir. Ekonomik dengelerin bozulması, 1953 yılından sonra hızlı enflasyon, dış ticaret açıkları ve artan dış borçların olmasına yol açmıştır. 1958 yılında yapılan devalüasyon ve ardından ortaya çıkan enflasyonla Türkiye

ekonomisinin yanında bankacılık sektörü de yeni bir döneme girmiştir (Eroğlu, 2006:9).

1950'lerin sonlarına doğru oluşan ekonomik yavaşlama ve devletin uyguladığı istikrar programı bankacılık sektörünün zor zamanlar yaşamasına sebep olmuş ve bazı kapanmalar ve birleşmeler yaşanmıştır (Sevimeser, 2005:7).

1945-1959 yılları arasında bankaların sayısında gerçekleşen hızlı artışın başlıca nedenleri olarak; 1954 yılında yürürlüğe giren Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası, ekonomide hızlı bir büyümenin yaşanması ve bu yıllar arsında ülkedeki tasarrufların giderek artmasını gösterebiliriz (Karacaoğlu, 2011:17).

3.2.3. Planlı Dönem Bankacılığı (1960-1980)

1960-1980 yılları arası Türkiye ekonomisinde planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. Planlı döneme baktığımızda bankacılık sektörünün, önemli ölçüde devlet kontrolü altında olduğunu söyleyebiliriz.

1960'lı yılların başı çok sayıda bankanın faaliyetlerine son verdiği veya tasfiye olduğu, bankacılık sektöründen önemli ölçüde mevduatın çekildiği bir dönem olmuştur. 1960 yılında ekonomik ve sosyal hedeflerin belirlenmesinde hükümetlere yardımcı olacak, uzun ve kısa dönemde plan ve programları hazırlayan ve bu planların gerçekleşmesi için gerekli tedbirleri tavsiye eden bir anayasa kuruluşu olarak Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. DPT'nin kuruluşu Türk ekonomisi ve bankacılığı için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Özer, 2008:21).

Planlı döneme bankacılık sektörü sıkıntılar içerisinde girmiştir. Planlı dönem, ekonominin içinde bulunduğu durgunluk ve bunalım nedeniyle, 1963 ve 1964 yılında 6 bankanın tasfiye olmasıyla kendini göstermiştir. Bunun üzerine, tasarruf sahiplerinin haklarını korumak ve güvence altına almak için Merkez Bankası gözetiminde, Bankalar Tasfiye Fonu oluşturulmuştur. Bu fonun amacı, Maliye Bakanlığı'na haklarında tasfiye kararı verilen bankaların açıklarını kapatmak ve yatırımcının haklarını korumaktır. Bu fon bir süre sonra TMSF'ye devredilmiştir (Akgüç, 1992:51-52; Karacaoğlu, 2011:19).

1960'lı yıllarda oluşturulan Beş Yıllık Kalkınma Planları doğrultusunda, çeşitli sektörleri desteklemek ve yol gösterici olmak adına yatırım ve kalkınma

bankaları kurulmuştur. Bu bankaların, bankacılık kanunu dışında kendilerine ait özel yasaları bulunmaktaydı. 1960'lı yıllar ve sonrasında devlet, dışa kapalı bir ekonomik yönetim anlayışını benimsemiş ve döviz kuru ve faiz oranını uluslararası piyasalardan bağımsız olarak kendisi belirlemiştir. Döviz kuru ve faiz oranını devletin belirlemesi, uluslararası riskleri ortadan kaldırmıştır (Parasız, 2011:24).

1960'lı yılların başlarında, plan ilkelerine uygun şekilde farklı kredi ihtiyaçlarına cevap verecek bankalarının ülkemizde faaliyete geçtiği görülmektedir. Bu bankalar; T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963) ve Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976) olarak sayabiliriz. Yine bu dönemde kurulan ticaret bankaları ise Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap-Türk Bankası (1977)'dir (TBB, 2008). Cumhuriyet döneminde Türk bankacılığının hem Türk hem de yabancı ortaklı şeklindeki ilk bankası Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve Arap Türk Bankası olmuştur. Arap Türk Bankası'nın amacı Arap sermayesini Türkiye'ye çekmek ve Avrupa para piyasalarından yararlanmaktır (Akgüç, 1992:11).

1961 yılından sonra, yerel ve küçük ticaret bankaları, çok şubeli ve büyük bankacılığa doğru adım atmıştır. Özellikle 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu sonrası, sektörde artan rekabet, bu değişimin ana nedeni olarak gösterilmektedir. Bu dönem devletin, bankalar aracılığıyla yatırımların toplum yararına yönlendirme ve plan disiplini sağlama olanaklarını güçlendirme yollarını aradığı dönem olarak ifade edilmektedir (Tunay, 2005:203).

Bu dönemde bankacılık sektöründe göze çarpan değişiklik, özel ticaret bankalarının büyük bölümünün holding bankası haline gelmesi olmuştur. Sanayi ya da ticaret sermayesi gurubunun, bir banka sermayesinin büyük kısmında söz sahibi olması anlamına gelen holding bankacılığı, özel sektör yatırımlarını daha verimli ve hızlı hale getireceği düşüncesiyle, devlet tarafından vergi muafiyetleri gibi ayrıcalıklarla teşvik edilmiştir (TBB, 2008). 1960-1980 arasındaki dönemde var olan banka ve şube sayıları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Planlı Dönem Banka ve Şube Sayıları (1960-1980)

Yıllar	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1960	53	6	59	1699	60	1759
1961	48	5	53	1675	61	1736
1962	47	5	52	1697	62	1759
1963	47	5	52	1776	64	1840
1964	44	5	49	1841	68	1909
1965	44	5	49	1913	68	1981
1966	42	5	47	1990	68	2058
1967	42	5	47	2155	68	2223
1968	43	5	48	2465	86	2551
1969	43	5	48	2846	102	2948
1970	43	5	48	3099	111	3210
1971	42	5	47	3314	113	3427
1972	41	5	46	3568	114	3682
1973	39	5	44	3909	114	4023
1974	39	5	44	4311	114	4425
1975	38	5	43	4491	114	4605
1976	39	5	44	4721	114	4835
1977	40	4	44	5129	109	5238
1978	40	4	44	5381	104	5485
1979	40	4	44	5665	104	5769
1980	40	4	44	5870	105	5975

Kaynak: TBB, 2008, “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Kesimi “1957-2007”, No. 262, s.183.

Tablo-4’e baktığımızda dönem başında 59 olan ulusal ve yabancı banka sayısı 1980 yılına gelindiğinde 44’e düşmüştür. Şube sayısı ise, 1759’dan 5975’e yükselmiştir. Bu dönemde sektörde faaliyet gösteren birçok banka kapanmış veya birleşmiş, mevcut bankalar da şube açma konusunda teşvik edilerek, her geçen yıl daha fazla şubeye ulaşmıştır.

Kısacası, planlı dönemde, ticari bankaların kuruluşu sınırlanmış, küçük ve yerel bankalar azalmış, çok şubeli bankacılık ve holding bankacılığı yaygınlaşmıştır. Holding bankacığının gelişmesinde ise holdinglere tanınan vergi avantajları gibi nedenlerin etkili olduğu ifade edilmektedir.

Ayrıca bu dönemde bankacılıkla ilgili bazı düzenlemeler yürürlüğe konulmuştur. Bu düzenlemelerin başında ise Merkez Bankası ile ilgili yapılan düzenleme gelmektedir. Merkez bankası işlemlerini düzenleyen 1211 sayılı yeni Kanun 26 Ocak 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme sonucunda Merkez Bankası “Açık Piyasa İşlemleri” yapma yetkisine kavuşmuştur. Ayrıca anonim şirket statüsü korunan Merkez Bankası’nın sermayesi, 15 milyon liradan 25 milyon liraya yükseltilmiştir(TCMB, 22.08.2015).

Türk bankacılık sisteminin Cumhuriyet döneminden 1980 dönemine kadar olan tarihsel gelişimi, piyasaya girişin sınırlandığı, rekabete ve dış ilişkilere kapalı, kontrollü faiz oranları altında çalışan, çok şubeli perakende bankacılık yapan, uzmanlaşmamış, bünyesinde yer aldığı şirketler topluluğunun finansal kaynak ihtiyacını karşılayan bankalar şeklinde özetlenebilir (Yağcılar,2011:98).

Planlı dönemde hızlı bir kalkınma yaşanmış ancak, sanayileşmenin finansmanında kullanılan yöntemlerin enflasyona neden olması ve sanayinin üretiminin iç tüketime yönelik olması ve bu üretimlerin ihracata dönüşmemesi, 1970’li yıllarda bir döviz dar boğazının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yaşanan dar boğazdan kurtulabilmek için alınan dövizler o dönem verimli alanlara yönelmemiş ve bu durum sonucunda dış borçlar büyük ölçüde artmıştır. Ekonomide yaşanan ödemeler dengesi ve döviz kıtlığı sorunları sebebiyle, dışalım yapılmasının zorlaşması ve ithal ikamesi stratejisi ile kurulan fabrikaların dışalım girdisi almasında yaşanan sorunlar nedeniyle eksik kapasite ile çalışmaya başlanması, 1980 yılların başında bu sanayileşme stratejisinin terk edilmesine ve dış piyasalar için üretim yapmayı öngören yeni bir stratejinin benimsenmesine neden olmuştur (Keskin vd., 2008:14).

3.2.4. Serbestleşme ve Dışa Açılma (1981-2001)

Türk bankacılık sektöründe yaşanan en köklü değişim 1980 yılı ve sonrasında görülmüştür. Serbest piyasa ekonomisine geçiş kararı ile birlikte, ekonomik sistem

için yeniden yapılanma çalışmaları başlamış, yapılan değişiklikler sonucunda ülkemizde faaliyet gösteren tüm bankalar derinden etkilenmiştir.

1970’li yılların sonuna doğru ödemeler dengesi sorunlarının yol açtığı ekonomik durgunluk, sanayide döviz ihtiyacını karşılayabilecek yeni bir sanayileşme politikasını zorunlu hale getirmiştir. 1980 öncesi dışa kapalı ithal ikameci bir sanayileşme politikası mevcut iken, 24 Ocak 1980 Kararları ile finansal liberalizasyon ve ihracata yönelik yeni bir sanayileşme politikası izlenmeye başlanmıştır (Ural, 2003:16-17).

24 Ocak 1980 Kararlarının bir uzantısı olarak ifade edilen 1 Temmuz 1980 tarihi de bankacılık sektörü açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihte vadeli mevduata ve kredilere uygulanan faiz oranlarının serbest bırakılması ve bankalara mevduat sertifikası çıkarma izni verilmiştir. “Temmuz Bankacılığı” olarak bilinen bu uygulamayla mevduata pozitif reel faiz verilmeye başlanmıştır (Coşkun vd.,2012:14-15).

1980 yılında genel olarak, iç pazara yönelik üretimin yapıldığı ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilmiş, piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılmayı esas alan bir kalkınma politikası benimsenmiştir. Yeni stratejiyi desteklemek, ekonominin serbest piyasa ekonomisi kurallarına göre yeniden yapılanmasını ve tasarrufların gerekli seviyeye yükseltilmesini sağlamak amacıyla, esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz politikası uygulanmaya başlanmıştır. Böylece mali piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Özata, 2010:25).

24 Ocak 1980 yılından sonra uygulanan yeni iktisat politikaları sonucunda, Türk bankacılık sektörüne yeni yerli ve yabancı banka girişlerine izin verilmiştir. Böylece sektörde banka sayısının artmasıyla, bankalar arası rekabet ortaya çıkmıştır. Oluşan bu ortam, bankaların çeşitli ürün ve hizmetler yaratmasına, yardımcı olmuştur.

Bankaların mali yapısında oluşabilecek zararlara önlem olacak şekilde uygulamaya konan ilk düzenleme, 1981’de Sermaye Piyasası Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ve 1982’de Sermaye Piyasası Kurulu’nun kurulmasıdır. Sermaye Piyasası Kanunu (SPK) ile, sermaye piyasalarının düzenlenmesi, desteklenmesi ve denetlenmesi, güvenli, şeffaf ve dengeli bir şekilde işleyen sermaye piyasaları

sonucunda yatırımcıların hak ve çıkarlarının korunması amaçlanmıştır. 1983 yılında ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur. TMSF'nin kuruluş amacı ise, mevduat sahiplerini oluşabilecek krizlere karşı korumak ve finansal sisteme olan güveni yeniden sağlamaktır.

1985'te 3182 sayılı Bankalar Kanunu ile birlikte önemli kararlar alınmıştır. Bankaların öz kaynaklarının minimum 1 milyar TL olması ve sektördeki yönetim anlayışının geliştirilmesi için tek tip bilanço uygulamasına geçilmesi en önemli kararlardandır. Bu dönemde Merkez Bankası, döviz karşılığı altın piyasası açmıştır. 1989'da ise sermaye hareketlerini düzenleyici kanunların yürürlüğe girmesi sayesinde, ülkeye yabancı sermaye girişi hızlanmış, bu da beraberinde Türkiye'nin kredi notunun olumlu etkilenmesine sebep olmuştur (Arslan,2014:8-9).

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın (İMKB) 1986 yılında etkinliğine başlaması ile birlikte yeni finansal araçlar ve yenilikler bankacılık sistemine girmiştir. Mevduat sertifikaları, yatırım ortaklığı belgeleri, yatırım fonları, finansman bonoları, banka bonoları gibi araçlar yeni kullanılmaya başlayan kaynakların bir kısmıdır. Yine 1986 yılında bankaların likidite gereksinimlerinin karşılanması ya da fazla likiditelerinin değerlendirilmesi için mart ayında Bankalararası Para Piyasası (İnterbank Piyasası) kurulmuştur. 1987 yılında Merkez Bankası açık piyasa işlemlerine başlamıştır (Dinçer, 2006:87; Tokatlıoğlu, 2003:149).

1994 Krizi, bankacılığın dönüm noktalarından biridir. 1989-1990 yılları arasında Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi ve faizlerin yüksek seviyelerde olması ile döviz tevdiat hesaplarının sayısı düşmüştür. Bankalar, bu dönemde düşük kur seviyesi sayesinde, yurtdışından daha az maliyetli fon temin ederek, temin edilen bu fonları da devlet iç borçlanma senetleri almakta kullanmışlardır. Böylece de, yurtdışındaki bankalardan alınan sendikasyon kredileri, ülkeye gelen kısa vadeli döviz akışını beslemiştir. Bu durum, bankaların açık pozisyonlarının gün geçtikçe daha da büyümesine yol açmıştır. Aynı zamanda önemli boyutlara ulaşmış kamu borçlarının yüksek oranda Merkez Bankası avansları ve dışarıdan alınan fonlarla kapatılıyor olması, piyasada likiditeyi arttırmış ancak bir süre sonra dövize olan talebin de yükselmesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu dönemde bankalar hakkında spekülasyonların ve kredi derecelendirme kuruluşlarının verdiği olumsuz notların

Türkiye'yi bir krize sürüklediği söylenebilir. 1994 krizine bankacılık paniği de denilebilir (Akçacı, 2003:97).

1998 yılı ise bankacılık sektöründe zor geçen bir yıl olmuştur. Özellikle bu dönemde yaşanan yüksek enflasyon ortamı bankaları önemli oranda sıkıntılı bir duruma düşürmüştür. Bankalar, Merkez Bankasından yüksek miktarda ve maliyette likidite sağlamak zorunda kalmış ve bu durum bankaların mali bünyelerinde sıkıntı yaratmıştır. Hükümetin Bankalar Kanunu yasasını çıkarmakta gecikmesi, bankacılık sistemine olan güveni de sarsmıştır (Bulut, 2014:22).

1999 yılı bankacılık sektörü için bir nevi dönüm noktasıdır. Bankacılık alanındaki yasal veya kurumsal düzenlemelerin uluslararası standartlara uyum sağlaması için, 1999 yılında yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile bankacılık sektörünün düzenlemesi ve denetimi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na (BDDK) devredilmiştir. 19 Aralık 1999 yıl ve 4491 sayılı yasa ile bankaların kuruluşundan tasfiyesine kadar alınan kararların tamamı BDDK'nın yetkisine bırakılmıştır. Bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kamu birimleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesinde birleştirilmiştir. Kurum, 31 Ağustos 2000 tarihinden itibaren fiilen çalışmaya başlamıştır. (BDDK, 2002:2-3).

2000 yılına geldiğimizde, bu dönemde Türkiye ekonomisi için önemli kararlar alınmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF)'na verilen niyet mektubu ile üç yıllık bir "Enflasyonla Mücadele Programı" hazırlanmıştır. Bu sayede, mali piyasalar enflasyonla mücadele programını olumlu karşılamış, faiz oranları hızla düşmüş ve tüketici kredilerinde artış yaşanmıştır. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları, Türkiye'nin kredi notu üzerine olumlu açıklamalar yapmıştır. Bu olumlu yaklaşımlarla birlikte Hazine'nin, yurtdışı borçlanmasında artış meydana gelmiştir. Ahmet Necdet Sezer'in Türkiye'nin onuncu Cumhurbaşkanı seçildiği Mayıs ayında ekonomik hızlanma yaşanırken dış ticaret açığı hızla artmıştır. Bankaların pozisyon aşımalarına ilişkin taahhütleri için bulunduracakları disonibilite oranı yüzde 100'e yükseltilmiştir ve açık pozisyon tebliği yayımlanmıştır (Keskin, 2001:3-4).

Yaşanan bu gelişmeler beraberinde bankaların aktif ve pasif yapılarında değişimlere neden olmuştur. Bankacılık sektörü likidite, kur ve faiz riskine karşı

daha duyarlı hale gelmiştir. Ortaya çıkan enflasyon beklenen hızda gerilememiştir. Bu nedenler de Kasım 2000 krizine yol açmıştır. Krizle beraber faiz oranları önemli boyutta artmış, gecelik borçlanmaları artan kamu bankaları başta olmak üzere, TMSF bünyesindeki bankaların mali yapıları zedelenmiş ve ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır (Öztürk,2014:50). Yaşanan bu krizin daha kalıcı olmasını engellemek adına bir takım önlemler alınmıştır. Faiz oranları yüksek tutulmuş, Merkez Bankası piyasaya ek likidite sunmuş ve IMF 7,5 milyar dolarlık ek finansman sağlamıştır. Yaşanan bu krizin derinleşmesini engellemek adına alınan önlemler yetersiz olmuş ve Şubat 2001’de yeni bir kriz ortaya çıkmıştır. Şubat 2001 krizi aslında Kasım 2000 krizinin devamı niteliğinde gerçekleşmiştir (Özdenkaya,2013:55).

Şubat krizi sonucunda, milli gelir 51 Milyar Dolar azalmış, enflasyon %70’i aşmış, 1,5 milyon kişi işsiz kalmış ve ekonomi %8.5-9 daralmıştır (Turan,2011:75). Şubat 2001 krizi bankaları derinden etkilemiş ve Enflasyonu Düşürme Programı’nda öngörülen politikalar terkedilerek, 22 Şubat 2001 yılında dalgalı kur sistemine geçilmiştir. Kriz sonrası birçok banka TMSF’na alınmış ve kamu bankalarının zararını ise Hazine üstlenmiştir (İslamoğlu, 2010:20).

Şubat 2001’de yaşanan kriz sonrası ortaya çıkan güvensizlik ve istikrarsızlığı ortadan kaldırmak ve ekonomide gerçekleştirilecek olan yapısal reformlarla yeniden istikrarı sağlamak amacıyla Mayıs 2001’de “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” uygulanmaya başlanmıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı çerçevesinde, bankacılık sektörünü düzenleyen ve denetleyen BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı’nı hazırlayarak uygulamaya koymuştur. Bu programın temel amacı, sistemde istikrarsızlık yaratan kamu bankalarını yeniden yapılandırmak, mali sistemin istikrarı ve kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması için TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını kısa sürede çözüme kavuşturmak ve bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi yapıya kavuşturacak yasal düzenlemeleri gerçekleştirmektir (BDDK,2001).

Serbestleşme ve Dışa açılma döneminde banka ve şube sayılarında önemli artışlar yaşanmıştır. 1980 sonrası Türkiye’de etkinlikte bulunan banka ve şube sayılarındaki gelişme seçilmiş yıllar itibariyle Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. 1980-2001 Yılları Arası Banka ve Şube Sayıları

	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
Yıllar	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1980	39	4	43	5849	105	5954
1981	39	6	45	6121	123	6244
1982	39	9	48	6226	127	6353
1983	35	10	45	6168	113	6281
1984	34	13	47	6085	117	6202
1985	35	15	50	6148	120	6268
1986	38	17	55	6220	128	6348
1987	39	17	56	6313	104	6417
1988	41	19	60	6422	106	6528
1989	41	21	62	6487	106	6593
1990	43	23	66	6447	113	6560
1991	44	21	65	6369	108	6477
1992	48	21	69	6097	109	6206
1993	50	20	70	6133	108	6241
1994	47	20	67	5999	105	6104
1995	50	18	68	6136	104	6240
1996	51	18	69	6338	104	6442
1997	54	18	72	6703	116	6819
1998	57	18	75	7255	115	7370
1999	62	19	81	7570	121	7619
2000	61	18	79	7720	117	7837
2001	46	15	61	6675	233	6908

Kaynak: TBB, 2008, “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”, No. 262, s.183.

Tablo-5’ten de görüldüğü üzere, 1980-2000 yılları arasındaki dönemde banka sayısında ve şube sayısında önemli derecede artış yaşanmıştır.1995-2000 yılları

arasında 12 yeni bankanın ve 1733 yeni banka şubesinin faaliyete geçtiğini görmekteyiz. 1980 yılından sonra yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründe yıllar itibariyle arttığını görmekteyiz. 1999 yılında banka sayısı en yüksek sayıya ulaşmış, yaşanan krizler nedeni ile 2000 ve 2001 senesinde ise düşüşler yaşanmıştır.

3.2.5. Yeniden Yapılandırma Dönemi ve Günümüz Türk Bankacılığı (2002 ve Sonrası)

2001 Krizi ve bankacılık sistemindeki yapısal sorunların oluşturduğu olumsuzlukların giderilmesi amacıyla, 15 Mayıs 2001 tarihinde “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma” Programı başlatılmıştır. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, 15 Mayıs 2001 yılında uygulamaya başlanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nın en önemli unsurudur.

Yeniden Yapılandırma Programı’nın amacı, kamu bankalarını mali sistem içerisindeki istikrarsızlık konumundan çıkarmak, TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen bazı özel bankaların en kısa sürede normal bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmektir (Parasız,2007:180).

Bankacılık sistemi yeniden yapılandırma ile önemli bir süreç yaşamıştır. Özel bankalar 2001 Krizinden sonra önemli ölçüde kaybettikleri sermayelerini yeniden güçlendirmiştir. Bunu yapamayan bankalar ise birleşmiş ya da TMSF’ye alınmıştır. Kamu bankaları yeniden yapılandırılmış, ortak bir yönetim altına alınmıştır. Kamu bankalarındaki görev zararları Devlet iç borçlanma senetleri karşılığı tasfiye edilerek, bankaların mali bünyeleri güçlendirilmiştir (TBB, 2008). Bu durumun doğal bir sonucu olarak da ülkedeki banka sayısında azalma meydana gelmiştir. 2001 yılında sayısı 61’i bulan bankalar 2004’e geldiğimizde 48’e kadar düşmüştür.

2003 yılında Türkiye ekonomisi tahmin edilenden daha iyi bir performans sergilemiştir. Türkiye 1998 yılından sonra Uluslararası Para Fonu’na 2003 yılında ödeme yapmıştır (Yardımcı, 2006:29). Türk bankacılık sisteminin toplam aktifleri Eylül 2004 itibariyle 294 milyar TL olmuştur. Toplam aktifler bir önceki yılın aynı dönemine göre %31, Aralık 2003’e göre %18 artmıştır. Haziran 2003 itibariyle %76 olan toplam aktiflerin gayri safi milli hasılaya oranı, 2003 yılsonunda %67, Mart

2004 itibariyle %69, Haziran 2004 itibariyle de %71 olarak gerçekleşmiştir. Eylül 2004 itibariyle bu oranın %73 düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir (TBB, 2004).

2002-2003 yılında banka sayısındaki azalma 2005 ve 2006 yılında da devam etmiş, 2007 yılında Koç Bank'ın Yapı ve Kredi bankasına devrolmasıyla birlikte faaliyet gösteren banka sayısı 46 olmuştur.

Bankacılık sisteminde, 2005 yılında en önemli gelişme, yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine doğrudan veya ortaklıklar yoluyla yaptıkları yatırımlar olmuştur. 2004 yılında Türk Ekonomi Bankası A.Ş. ve BNP Paribas ortaklığından sonra, T.Dış Ticaret Bankası A.Ş.'nin çoğunluk hisseleri Fortisbank tarafından alınmıştır. T. Dış Ticaret Bankası A.Ş. yılın ikinci yarısına, statüsü değişerek, Türkiye'de kurulmuş yabancı banka olarak girmiştir. Benzer şekilde, Koç Holding ve Uno Credito ortaklığı, Koç Finansal Hizmetler'in Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin çoğunluk hisselerini almıştır. Şekerbank T.A.Ş ile Rabobank arasında sürdürülen görüşmeler ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır. T. Garanti Bankası A.Ş.'nin yabancı yatırımcılar ile olan görüşmeleri de GE Consumer Finance ile yapılan ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır (TBB, 2005). Yine 2005 yılında, 1999 yılında çıkarılan 4389 sayılı yasa ile ÖFK'nın ayrıcalıkları kaldırılmış ve çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamına dâhil edilmiş ve adları katılım bankaları olarak değiştirilmiştir.

Ülkemiz ekonomisi 2002 yılından itibaren istikrarlı bir büyüme göstermiştir. Ancak 2008 yılı son çeyreğinde GSYİH'da ani ve sürekli olarak bir daralma meydana gelmiş, tasarruf açığı ortaya çıkmış, TL değer kaybetmiş, enflasyon ve faiz oranlarında dengesizlik söz konusu olmuştur. Bunun sonucunda bütçe açığı artarken sermaye girişleri azalmıştır. 2008 yılında yeniden ortaya çıkan kriz, sadece Türkiye değil dünya çapında gerçekleşen bir krizdir. Küresel kriz olarak da adlandırılan bu krizin ardından, 2009 yılı dünya ekonomisi için oldukça zor geçmiştir. Finans sektörü dışında diğer sektörlerde de etkisini gösteren kriz sonrası, G-20 ülkeleri kriz için uygulanabilecek çözüm yolları önermişlerdir. Merkez bankaları faiz oranlarını düşürerek, piyasaya likidite desteği sağlamış, hükümetler de sermaye desteği sağlamıştır. Önceki yaşanan krizlerde de olduğu gibi 2008 krizinin ardından da banka sayısında azalma görülmüştür (Kaya, vd., 2013:55-56).

Türkiye’de küresel krizin etkilerini yumuşatmaya yönelik önlemler, küçümsenmeyecek bir gecikmenin ardından, küçük paketler halinde zamana yayılmış biçimde 18 Şubat 2009, 13 Mart 2009, 25 Mart 2009, 4 Haziran 2009 (Yeni Teşvik Sistemi) ve 15 Haziran 2009 tarihlerinde alınmıştır. Söz konusu önlem paketleri şu başlıklar altında toplanabilir; (i) Likidite destekleri, (ii) vergi ve prim destekleri, (iii) üretim ve ihracata yönelik kredi ve garanti destekleri, (iv) finansman destekleri ve (v) yeni yatırım teşvik mevzuatı. Hükümet tarafından alınan bu önlemlerin temel hedefleri ise; tüketim harcamalarını artırmak, istihdam artışını teşvik etmek, yurtdışından sermaye girişlerini teşvik etmek, yurtiçi yatırımları teşvik etmek, KOBİ’lerin üretim ve ihracatını teşvik etmek olarak ilan edilmiştir (Kibritçioğlu, 2010:12).

Türk bankacılık sektöründeki 2001 yılı sonrasındaki gelişmelere bakıldığında, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı sonrasında, sektörde olumlu gelişmeler yaşandığını görmekteyiz. Özellikle 2008 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz sonrası, bankaların mali sıkıntı yaşamaması ve sermayelerini korumaları sektörün daha güçlü bir konumda olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. 2010-2015 Yılları Arası Banka Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014	Mart-2016
Mevduat Bankaları	32	30	31	32	32	34
Kamusal Sermayeli	3	3	3	3	3	5
Özel Sermayeli	11	11	12	12	10	9
Yabancı sermayeli	17	16	16	17	19	20
TMSF'na Devr.	1	1	1	1	-	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	13	13	13
Katılım Bankaları	4	4	4	4	4	5
Toplam	49	47	48	49	49	50

Kaynak: BDDK,TBB, 2015

Türk bankacılık sektöründe, Mart 2016 itibariyle 34 adet mevduat, 13 adet kalkınma ve yatırım, 6 adet katılım bankası olmak üzere toplam 53 banka bulunmaktadır. Ülkemizde Haziran 2015 yılına kadar faaliyet gösteren 4 adet katılım bankası bulunmaktaydı. Mayıs 2015 itibariyle, Ziraat Katılım Bankası faaliyete geçmiş, ardından Mart 2016'da Vakıf Katılım Bankası'nın faaliyete başlamasıyla bu sayı 6'ya yükselmiştir.

BDDK'nın yayınladığı Eylül-2015 Türk Bankacılık Temel Göstergeleri'ne bakarsak, bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü bir önceki yıla göre %20,2 artarak 2 Trilyon 396 Milyar TL olmuştur. Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğünün, Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranı 2014 yılsonu itibariyle %1,14 olarak gerçekleşmiştir. Toplam varlıklar içerisinde kredilerin payı %62, menkul kıymetlerin payı %14 ve zorunlu karşılıkların payı %9 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat %53 pay ile toplam yükümlülükler içerisinde en büyük paya sahipken, öz kaynakların toplam

yükümlülükler içerisindeki payı ise %10 olarak gerçekleşmiştir. Faaliyet gösteren bankaların, 12.330 adet şubesi ve 218.006 çalışan personeli bulunmaktadır.

Bankacılık sektörünün gelir tablosunda faiz geliri 120 milyar TL ve faiz gideri 63 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Eylül 2015 dönemi itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün net dönem karı 19 milyar TL'dir. 2014 yılı ile karşılaştırıldığında net dönem karının kamu ve yabancı banka grubunda arttığı, yerli özel banka grubunda düştüğü görülmüştür.

3.3. MEVDUAT BANKALARI VE BANKACILIK HİZMETLERİ

Banka dendiğinde, ilk akla gelen kurumlar mevduat bankaları olmaktadır. Mevduat bankaları, gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarını toplayarak, bu tasarrufları kredi ve yatırım yoluyla değerlendirmeye çalışan, aynı zamanda çeşitli bankacılık hizmetleri sunan bir işletme şeklinde tanımlanabilir (Öçal ve Çolak, 1999:13).

Mevduat bankası, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda "Kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleridir" şeklinde tanımlanmıştır. Bu bankaların esas amacı, kısa dönem içinde tasarruf sahiplerinden hızla mevduat toplamak ve bu mevduatları ihtiyaç sahiplerine kredi şeklinde kullandırarak faiz geliri elde etmektir.

Mevduat bankalarını diğer kurumlardan ayıran en temel özellik, mevduat bankalarında vadesiz mevduat toplanmasıdır. Vadesiz mevduat, hesap sahibinin dilediği zaman tasarrufunu çekebileceği bir hesap türüdür (Bağcı, 2013:18).

Mevduat bankalarının fon toplayıp, onu ekonomiye dâhil etmek dışında sağladıkları birçok hizmet bulunmaktadır. 5411 numaralı Bankacılık Kanunu'nun 4. maddesinde mevduat bankalarının faaliyet alanları diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla şöyle listelenmiştir;

a) Mevduat kabulü,

b) Katılım fonu kabulü,

c) Nakdi, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri,

ç) Nakdi ve kaydi ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dâhil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,

- d) Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri,
- e) Saklama hizmetleri.
- f) Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme araçlarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri,
- g) Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri,
- h) Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,
- ı) Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- i) Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
- j) Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- k) Başkaları lehine teminat, garanti ve diğer yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- l) Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- m) Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
- n) Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı,
- o) Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- ö) Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,
- p) Finansal kiralama işlemleri,
- r) Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri,
- s) Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler,
- t) Finansal kiralama işlemleri.

Bankacılık kanununda belirtilen bu faaliyetler, bankaların müşterilerine sunacakları hizmetin sınırlarını belirlemektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte bankalar bu faaliyetlerine çağrı merkezi, internet bankacılığı gibi yeni hizmetler de eklemiştir. Bankalar bu faaliyetler sonucunda hem faiz hem de faiz dışı gelirler elde etmektedir.

3.4. MEVDUAT BANKALARININ FONKSİYONLARI

Mevduat bankaları, her ülkenin bankacılık sistemine göre farklı şekillerde örgütlenirler. Ancak bu farklı örgütlenmeye rağmen yerine getirdikleri fonksiyonlar benzerlik göstermektedir. Bu fonksiyonları; fon sağlama, fon kullanma, kaydi para yaratma ve hizmet fonksiyonları olarak dört grupta açıklayabiliriz (Takan, 2001:62).

- a) Fon Sağlama Fonksiyonu:** Mevduat bankalarının fon kaynakları, özkaynaklar ve yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Özkaynakları kendi bünyelerinden, yabancı kaynakları ise üçüncü şahıslardan borçlanarak sağlarlar. Mevduat bankaları, fon kaynaklarının büyük kısmını yabancı kaynaklardan sağlarlar (Takan, 2001:62). Ticaret bankalarının kendi öz kaynakları dışında, borçlanmak yoluyla fon sağlamaları ve bu amaçla girişmiş oldukları işlemlerin tümü “Angajman” işlemleri adı altında gerçekleşmekte olup, borçlanma yoluyla fon sağlamak başlıca üç şekilde uygulanmaktadır. Bunlar; tahvil ihracı yoluyla borçlanma, merkez bankasından borçlanma, mevduat kabulü suretiyle borçlanmadır (başkent.edu, 2015).
- b) Fon Kullanma Fonksiyonu:** Mevduat bankaları, gerek kendi özkaynakları ile gerekse yabancı kaynaklardan sağladıkları fonları, yatırım işlemleri yardımıyla kullanmaktadırlar. Belirli bir maliyetle sağladıkları fonları, belirli bir gelir karşılığında kullanma yoluna gitmeleri bankaların fon kullanma fonksiyonunu oluşturur (Takan, 2001:62). Öz kaynaklarından ya da yabancı kaynaklardan sağladıkları fonları; kredi vermek, menkul kıymet alımı, gerekli hizmet binaları ve araçlar gibi sabit varlıklara yatırım gibi işlemler yardımıyla kullanmaktadırlar.
- c) Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu:** Mevduat bankalarının, banka sistemi içerisinde en önemli faaliyetlerinden biri de kaydi para yaratmalarıdır. Kaydi para, maddi varlığı olmayan, yalnızca banka hesaplarına alacak veya borç kaydı düşülerek yaratılan bir ödemedir. Müşteri bankaya yatırdığı nakit parayı, nakit

olarak çekmeyip bunu havale, çek ya da hesaplar arasında aktarma gibi yöntemlerle kullandığı sürece kaydi para var olur (Atik, 2013:11).

d) Hizmet Fonksiyonu: Mevduat bankaları vadeli ya da vadesiz fon toplama ve bunu kredi şeklinde kullandırma dışında müşterilerine birçok hizmet sunmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve bankalar arasında oluşan rekabet hizmet çeşitliliğini her geçen gün arttırmaktadır. Bankalar sundukları bu hizmetler karşılığında ise ücret ve komisyon almaktadır. Bankalar açısından hizmetlerin temel amacı daha fazla mevduat toplamaktır. Daha fazla mevduat ise, daha fazla kredi yaratma gücüdür (Tolon, 2004:64).

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, katılım bankaları kavramı, tarihçesi ve faaliyetleri ele alınmış, ardından mevduat bankaları ile arasındaki farklılıklar tablo halinde açıklanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKALARI VE TARİHÇESİ

1. KATILIM BANKALARI KAVRAMI

Katılım bankacılığı, kar-zarar ortaklığı temelinde fon toplayan ve bu fonları da ortaklık, kiralama, satış sözleşmesi vb. şekillerde kullandıran bir bankacılık modelidir. Günümüzde mevduat bankalarının sunduğu hizmetlerin birçoğunu, katılım bankaları da sunmaktadır. Ancak katılım bankalarını mevduat bankalarından ayıran en temel özellik faizin katılım bankalarında bulunmamasıdır. Mevduat bankaları fon toplarken ya da kullandırırken faizi hesaba katarak bu hizmeti karşılamaktadır. Katılım bankaları ise, fon toplarken ya da kullandırırken taraflar arasında bir ortaklık kurarak bu hizmeti sunmaktadır. Yani hizmetlerinde faiz esası söz konusu değildir.

Faiz ödemenin ya da faiz kullanmanın teşvik edildiği bir ekonomik sistem, İslam dininde hoş karşılanmamaktadır. Özellikle dini açıdan, faizin yasak olmasından dolayı, bu konuda hassas olan kişiler, faiz almak ya da kullanmak istememektedirler. Bu kişilerin, tasarruflarını değerlendirmeleri ve bankacılık sektörünün sunduğu diğer bankacılık hizmetlerinden yararlanmaları amacıyla kurulan, faizsiz bankalar olarak da tanımlanabilen bu ekonomik kurumlar “Katılım Bankaları” olarak tanımlanmaktadır (Türkmenoğlu, 2007:12).

Katılım Bankaları, Özel Finans Kurumu adıyla 83/7506 sayılı KHK’da “Sermayesine ilaveten yurt dışından ve yurt içinden özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayıp, ekonomiye fon tahsis etmek amacıyla faaliyet gösteren ve toplanan fonları mevzuatında belirtilen usullerle, her türlü zirai, ticari faaliyetlerin ve hizmetlerin finansmanında, ortak yatırımlarda, yurt dışı teminat mektubu verilmesinde, ihracat ve ithalatın finansmanında, yatırımlara ilişkin ekipmanların temin edilip, firmalara taksitle satılması veya kiraya verilmesi gibi hususlarda kullandırabilen mali kuruluşlar” olarak tanımlanmıştır (finans.8m.net, 02.08.2015).

Dünya genelinde “İslam Bankacılığı” ya da “Faizsiz Bankacılık” olarak tanımlanan bu banka türü, ülkemizde “Katılım Bankacılığı” olarak tanımlanmaktadır. Bu bankalar, Türkiye’de 1980’li yıllarda ilk kurulduğunda “Özel Finans Kurumları” adıyla anılmış ve daha sonraki süreçte çeşitli yasal düzenlemelerle birlikte 2006 yılından itibaren “Katılım Bankacılığı” ismi kullanılmaya başlanmıştır. Bu açıdan “Faizsiz Bankacılık”, “İslami Bankacılık” ve “Katılım Bankacılığı” genellikle birbirlerinin yerine kullanılabilen tanımlardır.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nda ise katılım bankaları, “Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esasına dayalı olarak faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri” olarak tanımlanmıştır (resmigazete.gov, 02.08.2015).

Dini, ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı, dünyada faizsiz bankacılığa ihtiyaç duyulmuştur. Faizsiz bankacılığın ortaya çıkması ve günümüz modern finans kuruluşları halini alması, ekonomiye kazandırılmayan atıl fonların bir kısmının ekonomiye kazandırılması, faiz konusunda hassas olan kesimin fonlarını güven içinde muhafaza etmesi gibi birçok olumlu etki yaratmıştır.

Katılım bankalarını, birikimlerini kullandırmaları karşılığında faiz almak istemediği için bu birikimleri bankaya götürmeyip, ellerindeki birikimlerini altın olarak, döviz yaparak ya da bir mülk olarak değerlendiren tasarruf sahiplerinin, tasarruflarının ekonomiye dâhil edilmesi amacıyla kurulan ve mevduat sahiplerine faiz yerine kar zarar ortaklığı esasında hizmet sunan finansal kurumlar şeklinde tanımlamak da mümkündür (Takan, 2001:16).

Katılım bankalarını, geleneksel bankalardan ayıran en temel fark, faiz yerine kar payı sağlamasıdır. Burada amaç, faizli sistemi kullanmayan kitlenin, sermaye birikimine etkin bir biçimde katılmalarını sağlamaktır (Özulucan ve Özdemir, 2010:5). Faizsiz bankacılığın temeli paranın bir mal değil, bir finansman ölçüsü olmasına ve emeğini ortaya koyanla, sermayesini ortaya koyanın, kâr ya da zarara birlikte katlanmasına dayanmaktadır (Akgüç, 1992:160).

Katılım bankaları, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren, atıl kalan fonları bünyesine katarak bunları ekonomiye dâhil eden ve bunun yanında diğer bankaların

sunduğu birçok hizmeti veren kuruluşlardır. Katılım bankalarının faizsizlik prensibi, fon toplarken tasarruf sahiplerine sabit bir getiri sözü taahhüt etmemek, toplanan fonları kullandırırken de asla nakit kredi vermeyip, bunun yerine malı peşin alıp vadeli satmak, malı kiralamak veya iş sahibiyle projelerde ortaklık oluşturmak kurallarına dayanmaktadır (Çobankaya, 2014:10).

Katılım bankacılığı, Kuran'da ve hadislerde geçen faiz yasağı üzerine inşa edildiğinden, tasarruf sahiplerinden toplanan fonlara ve tasarruf sahiplerine kullandırılan fonlara, hiçbir şekilde faiz olarak bir gelir veya gider oluşturmaz. Katılım bankası, kendi öz kaynaklarını ve tasarruf sahiplerinden topladığı fonları ticaret ve yatırım faaliyetleri ile değerlendirerek, bu faaliyetler sonucunda oluşan karı ya da zararı müşterileri ile paylaşır (Tunç, 2010:114).

Kısaca Katılım bankacılığı, faizsizlik ilkesine göre çalışan, faiz olmadan her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kar veya zarara katılma esasına göre fon toplayıp, bu toplanan fonları ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle kullandıran bir bankacılık modelidir. Katılım bankaları; faizsiz bankacılık hizmetleri sunmak üzere sektöre girmiş, bankacılık hizmetlerinin yanı sıra sadece faizsiz hizmetler sunmamış, aynı zamanda bankacılık sektörüne yeni ürün ve hizmetler kazandırmış, reel ekonomiyi finanse etmiştir.

2. KATILIM BANKACILIĞINI ORTAYA ÇIKARAN NEDENLER

Toplumdaki birçok sosyal ve iktisadi kurum, insan ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Katılım Bankacılığı kavramının ortaya çıkmasının temelinde de insanların bu kurumlara ihtiyacının olması yatmaktadır.

Genel olarak katılım bankacılığının ortaya çıkma nedenlerini, Dini, Ekonomik ve Sosyal nedenler olmak üzere üç başlık altında toplayabiliriz.

2.1. DİNİ NEDENLER

Katılım bankacılığının ortaya çıkmasındaki en temel sebeplerden biri İslam dininin faiz konusunda getirdiği yasaklardır. Kuran-ı Kerim'de Müslümanların birbirleri ile olan ticari ilişkilerine yönelik çeşitli emirler ve yasaklar yer almaktadır. Müslümanlar da Kuran'da geçen bu emir ve yasaklara uymaktadır.

Katılım bankacılığı, dini inançları sebebiyle, hizmetlerinde faize yer veren bankalarla çalışmak istemeyen tasarruf sahiplerinin, İslami esasları benimseyen ve çalışmalarında faize yer vermeyen bankalara olan ihtiyaçlarından doğmuştur. Bununla birlikte, Müslüman ülkelerde faiz konusunda hassasiyet olması, bu nedenle faizle çalışan bankalara tasarrufların gitmemesi durumu, hiç değilse bir kısmının ekonomiye kazandırılması amacıyla yeni bir bankacılık fikrinin doğmasında etkili olmuştur. İslam âlimleri, faizsiz ve İslami inançlara uygun bir bankacılık sistemi üzerinde uzun süre çalışmışlardır. Nihayetinde bir sonuca ulaşılmış ve böylece kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayan, murabaha, kiralama ve ortaklık esasına göre fon kullandıran bir bankacılık sisteminin, İslami kurallara daha uygun olacağı ve bu sisteme uygun bankaların kurulabileceği sonucuna varmışlardır (Yılmaz, 2010:9).

İslâm dininin faize koyduğu yasağın ana dayanağı ise son peygamber Hz Muhammed'in Veda Haccı'nda söylemiş olduğu; "Faizin her çeşidi kaldırılmıştır ve ayağımın altındadır. Lâkin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Cahiliyeden kalma bu çirkin âdetin her türlüşü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmuttalib'in oğlu (amcam) Abbas'ın faizidir" sözlerdir (enfal.de, 10.08.2015).

Yine aynı şekilde faiz ile ilgili Kuran-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

"Ribâ (faiz) yiyen kimseler şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa öyle kalkarlar. Bu, işte onların alışveriş de tıpkı ribâ gibidir demeleri yüzündendir. Hâlbuki Allah alışverişini helal kıldı, ribâyı haram. Bundan böyle her kim Rabbi tarafından kendine bir öğüt gelir de ribâdan vazgeçerse artık geçmişi ona ve hakkında hüküm Allah'a aittir. Her kim de döner yeniden alırsa işte onlar cehennemliktirler. Hep orada kalacaklardır." (Bakara Suresi, 275.Ayet).

"Ey iman edenler! Öyle kat kat katlayarak ribâ (faiz) yemeyin. Allah'tan korkun ki felah bulasınız." (Al-i İmran Suresi, 130.Ayet).

Görüldüğü gibi dini çerçevede alışveriş helal, ancak faiz insanlara haram kılınmıştır. Müslüman kesimin bu konuda hassas olmasından hareketle, yeni bir arayış başlamış ve bu arayış sonucunda da faizsiz bankacılık sistemi kurulmuştur.

İslâm dini, kişilerin inançları ile birlikte Müslümanların yaşayış şekillerine ve insanların karşılıklı ilişkilerine çeşitli yasaklar getirmiştir. Müslümanlar, ibadetlerinde İslâm'ın emrettiği emirlere uyarken, ekonomik hayatta da İslâm dininin getirdiği emirlere, inancı gereği uymaktadır (Özsoy, 1997:95). Para ticaretinin yapılması ve faiz, sadece İslam dininde değil tüm kutsal dinlerde kesin olarak yasaklanmıştır. Faiz ile ilgili yasaklar sadece İslâm dininde değil, Hristiyanlık ve Yahudilik'te de mevcuttur. Tevrat'ta faiz ile ilgili mutlak yargılar bulunmaktadır. Söz konusu bu yasaklar faizsiz bankaların kurulmasının bir nedeni olmuştur (Doğan, 2008:19; Uçar, 1993:24).

2.2. EKONOMİK NEDENLER

Katılım bankacılığının ortaya çıkışındaki ekonomik sebeplerden biri, İslâm ülkelerinin 1970'lerde petrol kaynaklarından elde ettikleri gelirlerin ekonomiye dâhil edilmesi olarak söylenebilir. 1974 yılından itibaren petrol fiyatında sürekli yaşanan artışlar, petrol üreten ve ihracatını yapan ülkelerde büyük ölçüde döviz rezervlerinin birikmesini beraberinde getirmiştir. Bu birikimler, petrol zengini ülkeleri yoğun bir kalkınma sürecine getirmiştir. Fakat bu ülkelerde yatırım ve ithalatı kısa zamanda gerçekleştirebilecek alt yapının mevcut olmaması, sağlanan kaynakları yatırıma dönüştürülebilecek imkânı sağlamamıştır. Petrol kaynaklarından elde edilen büyük miktardaki gelirlerin, batı ülkelerine akması, İslam ülkelerini çözüm bulmaya yöneltmiştir (Özulucan ve Özdemir, 2010:13; Yahşi, 2000:6).

Bu ekonomik nedenlere, petrol gelirlerinin yanında şu iki etken de eklenebilir. Bu etkenlerin birincisi, geleneksel bankaların, uzun süreli yatırım kredilerinin yerine, daha çok ticari amaçlı ve kısa süreli kredileri tercih etmeleridir. Geleneksel bankaların kısa vadeli kredileri daha çok tercih etmeleri, kalkınma çabasındaki ülkelerin gelişmelerine engel olmaktadır. Bu durumda Katılım bankaları, kalkınmaya yönelik yatırım projelerini finanse ederek, kalkınma çabasındaki ülkelerde oluşan bu eksikliği giderebilir. İkinci etken ise, geleneksel bankalar, sanayide ve ticarete ortak konumunda olmazlar, öncelikle kendi çıkarlarını düşünürler. Bu yüzden finanse ettikleri işletmelerin verimli olup olmadıklarını yeterince denetlememektedirler. Katılım bankaları ise geleneksel bankalara göre işletmeleri finanse ederken daha çok ortaklık esasına dayanarak fon kullandırırılar. Bu

sebepten ötürü de fon kullandırdıkları işletmeleri sıkı bir şekilde denetlerler (Akgüç, 1992:162).

Ülkemizde ve dünyada tasarruf sahiplerinin bir kesimi, faiz gelirinden uzak durmaktadır. Bu nedenle, geleneksel bankalara gitmeyen fonlar atıl kalmaktadır. Bu fonların atıl kalması hem ekonomi açısından, hem de tasarruf sahibi açısından önemli bir kayıptır. Katılım bankaları, mali sektöre bu konuda bir yenilik getirerek, geleneksel bankalara gitmeyen fonların hiç değilse bir kısmını, ekonomiye kazandırmak ve tasarruf sahiplerinin fonlarını saklamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur (Şimşek, 2006:21).

New York Borsası da İslami prensip ve yasaklara uygun üretim ve hizmet işlemleri yapan işletmeler için özel indeks hazırlamış, dini yasaklar açısından bu sisteme olumlu bakmayan oldukça fazla tasarrufçuyu borsaya dâhil etmiştir. (Erdoğan, 2011:26).

2.3. SOSYAL NEDENLER

Toplum aynı toprak parçası üzerinde yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Her kişinin sahip olduğu imkânın farklı olması, toplumda farklı sosyal sınıflar oluşmasına neden olmaktadır. İnsanlar arasında sınıf farkı ya da eşitsizlik oluştuğunda ise o toplumda ilişkiler sağlıklı devam edemez. Bir toplumda, ilişkilerin sağlıklı devam edebilmesi için, sınıflar arasında oluşan farklılığın olabildiğince en az düzeyde olması gerekir. Yani toplumdaki sosyal barış, birlik ve beraberliğin olabilmesi için sınıfsal eşitsizliğin ortadan kaldırılması ya da en aza indirgenmesi ile mümkündür.

Sermaye sahibi kimseler, hemen her toplumda gücünü fakir ve zayıfların aleyhine kullanan bir görüntü içerisinde bulurlar. Bu durum, emeklerini arz eden fakir ve zayıfların kin ve nefretine yol açarak, bu durumun olağan sonucu olarak sosyal barışı zedelemektedir. Hatta bu kin ve nefret sadece fertler arası ilişkilerde ortaya çıkmamış, devletlerarası ilişkilerde de kendini çeşitli şekillerde hissettirmiştir (Akcan, 1997:31).

Az gelişmiş ülkelerde gelir adaletsizliğini ortadan kaldırabilmek ve emek ile sermayeyi sistem içine birlikte entegre edebilmek amacıyla faizsiz bankacılık sistemi geliştirilmiştir. Bu sistemle birlikte sermaye sahipleri, ellerindeki sermayeleri

oranında kar veya zarara ortak olduğu için faizli sistemde karşımıza çıkan belli bir kesimin mutlu olduğu sermaye akışı olmamaktadır (Arabacı, 2007:7).

Faizsiz bankacılıkta kullanılan enstrümanlar, sosyal barışın ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında önemli görevler üstlenmektedir.

3. KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİNİN TARİHÇESİ

Dünyada katılım bankacılığın, ortaya çıkışı ve gelişimi Türkiye'ye göre daha önce olmuştur. Bu kısımda, dünyada ve Türkiye'de katılım bankacılığının tarihsel gelişimi iki başlık halinde anlatılacaktır.

3.1. DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞI

Dünyada “Faizsiz Bankacılık” ya da “İslam Bankacılığı” olarak bilinen katılım bankacılığı, insanların tasarruflarını, özellikle de dini kaygılardan dolayı bankacılık sistemine dâhil etmemesinden dolayı ortaya çıkmıştır. Müslüman kesim, faizin haram olduğu gerçeğini aşamamış ve bu yüzden bankalara karşı geri durmuştur. Böylece insanların elindeki tasarruflar, altın, döviz ya da gayrimenkule kayarak, ekonomi dışı alanlarda kullanılmış, ülke ekonomisinin kalkınması için ihtiyaç duyulan sermaye bir türlü toplanamamış yani atıl kalmıştır.(Akhan, 2010:14-15). Halkın elinde bulunan, devletin ihtiyacı olan sermayenin atıl olması, devletlerin ihtiyacı olan sermayeyi dış borçla karşılamasına ve ülkelerin ekonomik ve siyasi açıdan dışa bağlı olmasına neden olmuştur. Bu duruma çare olan katılım bankaları, atıl olan fonları ekonomiye kazandırma ve ihtiyaç duyulan sermayeyi dışarıdan karşılama zorunluluğunu büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır (Bilir, 2010:11-12).

Faizin yer almadığı bankacılık uygulamaları çok eski dönemlere dayanmaktadır. İlk faizsiz bankacılık uygulamaları M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil'de hüküm süren Hammurabi'ye kadar uzanmaktadır. Faize dayalı işlemlerin neden olduğu, bazı sorunlarla karşılaşan devlet, borç alışverişine müdahale etme gereği duymuştur. Babil hükümdarı Hammurabi, faiz oranına sınır getiren, tefeciliği önlemek için devletin sürece dâhil olmasını emreden, hem borçluya hem de alacaklıya haklar veren yasalar çıkarmıştır (Aktepe, 2010:46). Babil hükümdarı yayınladığı kanunların 100. ve 107. kanunları arasında banka mabetlerine yer

vermiştir. O zamanın banka mabetleri faizsiz bankacılığının temelini oluşturmaktadır. Zaman ilerledikçe bu sistem mabetlerin tekeline çıkarak, ticaretle meşgul olan bazı Yahudi ailelerin eline geçmiştir. Bu durumun ilk örnekleri M.Ö.600-465 yılları arasında Fırat nehri kenarında İsrail topraklarından sürülen “Egibi” ve “Murashu” aileleridir (Akın, 1986:110). Bu düzenlemeler, tarihte faizsiz yatırıma imkân tanıyan ilk örnek olarak bilinmektedir (Ergan ve Mert, 2000:4).

M.S. 1118 yılında ise Hristiyan hacıların mal ve canlarını korumak için tesis edilmiş olan Temple mezhebi mensubu olan “Templier”ler, yapılan bağışlar sayesinde önemli ölçüde servet ve nüfuz sahibi olmuşlardır. Avrupa’da 1000’den fazla şubeleri olan bu gizli kuruluş, ticari ve askeri amaçlar için faizsiz kredi vermiştir (Akın, 1986:111).

Ünlü Antik Yunan düşünürlerinden olan Platon, faizi ahlâk açısından yanlış bularak reddetmiş ve bu yüzden faizin yasak olmasını istemiştir. Platon’a göre, ideal bir toplumda, kişiler maddi çıkar fikriyle yaşamamalı, toplumda yokluk ile aşırı varlığa fırsat verilmemeli ve para servet değil, servete ulaşmakta bir aracı olmalıdır. Bu yüzden de Platon’a göre, ideal bir devlette eşitsizliklere, kıskançlığa, bencillığe, ahlaksızlığa ve kişisel problemlere neden olan faiz yasaklanmalıdır. Platon’un öğrencisi Aristo ise, faiz sayesinde zengin olmayı doğaya aykırı bulmakta ve paranın bir kazanç ya da servet aracı olarak kullanılamayacağını dile getirmiştir (Özgür, 2007:41).

Faizsiz Bankacılık faaliyetlerinin oldukça eski bir tarihi olmasına rağmen günümüzdeki anlamıyla faizsiz bankacılık hareketinin düşünce planında ortaya çıkması 1950’li yıllardan sonra olmuştur. Özellikle Pakistanlı düşünürlerin öncülük ettiği faizsiz bankacılık konusundaki ilk araştırma 1955 yılında ekonomist Muhammed Uzair tarafından ortaya konmuştur (Başaran, 2003:4). O yıllarda Pakistan’da ilk faizsiz finansman örneği, kooperatif bankacılığı uygulamaları görülmüş, fakat faizsiz bankacılığın ilk uygulaması Mısır’da görülmüştür (Karaayhan, 2008:36).

Ortaklığa dayalı ilk faizsiz banka, Mısır’ın Mit-Gamr kasabasında, 1963 yılında, kırsal kesimdeki üreticileri tefecilerden kurtarmak amacıyla Ahmed En-Naccar tarafından kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Alman tasarruf

bankalarının, hızlı bir şekilde kalkınan Almanya'ya oynadıkları rolden etkilenen En-Naccar, Mısır'da bu bankacılık sistemini İslam'ın gerektirdiği iktisadi ve kültürel değerlerle birleştirerek uygulamaya çalışmıştır. Bu bankacılık sisteminin kuruluş aşamasında Almanya'dan destek alınmıştır. Ancak, En-Naccar'ın faizsiz banka düşüncesini anlayan Almanlar verdikleri desteği yarıda kesmişlerdir. En-Naccar tarafından kurulan banka, 4 yıl ayakta kalabilmiş, 1967 yılında kapanmıştır (Ece, 2011:3). Bu ilk deneme ayakta kalamamış ancak kendisinden sonraki birçok faizsiz bankanın kurulması için öncü olmuştur. Modern olarak ilk faizsiz banka ise 1972'de Kahire'de kurulan Nasser Social Bank'tır (Türkmenoğlu, 2007:12).

Bu gelişmenin ardından 1960'lı yıllarda Pakistanlı düşünür Muhammed Abdu'l-Mennân tarafından tüm İslâm ülkelerinin katılımıyla uluslararası düzeyde bir İslâmi Banka'nın kurulması fikri ortaya atılmıştır. Aralık 1973'te Cidde'de yapılan İslâm Ülkeleri Maliye Bakanları Toplantısı'nda, İslâm Kalkınma Bankası (İKB)'nin (İslâmic Development Bank: İDB) kurulmasına karar verilmiştir. 20 Ekim 1975'te Türkiye'nin de içinde yer aldığı 29 İslâm ülkesinin katılımıyla uluslararası düzeyde ilk faizsiz banka (İKB) kurulmuştur. Bunu takiben faizsiz bankalar bütün dünyada hızla yayılmaya başlamıştır. Ayrıca Citi Bank öncü olmak üzere; HSBC, Goldman Sachs, Morgan Stanley, Standart Chartered, Banque National de Paris, ABN Ambro, Bank of America, Key Global, Societe Generale, Suud Ulusal Ticaret Bankası, Suud-Hollanda Bankası, Malezya'daki Miya Bank ve Filistin'deki Kahire-Amman Bank gibi faizli bankalar da, faizsiz esaslara göre çalışmak üzere şubeler açmışlardır (Bayındır, 2005:41-43). Faizsiz sistemi benimseyen bankacılık sistemi için toplumda çok yüksek bir talep olması, on yıl gibi çok kısa bir süre içinde dünyada birçok ülkede elliden fazla faizsiz finans kurumu açılmasına imkan vermiştir (TKBB, 2006).

Faizsiz Bankacılığın en önemli örneği Türkiye'nin de üyesi bulunduğu İslam Kalkınma Bankası'dır. Türkiye 1984 yılında İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu'nda devamlı üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Böylece Türkiye, elli devleti çatısı altında toplayan İslam âleminin en büyük finansman kuruluşunda, çok etkin rol oynayabilecek konuma gelmiştir. (bankasya,11.08.2015).

Tablo 7. İslam Kalkınma Bankasına Üye Ülkeler

Suudi Arabistan	Fas	Tunus	Gine-Bissau
Kuveyt	Ürdün	Bahreyn	Kazakistan
Libya	Sudan	Suriye	Kırgızistan
İran	Gabon	Afganistan	Maldivler
Mısır	Umman	Benin	Mozambik
Türkiye	Irak	Moritanya	Sierra Leone
B.A.E.	Senegal	Lübnan	Somali
Pakistan	Gine	Mali	Surinam
Cezayir	Brunei	Azerbaycan	Togo
Endonezya	Kamerun	Çad	Komoros
Malezya	Uganda	Gambiya	Fildişi Sahilleri
Bangladeş	Burkina Faso	Arnavutluk	Nijerya
Katar	Nijer	Tacikistan	Türkmenistan
Yemen	Filistin	Cibuti	Özbekistan

Kaynak: Vikipedi, 10.08.2015

İslam Kalkınma Banka'sının kuruluş amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- i) Üye ülkelerdeki kuruluşlara veya verimli projelere sermaye iştirakinde bulunmak,
- ii) Üye ülkelerdeki kamu ve özel sektör projelerine kredi sağlamak,
- iii) Üye ülkeler arasındaki ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmak ve bu amaçla gerekli çalışmaları yapmak,

- iv) Üye ülkeler arası teknik işbirliğine yardımcı olmak ve teknik yardım sağlamak,
- v) Üye ülkelerde kalkınma faaliyetlerine katkıda bulunan personele eğitim imkânları sağlamak,
- vi) Müslüman ülkelerdeki ekonomik, mali ve bankacılık faaliyetlerinin İslami kurallara uygun şekilde yürütülmesi yönünde araştırmalar yapmak (vikipedi, 10.08.2015).

İslam Kalkınma Bankasının kurulmasıyla birlikte hızla gelişmeye ve büyümeye başlayan faizsiz bankacılık sektörünün en önemli kurumları, 1975'te kurulan Dubai İslam Bankası, 1977'de kurulan Kuveyt Finans Evi (Kuveyt Finance House), 1977'de kurulan Mısır ve Sudan Faisal İslam Bankası, 1981'de kurulan Dar al Maal İslami ve 1982'de kurulan Al Baraka grubudur. Faizsiz faaliyet gösteren, belirli bir kesime ait gibi gözükken, fakat müşterilere sunulan avantajlar ile finans sistemindeki büyük bir açığı kapatan, bankacılık sistemine yenilikler getiren faizsiz finans kurumları artık sadece Müslüman ülkelerde değil, tüm dünyada hızlı bir şekilde büyüme ve gelişme göstermeye başlamıştır (Atılğan, 2009:7-8). 1975 yılında Dubai'de kurulan Dubai İslamic Bank (Dubai İslam Bankası) da ilk denemelerin önemli örnekleri arasında gösterilmektedir. Dubai İslamic Bank, sanayi, tarım ve emlak gibi önemi alanları finanse eden faizsiz bankaların ilk örneği olarak kabul edilmektedir (Akın, 1986:114).

İslâmi esaslara uygun şekilde çalışan bankalara teknik destek ve bu bankaların kendi aralarında iletişim ve bilgi sağlaması, İslâm bankacılığının gelişimi için yenilikler getirilmesi ve ortaya çıkabilecek olası problemleri çözüme kavuşturmak amacıyla, 1977'de "Uluslararası İslâm Bankaları Birliği ve İslâmi Bankacılık ve Ekonomi Kurumu" kurulmuştur (Ece, 2011:3).

Katılım bankacılığı tarihi, kısaca üç aşamada şu şekilde özetlenebilir (Karapınar, 2003:13-14).

1. Doğuş Dönemi (1972-1975): Faizsiz bankacılık fikrinin ortaya çıktığı ilk dönemde dünyada petrol gelirinde ani artışlar yaşanmaktaydı.

2. Gelişme Dönemi (1976-1983): Bu dönemde faizsiz bankalar Arap körfezleri ile sınırlı kalmamış, doğuda Malezya, batıda ise İngiltere'ye kadar yayılmıştır. Faizsiz bankacılık fikri ülkelere sıçrarken, aynı zamanda çok sayıda uluslararası banka kurulmuştur.

3. Olgunluk Dönemi (1983 ve sonrası): Bu dönemde Arap dünyasında yaşanan artan petrol gelirlerinde düşüşler yaşanmış, doların yükselmesi beraberinde faiz oranlarını artırmıştır. Yaşanan bu durumlar ekonomik gerilemeye neden olmuştur. tüm bunlara rağmen, yalnızca İslami ülkelerde değil, Amerika'da da Arap bankaları açılmış, Pakistan ve İran'ın yanında Türkiye'de de faizsiz bankalar kurulmaya başlamıştır.

Faizsiz bankalar, Cenevre'de bir araya gelerek Uluslararası Bankalar Birliği'ni kurmuşlardır. Uluslararası Bankalar Birliği'nin amacı faizsiz bankacılığın gelişmesine yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca faizsiz bankalara ait bilgi eksikliğini giderecek şekilde çeşitli araştırmalar da yapmaktadır. 2000 yılında İslam Bankalar Birliği tarafından yapılan bir araştırmaya göre faizsiz bankalar, dünya genelinde 182 kurumla faaliyet göstermektedir. Bu ülkeler arasında Amerika, İngiltere ve İsviçre gibi ülkeler de yer almaktadır. Büyük bir pazarı oluşturan bu piyasadan pay alma çabaları giderek artmaktadır. Bunların en önemlisi ise Citibank'tır. Dünyanın en büyük bankalarından biri olan Citibank 1997'de New York Merkez Bankası'na başvurarak faizsiz koşullara göre faaliyet göstermek için izin istemiştir. Bugün ise Citibank en büyük faizsiz bankalar arasında yer almaktadır (Türkmenoğlu, 2007:13-14).

Günümüzde Katılım Bankaları, sadece İslam ülkeleri ile sınırlı kalmamaktadır. İran, Pakistan, Sudan, Mısır, Malezya, Ürdün, Türkiye ve Endonezya gibi İslam ülkelerinde faaliyet gösterirken, Müslüman olmayan ülkelerde de İslami bankalar bulunmaktadır. Japonya, İngiltere, ABD, Danimarka, Hollanda ve Almanya gibi ülkeler başta olmak üzere, Dünya'nın birçok ülkesinde bu tür kurumlar faaliyet göstermektedir.

3.2. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

Faizsiz bankacılığın Türkiye ile tanışması, Arap dünyasında ortaya çıkışından kısa bir süre sonra ve merkezi Arap ülkelerinde bulunan kurumlarca

gerçekleştirilmiştir. 1980 sonrası ülkede faizsiz bankalara olan ihtiyaç anlaşılmış ve kurulması için faaliyetlere başlanmıştır.

Katılım Bankacılığı, klasik bankacılık olarak da ifade edebileceğimiz geleneksel bankacılık sisteminin bir tamamlayıcı olarak 1983 yılında yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile finans sektörümüze girmiş olan bir bankacılık türüdür. Türkiye’de faizsiz bankacılığın temeli bu kararname ile atılmıştır (Eyüpgiller, 1988:52).

1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında yer alan Türkiye 1984'te sermaye payını artırarak bu kuruluşun en büyük ortaklarından biri haline gelmiş ve bu bankanın yönetim kurulunda sürekli üye bulundurma hakkını elde etmiştir (kuveytturk, 15.08.2015). Böylece Türkiye, 56 İslam ülkesi arasında, dış ticaretin geliştirilmesin, altyapı yatırımlarının desteklenmesi, özel sektörün teşvik edilmesi gibi konularda söz hakkını arttırma imkânına erişmiştir.

Türkiye’de katılım bankacılığı fikri önceleri teorik olarak ele alınmaktaydı. Daha çok faizin haram oluşu ve zararları üzerinde duruluyordu. Kâr-Zarar ortaklığı yoluyla çalışacak ilk faizsiz banka, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESIYAB) olmuş, ancak yönetim kurulu 1978 yılı sonrasında faizli sisteme geçme kararı almıştır. Bankanın kuruluş yasası 1983 yılında değiştirilmiş ve 1988 yılında kuruluş, işlem ve faaliyetleri yeniden düzenlenmiş ve adı da Türkiye Kalkınma Bankası olarak değiştirilmiştir (Şahin, 2007:12).

Türkiye’de faizsiz sisteme ilişkin ikinci deneme de, yine 1975 yılında çıkarılmış olan kararnamede “Kâr-Zarar Ortaklığı Belgesi” (KZOB) olarak adlandırılmış olan faizsiz üründür. Maliye Bakanlığı 1981 yılında yayınladığı tebliğ ile bu ürünü “Kâra İştirakli Tahvil” diye adlandırılmıştır (Polat, 2009:83).

Türkiye’de Faizsiz bankacılık hizmetleri sunacak bir kurumun kurulması söz konusu edilmeye başlandığında, bu kurumun hangi isim altında faaliyet göstereceği tartışma konusu olmuştur. Dünyada, faizsiz bankacılık hizmeti sunan kurumların en yaygın olarak kullandığı isim İslam Bankası’dır. Ancak bu isim Türkiye’nin anayasal düzeni ile bağdaşmayacağı nedeni ile kabul görmemiştir. Buna ek olarak o dönemde yürürlükte olan Bankalar Kanunu’nun faizsiz bankacılık yapacak kurumların açılmasına izin vermemesi nedeni ile faizsiz bankacılığa dair özel bir düzenleme

yapılmış ve bu yeni kuruluşlara “Özel Finans Kurumları” adı verilmiştir (Karaayhan, 2008:40).

Yaşanan bu gelişmelerden sonra Faizsiz bankacılık, Türk bankacılık sistemine ilk olarak 16/12/1983 tarihli ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile “Özel Finans Kurumu” (ÖFK) adı altında girmiştir. 1984 yılında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve T.C. Merkez Bankası’nın yayımladığı bildirilerle faizsiz bankacılık sisteminin detayları düzenlenmiştir. Daha sonra 19/12/1999 tarihli resmi gazetede yayınlanan Bankalar Kanunu’nda değişiklik yapılmasına ilişkin 4491 sayılı kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Özel Finans Kurumları, Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. 19/12/1999 tarihinden itibaren Özel Finans Kurumları Bankalar kanununa tabi tutulmuştur.

Bu düzenlemelerin ardından ilk olarak 1984 yılında Albaraka Türk Özel Finans Kurumu ve Faisal Finans kurulmuş, bu iki özel finans kurumu 1985 yılında faaliyetlerine başlamışlardır. Kurulan ilk iki özel finans kurumunun ardından 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans ve 1996 yılında ise Asya Finans kurulmuştur. Özel finans kurumlarının faaliyete geçtiği ilk yıllarda toplam 6 adet özel finans kurumu faizsiz bankacılık alanına giriş yapmıştır. Bunların ilk 3’ü yabancı sermaye ağırlıklı iken, sonradan açılan özel finans kurumlarının tamamı yerli sermayeli idi (Kaya vd., 2013:171).

Kuruluş yıllarında ÖFK’ların gelişimi ve büyümesi çok yavaş olmuştur. Bu durumun başlıca nedenleri; mevzuatın zayıflığı ve yasal dayanaktan yoksunluk, şube sayısının azlığı, alt yapı yetersizliği, yeni bir sistem olarak tanınırlık sorunu, personel temininde yaşanan güçlükler, genel ekonomideki istikrarsızlık ve yüksek enflasyon süreci olarak sıralanabilir. Bu dönemde hızlı bir büyüme gerçekleşmemesine rağmen, sistem altyapısı ve mevzuatın daha sağlam esaslara kavuşması adına önemli adımlar atılmıştır (Tunç, 2010:178).

Özel Finans Kurumları arasında en büyük payı bulunan İhlas Finans Kurumu, Türkiye’de 2001 yılında yaşanan ekonomik krizde iflas etmiş ve faaliyetleri durdurulmuştur. Yine aynı yıl Faisal Finans Kurumu da, Ülker Grubuna satılmış ve satış sonrası Ülker Grubu tarafından adı Family Finans Kurumu olarak

değiştirilmiştir (Mücahitoglu, 2015:9). Yaşanan bu gelişmelerden sonra günümüzde faaliyetine devam eden en eski özel katılım bankası Albaraka Türk olmuştur.

2001 yılında yaşanan kriz nedeniyle mali sıkıntıya düşen ve faaliyeti durdurulan İhlas Finans Kurumu'yla birlikte diğer özel finans kurumları da sıkıntı içine girmişlerdir. Ayrıca o dönem özel finans kurumlarında TMSF benzeri bir sigorta sisteminin olmaması sistemde bir eksiklik yaratmıştır. 4491 sayılı kanunda Türkiye Bankalar Birliği kapsamına alınmayan özel finans kurumları, mevduatların TMSF güvencesi altında olmamasından dolayı, mevduat sahiplerinin fonlarını çekmek istemeleri sonucunda likidite sıkıntısı yaşamışlardır. 12/05/2001 tarihinde çıkarılan 4672 sayılı Bankalar Kanunu'nda özel finans kurumları lehine değişiklikler yapılmıştır. 4672 sayılı kanun ile birlikte, Türkiye Bankalar Birliği'ne benzer kamu kurumu niteliğinde "Özel Finans Kurumları Birliği" kurulmuştur. Yine bu kanunla birlikte kişilerin tasarruflarını güvence altına almak amacıyla "Güvence Fonu" oluşturulmuştur (Karaayhan, 2008:41; Kaya, vd., 2013:172).

Yapılan bu değişiklikler, katılım bankalarını diğer kurumlarla eşit haklara kavuşturmuş, bu kurumların banka mı ya da banka dışı finansal kuruluş mu olduğu sorularına cevap niteliğinde olmuştur. Mevzuattaki bu düzenlemeler sayesinde katılım bankalarının bir banka türü olduğu kabullenilmiştir (Battal, 2000:197).

Her geçen yıl gelişmeler kaydeden faizsiz finans kuruluşları için en önemli gelişme ise 2005 yılında gerçekleşmiştir. Faizsiz bankacılık ülkemizde 2005 yılına kadar "Özel Finans Kurumu" olarak adlandırılmıştır. 19 Ekim 2005 tarihinde çıkarılan 5411 sayılı bankacılık kanununda değişikliğe gidilmiş ve ünvanları "Katılım Bankası" olarak değiştirilmiştir. Bu kanun ile katılım bankaları mevzuat açısından klasik bankalar ile aynı statüye sahip olmuşlardır (resmigazete, 01.11.2005). Bu kararın ardından, katılım bankalarındaki tasarrufların 50.000 liraya kadar olan kısmını güvence altına alan "güvence fonu" TMSF'ye devredilmiştir. Yine faaliyetine son veren katılım bankalarının da diğer klasik bankalar gibi TMSF'ye devredilmesi kararı alınmıştır. Böylece artık tasfiye sürecini, tasfiye kurulu yerine TMSF yürütecektir (Gudil, 2007:23).

Türkiye'de 2015 yılı Haziran ayına kadar sektörde faaliyet gösteren 4 katılım bankası bulunmaktaydı. Haziran 2015'te Ziraat Katılım Bankası'nın faizsiz

bankacılık sektörüne adım atmasıyla bu sayı 5'e yükselmiştir. Ardından Mart 2016'da Vakıf Katılım Bankası sektöre giriş yapmış, faaliyet gösteren katılım bankası sayısı 6'ya yükselmiştir. Devlet eliyle bir katılım bankasının kurulması faizsiz bankacılık sektörünün sektörde daha iyi hale geleceğini ve toplumun bu bankalara her geçen gün yoğunlaştığını göstermektedir. İstikrarlı bir şekilde gelişimini sürdüren katılım bankaları, her geçen gün büyüyerek ekonomiye büyük ölçüde yarar sağlamaktadır. Ernst&Young tarafından yapılan bir çalışmaya göre de, Cumhuriyetimizin 100.Yılı'nın kutlanacağı 2023 yılında, katılım bankalarının piyasanın %15'lik bir paya ulaşacağı ve aktif büyüklüğünün ise 180 milyar ABD dolarına ulaşacağı öngörülmüştür (TKBB, 2014).

Tablo 8, yıllar itibariyle ülkemizdeki katılım bankalarının şube ve personel sayısındaki yaşanan gelişmeleri göstermektedir.

Tablo 8. Katılım Bankalarının Şube Sayısı ve Personel Sayısı Gelişimi (2003-2014)

Yıllar	Şube Sayısı	Büyüme %	Personel Sayısı	Büyüme %
2003	188	71	3.520	61
2004	255	36	4.789	36
2005	290	14	5.740	20
2006	355	22	7.114	24
2007	422	19	9.215	30
2008	530	26	11.022	20
2009	569	7	11.802	7
2010	607	7	12.677	7
2011	685	13	13.851	9
2012	828	21	15.356	11
2013	966	17	16.763	9
2014	990	2	16.270	-3,1

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2014, s.47

Tablo 8'e baktığımızda, 2014 yılsonu itibariyle ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının toplam 990 şubesi olduğunu görmekteyiz. Bu sektörde faaliyet gösteren personel sayısı da 2003 yılından itibaren istikrarlı bir artış göstermiştir.

Tablo 9. Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri (Milyon TL)

	2013	2014	Değişim %
Toplanan Fonlar TL	36.984	39.239	6
Toplanan Fonlar YP (Kıymetli Madenler Dâhil)	26.226	27.548	5
Toplam	63.210	66.788	6
Kullandırılan Fonlar	67.416	69.965	4
Toplam Aktifler	96.022	104.073	8
Özkaynaklar	8.833	9.265	5
Net kâr	1.052	80	-92

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2014, 47

2014 yılında, yönetimi TMSF'ye devredilen Bank Asya hariç, sektördeki diğer 3 katılım bankasının performansı olumlu anlamda gelişimini sürdürmüştür. Toplanan fonlardaki sektör ortalaması %6 iken, bu üç bankanın ortalaması %30 civarındadır. Aynı başarı kullandırılan fonlarda da görülmüştür. Sektör ortalaması %4'te iken, üç katılım bankasının kullandığı fonların %32'ye yakın bir seviyede arttığı görülmektedir. Tabloları ve katılım bankalarının ülkemizdeki son durumuna baktığımızda, bu bankaların sektörde önemli yer kapladığını, finans sektöründeki payını her geçen gün arttırdığını ve sektörün ayrılmaz bir parçası haline geldiğini görmekteyiz.

4. KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ

Katılım bankalarının faaliyetleri fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerinden oluşmaktadır. Katılım bankalarını diğer finans kuruluşlarından ayıran temel nokta bu faaliyetleri gösterirken uyguladıkları yöntemlerdir. Çünkü bu yöntemler uygulanırken faizin temel alınmaması gerekmektedir. Bu yüzden katılım bankalarında fon toplarken sabit bir faiz vaadi söz konusu olamaz. Bu unsurların yanında katılım bankaları müşterilerine, kredi kartı verme, çek tahsilatı, döviz alım satımı, teminat mektubu verme gibi hizmetler de sunmaktadır.

Çalışmada fon toplama ve kullandırma yöntemleri iki başlık halinde açıklanacaktır.

4.1. FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankalarının ana faaliyet konusu diğer bankalarda olduğu gibi fon toplamak ve bu fonları kullandırmaktır. Fakat mevduat bankaları bu işlemleri faizi esas alarak yaparken, katılım bankaları bu bankalardan farklı olarak, fonları “Kar ve Zarara Katılma” ilkesi çerçevesinde toplamaktadırlar.

Katılım Bankaları fon toplarken sabit bir faiz vaadi vermezler. Bu nedenle fon toplamada farklı yöntemler kullanılmaktadırlar. Bu yöntemler, özel cari hesaplar ve katılma hesaplarıdır. Aynı şekilde fon kullandırırken de nakdi kredi vermemektedirler (Türkmenoğlu, 2007:46).

Katılım bankalarının kaynakları, özkaynaklar ve yabancı kaynaklardan oluşur. Özkaynakları, bankanın sermayesi ve faaliyetler sonucunda elde ettiği fonlar teşkil ederken, yabancı kaynakları ise cari hesaplar ve katılma hesapları teşkil eder.

Katılım bankaları özel cari hesaplar ve katılma hesapları karşılığında, hesap sahibine önceden bir getiri sözü veremez. Bu iki hesap arasındaki temel fark ise, katılma hesaplarında yatırılan paranın hesap sahibine aynı miktarda geri ödenmesi garanti edilemezken, özel cari hesaplarda ise hesap sahibinin isteği üzerine yatırdığı paranın mevcudunu geri alma hakkı bulunmaktadır (Özulucan ve Özdemir, 2010:25).

4.1.1.Özel Cari Hesaplar ile Fon Toplama

Özel cari hesap, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda; *“Katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplar”* olarak tanımlanmıştır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu).

Özel cari hesaplar, mevduat bankalarındaki vadesiz mevduat hesabıyla aynı işlevdedir. TL ya da döviz şeklinde açılan hesapta, fon sahibi istediği an parasının bir kısmını ya da tamamını çekebilme hakkına sahiptir. Bu hesapta oluşan kar veya zarardan katılım bankası sorumludur. Oluşabilecek zarar da, ortaya çıkan gelir de katılım bankasına aittir. Bu tür hesaplar daha çok bankacılık hizmetini ücretsiz veya düşük ücret karşılığında almak amacıyla ya da gündelik nakit akışını yönetmek amacıyla ticari müşteriler tarafından kullanılır. Bu hesap sayesinde banka, maliyetsiz fon temin etmiş olur. Bu nedenle özel cari hesaplar, katılım bankalarının, en önemli kar kaynakları arasında yer alır. Katılım bankalarının topladığı fonların %20'sini özel cari hesaplar oluşturmaktadır (Özulucan ve Özdemir, 2010:25-26; Tunç,2010:191).

Özel cari hesap açtıran müşterilerin amacı, fonlarını bu hesaba yatırarak bir getiri elde etmek değildir. Bu sayede hem fonlarını güvenli bir şekilde muhafaza ederler hem de bankanın onlara sunduğu avantajlardan yararlanırlar.

Özel cari hesabı olan müşteriler, otomatik ödeme talimatı verme, kredi kartı ödeme, çek senet ödeme, fatura, kredi kartı ödeme, aidat, vergi vb. ödeme işlemleri ve EFT/havale gibi para transfer işlemlerini yapabilmektedirler.

4.2.2. Katılma Hesapları ile Fon Toplama

Katılma hesapları, 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nda *“Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar”* olarak tanımlanmıştır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu).

Katılma hesapları, fon sahiplerinin yatırım yaparak gelir elde etmek amacıyla, katılım bankalarının ticari faaliyetlerindeki kar veya zararına, faaliyetteki mevduatları oranında katıldıkları hesaplardır. Bu hesap türü, geleneksel bankalardaki

vadeli mevduat hesabıyla benzerlik göstermektedir. Ancak bu durumda aradaki temel fark, katılım bankalarında, hesap sahibine faiz veya sabit bir getiri ödenmez, önceden miktar bildirilemez ve hesap sahibine yatırılan anaparanın garantisi de verilemez. Yani burada hesap sahipleri sadece faaliyet sonucundaki oluşan kara değil, aynı zamanda ortaya çıkabilecek olan zarara da ortaktır. Ayrıca katılma hesapları diğer banka türlerinde olduğu gibi TMSF kapsamında sigorta altına alınmıştır (Özsoy, 2011;47; Kaya, vd., 2013:176). Katılım bankalarındaki katılma hesabı birim değeri ve cari hesapların 100.000 TL'ye kadar olan kısmı TMSF tarafından güvence altındadır (TMSF, 2015). Bu hesap türünün mevduat hesabından temel farkı, hesap sahibinin zarara da ortak olmasıdır. Hesabın açıldığı tarihte oluşabilecek bir getirinin söz konusu olmaması da bu hesap türünün ayrı bir özelliğidir. Bu hesap türünde bir risk mevcuttur ve bu riskin boyutu belli değildir. Burada birikimini katılım bankasına yatıran kişi, vade sonunda ne kadar getiri sağlayacağını bilemez.

Katılma hesapları genellikle 1-3-6 ay ve 1 yıl ve üzeri vadeli, TL, Dolar ya da Euro üzerinden açılmaktadır. Katılım hesaplarında, dönemsel kâr payı ödemeli hesap açılabilirdiği gibi, vadesi en az 5 yıl olan birikimli hesaplar da açılır. Ayrıca yine katılım bankalarına özgü olan belirli bir projenin finansmanı için, kesin bir vade içermeyen, özel fon havuzları da açılabilmektedir (Tunç, 2010:192). Katılma hesapları, katılım bankacılığı sisteminin temelini oluşturmakta olup, bu bankaların en önemli fon toplama aracıdır.

Katılma hesaplarında işletimden doğan tüm giderler katılım bankası tarafından karşılanır. Ayrıca katılma hesaplarının işletilmesiyle ortaya çıkan kâr ya da zarardan, banka tarafından alınacak pay %20'den çok olamaz (Özulucan ve Özdemir, 2010:32). Yani hesapta oluşan kar ya da zararın %80'i hesap sahibine, %20'si bankaya aittir. Burada banka ile müşteri arasında borçlu ya da alacaklı ilişkisi değil, kar ya da zarar ortaklığı ilişkisi mevcuttur.

4.2. FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankalarının faaliyetleri yalnızca fon toplamaktan ibaret değildir. Bu bankalar topladıkları fonları kullandırırken nakit kredi olarak vermezler. Üretim ya da hizmet sürecine dâhil olarak fon kullandırırken, bu üretim ya da hizmeti gerçekleştiren taraflardan biri haline bürünürler. Bankalar topladıkları fonu, kendi

ilkelerine uygun ve yönetmelikte öngörülen yöntemlerle fon ihtiyacı olan kişi ya da kurumlara kullandırmaktadırlar.

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri, klasik bankalardan tamamen farklıdır. Katılım bankalarında nakit kredi verilerek, yatırımın sonucuna bakılmaksızın yatırımcının fon gereksiniminin giderilmesi ve yatırımcının bunu belirli bir faizle geri ödemesi katılım bankalarının temel ilkelerine aykırıdır. Bu tür bankalar öncelikle fon ihtiyacı olan yatırımcının bu fona neden ihtiyacı olduğuna ve kullandıracağı fonun getirisinin olup olmadığına bakarlar (Özgür, 2007:74). Katılım bankaları, dinen yasak olan, prensip ve ahlaka aykırı faaliyette bulunan işletmelerle iş yapmaları ya da bu işletmeleri finanse etmeleri de olası değildir (Karapınar, 2003:32). Bu açıdan, bu tür bankalar fon kullandırırken kendi çıkarlarını düşünmeden önce, karşı tarafın neden fona ihtiyacı olduğunu ve bunu ne amaçla kullanacağına bakmak zorundadırlar.

Bu bankalar topladıkları fonları, faizsiz bir şekilde kullandırarak kar elde etme amacı içerisindedirler. Bu nedenle de fonları kullandırabilmek için birçok yöntem kullanmaktadırlar. BDDK tarafından 01.11.2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazete'deki 19. Maddede fon kullandırma yöntemleri ile ilgili şu şekilde sınırlandırma yapılmıştır;

- i) Kurumsal Finansman Desteği
- ii) Bireysel Finansman Desteği
- iii) Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı
- iv) Finansal Kiralama
- v) Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı
- vi) Ortak Yatırımlar

4.2.1. Kurumsal Finansman Desteği

Üretim desteği olarak bilinen bu fon kullandırma yöntemi “Murabaha” olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntem, banka ile fon talebinde bulunan taraf arasında yapılan sözleşme dâhilinde, bankanın işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü gayrimenkul, emtia ya da hizmet bedelini işletme namına ödeme yapması, bu ödeme karşısında da işletmenin bankaya borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemde, işletme önceden

belirlenmiş vade ve tutar üzerinden borçlanır ve bu borçları belirlenmiş tarihlerde taksitler halinde öder. Bu yöntemde kullandırılan fon ile ilgili alım satımla alakalı belgenin katılım bankasının muhafazası zorunludur (Özulucan ve Özdemir, 2010:37; Kaya, vd., 2013:177).

Murabaha işleminin temelinde, bir mal, hak ya da hizmet vardır. Banka, müşterisinin ihtiyacı olan mal ya da hizmeti peşin olarak satın alır ve üzerine bir kar ekleyerek, vadeli olarak müşterisine satar. Murabaha işleminde 3 taraf vardır. Bu taraflar, mal ya da hizmet talep eden işletme/müşteri, katılım bankası ve satıcı/üreticidir (Tunç, 2010:135-136).

Murabaha ile faizli krediler arasında birçok farklılıklar mevcuttur. Murabaha da, alıcı mal bedelini geç ödediğinde fiyat artışı olmaz, erken ödediğinde de indirim yapılmaz. Murabaha işleminde alıcıya nakit ödeme yapılamaz. Bu yöntemde dinen yasak olan ürünlerin (alkol, sigara vb.) satışı yapılamaz (Bağcı, 2013:61).

4.2.2. Bireysel Finansman Desteği

Katılım bankaları, yalnızca kurum ya da işletmelerin ihtiyacını gidermekle kalmayıp, gerçek kişilere de bireysel ihtiyaçları doğrultusunda fon kullandırmaktadır. Bireysel finansman desteği, kurumsal finansman desteğinin bireysel bazdaki uygulamasıdır, aralarındaki tek fark bireysel finansman desteğindeki fon kullanan tarafın gerçek kişi olmasıdır. Fon ihtiyacı olan tarafın kurum olması durumunda üretim, kişi olması durumunda ise tüketim finanse edilmiş olur. Fon kullanan gerçek kişinin, satıcıdan aldığı mal ya da hizmetin bedelini, katılım bankası öder, böylece fon kullanan taraf bankaya borçlanmış olur (Özulucan ve Özdemir, 2010:37-38).

Bu yöntemde banka, ev, araç ya da kişinin ihtiyacı olan mal veya hizmeti peşin olarak ödeyerek alır, fon ihtiyacı olan kimseye de vadeli olarak satar. Bu yöntem, mevduat bankalarındaki kredi kullandırma işlemine benzemektedir. Ancak katılım bankaları, bireysel finansman desteği ile fon kullandırırken, yine faizsizlik ilkesi çerçevesinde kullandırır.

4.2.3. Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı

Bu yöntemde sermayesi yeterli olmayan müşteri, katılım bankasına başvurur. Banka proje için gerekli araştırmaları yaptıktan sonra, eğer yatırımı yeterince karlı

bulursa, yatırım için gerekli olan sermayeyi sağlar. Banka ve müşteri arasında gerekli antlaşma yapılır, kar oranı belirlenir. Kar oranı belirlenmesinde tarafların sermaye paylarının dikkate alındığı gibi, yapılan iş ve sarf edilen emeğin oranına göre de sermayeden bağımsız bir uzlaşma sağlanabilir. Eğer yatırım zarar ederse, zararın miktarı sermaye oranında tahsis edilir (Özsoy, 2011:49). Bu yöntemde banka sermayesini ortaya koyarken, müşteri ise emeğini ve tecrübesini ortaya koyar. Katılım bankaları, bu sermayeyi vermeden önce, yatırımı inceler, yatırımın verimli ve karlı olup olmadığına bakar. Sermaye ortaya koyulduktan sonra, iş bitene kadar banka bu yatırımı inceler, proje süresince projenin denetimi ve kontrollünü üstlenir. Bu yöntem genellikle sanayinin finansmanında kullanılmaktadır.

Bu yöntemi kullanırken bankanın, fon kullanan kişiler ile “Kar ve Zarara Katılma Yatırım Akdi” imzalaması gerekmektedir. Bu sözleşme ile her iki tarafın da hak ve yükümlülükleri, yatırım sonunda anlaşmazlık çıkmaması adına belirlenmiş olur. Bu yöntem ekonomik belirsizliğin yüksek olduğu, enflasyonun sürekli yükseldiği ve ekonominin istikrarsız olduğu alanlarda, banka açısından riski fazla olan bir fon kullandırma yöntemi olduğu için daha az uygulanmaktadır. Çünkü bu yöntemde sermayesini riske atan taraf, katılım bankalarıdır (Özulucan ve Özdemir, 2010:40).

4.2.4. Finansal Kiralama

Leasing olarak da bilinen bu yöntem, kiralama yöntemiyle fon kullandırma işlemidir. Arapça karşılığı İcare olan finansal kiralama, 1983 yılında çıkarılan, Özel Finans Kurumları kuruluş kararname ile bankacılık sistemine girmiştir. Ardından 25 Haziran 1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile yasal hale gelmiştir (Kaya, vd., 2013:179).

Finansal kiralama, bir malın mülkiyetinin leasing şirketinde kalarak, belirlenen kiralar karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilmesi işlemidir (turkiyefinans, 2015). Finansal kiralama sözleşmeleri 28.06.1985 tarihli 3326 sayılı Finansal Kiralama Kanunu’nda ise “Sözleşme, kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir” şeklinde tanımlanmıştır.

Finansal kiralama, 3226 sayılı finansal kiralama kanununa göre, araç kiralama işlemi hariç diğer tüm sabit kıymetler için en az 4 yıllık bir süre için yapılabilir. Yani bu yöntem orta ve uzun vadeli bir yöntemdir. Bu yöntemde banka kiralanan varlığa ait tüm riskleri, malın sahibiymiş gibi kiralayana devretmektedir (Tunay, 2005:338). Bu yöntem, kiraya veren ve kiralayan olmak üzere iki taraf arasında yapılan bir sözleşme ile yapılmaktadır. Sözleşmede, kiralanan mal, kiranın bedeli ve süresi belirtilmelidir.

Finansal kiralama yöntemi günümüz katılım bankalarında sıkça kullanılmaktadır. Çünkü bu yöntem müşterilere birçok avantaj sağlamaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır (Kaya, vd., 2013:179-180) ;

- Diğer finansman yöntemlerine göre daha ucuz maliyetlidir,
- Kira öderken ya da mal alınırken daha düşük KDV ödemesi yapılır,
- Kira ödemelerinin tamamı hesaplarda kira gideri olarak gösterilebilir,
- Kiranın miktarı ya da ödeme planı, kiracının nakit akışı ve ödeme gücüne bakılarak taraflar arasında belirlenebilir,

Kiralama dönemi bittiğinde, söz konusu mal önceden belirlenen fiyat üzerinden satılabilir.

4.2.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Mal karşılığı vesaikin finansmanı dış ticaretin finansmanında kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, dış ticaret ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde, katılım bankası ve fon kullanan taraf arasında düzenlenen, yazılı bir sözleşmeye istinaden, mal karşılığı vesaikin, katılım bankası tarafından peşin satın alınması ve daha sonra fon kullanan tarafa daha yüksek bir fiyattan vadeli olarak satılması işlemidir. Bu yöntem temel olarak, vadeli satış yöntemine dayanmaktadır (resmigazete, 2001; Özsoy, 1997:174). Bu yöntem üretim desteği yöntemine benzemektedir.

Mal karşılığı vesaikin finansmanı, banka ile fon kullanan taraf arasında mal karşılığı belgenin, banka tarafından peşin olarak satın alınması ve fon kullanan tarafa vadeli olarak daha yüksek fiyattan geri satılmasını sağlayan bir sözleşme ile gerçekleştirilir. Bu yöntemde bazen mal ya da varlığın gerçekten satın alınmadığı, sadece vesaikin alım satımının yapıldığı, katılım bankalarının yalnızca evrak üzerinde alım satım yaptığı söylenmektedir. Bu yüzden katılım bankaları, bu tarz

sorunlarla karşılaşmamak amacıyla, müşterinin istediği mal ya da varlığı gerçekten edinip edinmediğini kontrol etmektedir (Özulucan ve Özdemir, 2010:42).

Bu yöntem, mevduat bankalarında uygulanan ihracat vesaik iştirası ve akreditif ödemesi gibi işlemlerin katılım bankalarındaki karşılığıdır (Karapınar, 2003:63). Buradaki amaç, işlemin faizsiz olarak gerçekleşmesini sağlamaktır.

4.2.6 Ortak Yatırımlar

Gelişme potansiyeli olan ve kaynak ihtiyacı olan şirketlerin sermayesine, bankanın, karşı taraf ile bir sözleşme imzalaması, bu sözleşmedeki hükümler çerçevesinde katılım bankasının iştirak etmesi veya yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılmasıdır. Bu yöntem ile edinilen ortaklık paylarını, bankanın mevzuat gereği 7 yıl içinde halka arz yoluyla elden çıkarması gerekmektedir (Tunç, 2010:219). Sermayeye iştirak şeklindeki yatırım için düzenlenecek sözleşmede, sermayesine iştirak edilen şirketin yönetim hususu başta olmak üzere, tarafların hak ve yükümlülüğü ve halka arz sürecine ilişkin hükümlere yer verilmesi yasal zorunluluktur(Özulucan ve Özdemir, 2010:43).

5. KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Katılım bankalarının mevduat bankalarından en büyük farkı, müşterilerine faizsiz hizmetler sunması ve müşteri portföyünün genişliğidir. Mevduat bankalarının, faiz kullanmak istemeyen, dini hassasiyeti yüksek olan kesime hitap etmemesine karşılık, katılım bankaları her kesime hitap etmektedir. Klasik banka olarak tanımlanan mevduat bankalarının esas amacı, mevduat toplamak ve bu mevduatları kredi şeklinde kullanarak faiz geliri elde ederek faaliyetlerini devam ettirmektir. Katılım bankaları ise, mal ticareti yapmaktadırlar ve bunun sonucunda faiz geliri değil, kar elde ederek hizmetlerine devam etmektedirler.

Günümüzde mevduat bankaları, kalkınma hedefine yönelik uzun vadeli yatırım kredileri yerine, ticari amaçlı kısa vadeli kredileri daha çok tercih etmekte, ancak bu durum, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına bir engel oluşturmaktadır.

Faizsiz bankalar ise, kalkınma amacına yönelik yatırım projelerini finanse ederek, gelişmekte olan ÷lkelerdeki bu noksanı giderebilir (T÷rkmenoğlu, 2007:41).

Tablo-10’da katılım bankaları ile mevduat bankalarının farklılıkları yer almaktadır (Özulucan ve Deran, 2009:94-98).

Tablo10. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması

Nitelik	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları
Çalışma Yöntemleri	Katılım bankaları, temelde müşterileri ile ortaklık kurarak hizmetler sunmaktadır. Bu noktada temel prensip faizin sunulan hizmetlerde asla kullanılmamasıdır. Banka müşterilerine faiz değil kar payı vermektedir.	Mevduat bankaları müşterilerinden faiz karşılığında fon toplamakta ve bu fonları kullanırken yine faiz karşılığında kullanmaktadır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta para ticareti söz konusudur. Ancak sunulan hizmet yönünden katılım bankaları ile farklılıkları yoktur.
Paranın Fonksiyonları	Katılım bankacılığı sisteminde para ticari bir ürün gibi alım satıma tabi değildir. Bu sistemde para ile mal ticareti yapılır.	Mevduat bankalarında, ticari bir ürün gibi kullanılmaktadır. Bu nedenle paranın üstlendiği fonksiyon, bu sistemde katılım bankalarından farklıdır. Bankalar bankacılık hizmetlerinin yanı sıra para ticareti de yapmaktadırlar.
Fon Toplama	Katılım bankaları özel cari hesaplar ve katılma hesapları aracılığıyla fon toplama işlemi yapmaktadırlar. Katılım bankalarını ticari bankadan ayıran hesap türü, kar zarara katılım hesabıdır. Bu hesapta banka ile müşteri arasında bir ortaklık söz konusudur.	Mevduat bankaları, ticari hesap ve mevduat hesabı adı altında faiz oranını önceden belirleyerek fon toplanmaktadır. Dolayısıyla, banka ile karşı taraf arasında herhangi bir ortaklık ilişkisi yoktur. Borçlu- alacaklı ilişkisi söz konusudur.
Fon Kullandırma	Katılım bankaları müşterilerine nakit kredi kullanılmamaktadır. Murabaha, İcara, Mudaraba, Muşaraka gibi birçok yöntemle fon kullanılır. Banka için fon kullandırırken projenin karlılığı önemlidir. Ve genellikle vade uzundur.	Mevduat bankaları oranı önceden belirlenen faiz karşılığında nakit kredi kullandırmaktadırlar. Bu bankaların kullandığı kredilerin nerede ve ne için kullanıldığı banka için önemli değildir. Uzun vadeli kredilerin yanında daha çok kısa vadeli kredi hizmeti sunmaktadırlar.
Finansal Kiralama	Finansal kiralama yöntemiyle müşterilerine doğrudan kaynak aktarabilirler. Yani, katılım bankalarının finansal kiralama yapma yetkileri vardır.	Mevduat bankaları finansal kiralama yapamazlar. Ancak bu hizmeti finansal kiralama şirketi açarak verebilirler.
Risk ve Güven	Faizsiz sistemde müşteriler kar ve zarara ortak	Kar – zarar ortaklığı olmadığı ve oranı

	oldukları için her türlü riski önceden kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu sistemde “güven” esastır.	önceden belirlenen faiz esasına dayandığı için, risk yoktur. Müşteri katlanacağı faiz gideri ya da gelirini bildiği için risk altında değildir.
Fonun Müşteri Açısından Maliyeti	Fonu kullanan müşterinin vade sonunda ödeyeceği tutar bellidir ve sonradan ekonomiye göre değişmez.	Mevduat bankaların kullandıkları yöntemler fon maliyetini değiştirebilir.
Kullandırılan Fonun Süresi	Daha çok uzun süreli yatırım amaçlı projeleri desteklerler.	Daha çok ticari amaçlı kısa süreli kredi kullandırmayı yeğlerler.
Fon Maliyeti	Katılım bankalarında fonların maliyeti yoktur.	Fon kaynaklarının hepsinin (vadeli, vadesiz) bankaya maliyeti vardır. (Faiz esasında oldukları için)
İktisadi Sistem	İslam iktisadi sistemini (genel hatlarıyla) esas alarak faaliyet gösterirler. Fakat, katılım bankalarının tam anlamıyla İslami prensiplere göre faaliyette bulundukları söylenemez.	Kapitalist iktisat sistemini esas alarak faaliyet gösterirler.
Kredi ve Diğer Yatırımlar	Katılım bankalarının kredi kullandırmada dikkat ettikleri en önemli faktör; finansmanın şirkete değil, yapılacak olan projeye yapılmasıdır.	Kredinin açılmasında kullanılacağı alan değil bankaya karşı verilen teminat önceliklidir.
Müşteri Getirisi	Eğer zarar varsa fon sahipleri katılımları oranında zararı karşılar, fakat kâr varsa %80’i fon sahibine aittir, %20’si ise bankaya.	Kazanç oranı önceden belirlenmiştir.
İşlemlerinde Kullandıkları Finansal Enstrüman	Katılım bankaları diğer bankalar ile karşılaştırıldığında kullandıkları enstrümanlar açısından avantajlı değildir. Çünkü, çalışma sistemleri bazı enstrümanların kullanımına uygun değildir. Örneğin; tahvil ihracı gibi.	Bankalar, yeni geliştirilen enstrüman eğer karlı ise, bu enstrümanı herhangi bir kısıtlamaya gidilmeksizin kullanabilirler. Örneğin; repo, bankalar arası piyasa, hazine bonusu gibi.
Makro Ekonomiye Etkisi	Kayıt dışı ekonomiyi engellemek temel amaçlarıdır ve böylece devletin vergi gelirlerini de artırırlar.	Kullandırdıkları kredileri teminat esasına göre verdikleri için, işlemlerin ne kadarının kayıt altında olduğu kontrol edemezler.

Kültürel Açıdan	Dünyada ve Türkiye’de en yaygın kullanılan sistem, faiz esasındaki kapitalist sistemdir. Dolayısıyla, katılım bankaları içinde doğdukları sisteme, kültürel yönden yabancıdırlar. Katılım bankaları, İslam iktisadının ürünüdür.	Kapitalist sistem, faiz temeline oturtulan banka sistemini doğurmuştur. Dolayısıyla, bankalar bu sistemin öz evlatları durumundadır.
Reel Ekonomiye Katkı	Katılım bankaları faizsiz yöntemlerle topladıkları fonları, ticari ve sınai faaliyetlerde değerlendirmektedirler.	Topladıkları fonların bir kısmını reel ekonomiye kazandırırken, bir kısmını da rant ekonomisinde kullanırlar.
Toplanan Fonların Güvencesi	Bankacılık Kanunu’na göre, katılım bankalarında, gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarruflar kişi başına, anapara ve kar payı tutarının 100.000 TL’lik bölümü Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun güvencesi altındadır.	Toplanan fonlar “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” kapsamındadır. Tutar katılım bankalarından farklı değildir.
Tabi Oldukları Meslek Kuruluşu	Katılım bankalarının sorunlarını ortaya koyma, bu sorunlar için çözüm üretme, daha verimli ve kaliteli hizmet vermesini sağlama gibi görevleri üstlenen ‘Türkiye Katılım Bankaları Birliği’ne üye olma zorunlulukları vardır.	Türkiye Bankalar Birliği’ne üye olma zorunlulukları vardır.

Kaynak: Abitter Özulucan, Ali Deran, “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması” , M.Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6.Cilt, 11.Sayı, 2009, s.94-98

Tablo-10’a baktığımızda, yapılan karşılaştırmalar neticesinde bankaların yaptıkları faaliyetler açısından birbirinden çok farklı olduklarını görmekteyiz. Aralarındaki farklılık, yapılış şekillerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu iki banka türü farklı sistemin banka türleridir. Katılım bankaları, hiçbir faaliyet ve hizmetinde faiz kullanmamakta, faaliyetlerini kar-zarar ortaklığı çerçevesinde yürütmektedir. Mevduat bankalarında ise ortaklık söz konusu değil, sabit getirileri göz önünde bulundurularak faaliyet göstermektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSININ DEĞERLENDİRİLMESİNDE ÇOK DEĞİŞKENLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİ

Ülkemizde ve dünyada finansal sistemin önemli bir bölümünü bankalar oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde ve para akışının sağlanmasında önemli bir yere sahip olan bankalar, performansları konusunda araştırma ve çalışmalar yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu bölümde, performans kavramı, performans değerlendirmenin önemi ve bankaların finansal performans değerlendirilmesi ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar literatür araştırması adı altında ele alınmıştır. Daha sonra, literatürde en sık kullanılan çok değişkenli karar verme yöntemleri ve çalışmada kullanılan analiz yöntemleri ile ilgili bilgiler verilmiş, çalışmanın son bölümünde ise uygulanan analiz ve elde edilen sonuçlar açıklanmıştır.

1. PERFORMANS KAVRAMI

Türk Dil Kurumu'nun "Başarım" olarak tanımladığı performans kelimesi için literatüre baktığımızda birçok tanım yapıldığını görmekteyiz. Sözlük anlamı, başarım ya da verim gücü olan performans, kişiler için önemli olduğu kadar işletmeler için de bir hayli önemlidir.

Performans, bir hedef veya amaca ulaşabilmek için önceden belirlenen adımların uygulanması sonucunda ortaya çıkan sonucun kalite bakımından ya da sayısal olarak betimlenmesidir. Belirlenen hedefler ile ortaya çıkan sonucu karşılaştırmak ve aradaki farkları bularak bunları düzeltmeye çalışmak yönetimin kontrol işlevini yerine getirmesinin gereğidir. Eğer bu karşılaştırmada hedeflenen nokta ile ölçülen performans aynı ise, daha sonraki dönemlerde de aynı performansı yakalamak için çalışılır. Fakat ölçülen performans eğer yeterli değilse, sorunun sebebi araştırılır, çözüm yolları aranır ve performansın istenilen noktaya gelmesi sağlanır (Doğan, 2013:30). Performans, bir işi yapan birey ya da işletmenin

gerçekleştirmek istediği hedefe ne derecede ulaşabildiğinin nicel veya nitel bir ifadesidir (Karakaş ve Ak, 2003:338).

Performans yönetimi, işletmeleri hedeflenen noktaya ulaştırmak için, işletmenin şuan ki ve gelecekte olması istenen durumu ile ilgili bilgi toplama, bunları karşılaştırma ve performansının sürekli artması için yeni adımlar yaratma ve sürdürme görevlerini üstlenen bir yönetim sürecidir (Zerenler, 2005:2).

Performans analizi, işletmenin performansının yani kaynaklarını ne denli verimli ve etken olarak kullandığının ölçülmesi, mevcut olan problemlerin tespit edilmesi ve ortadan kaldırılmasına ilişkin önlemler alınmasına temel teşkil eden bir yaklaşımdır. İşletmelerin performansının düzenli olarak ölçülmesi ve değerlendirilmesi, performansın istenilen noktada olması açısından önem teşkil etmektedir (Elitaş ve Ağca, 2006:348-349). Bir işletme için performans, belirli bir zaman diliminde işletmenin gerçekleştirdiği faaliyetin çıktısı, çalışmasının sonucudur. Böylece performans, işletmenin hedeflediği kriterlerin gerçekleşmesi için gösterdiği çabanın değerlendirmesi olarak da tanımlanabilir (Akai, 2000:1).

Yapılan tüm bu tanımlara baktığımızda performans için kısacası işletmelerin önceden belirlenen hedeflerine ne ölçüde ulaşıldığını belirleyen bir işlem dizisidir demek mümkündür (Bayrakdaroğlu ve Ege, 2007:95).

2. PERFORMANS DEĞERLENDİRMENİN ÖNEMİ

Performans, hedefe ulaşabilmek amacıyla yapılan planlı tüm çabaların nicel ya da nitel bir ifadesidir. Bir şirketin performansı ise, şirketin finansal yapısı ve sermaye yapısıyla ilgili tüm sorulara yanıt veren analiz, ölçüm, değerlendirme ve yorumlardan oluşan nitel ve nicel bir çalışmadır. Bir şirketin performansının ölçümü, hem yöneticiler ve ortaklar hem de yatırımcılar açısından bir hayli önemlidir. Çünkü performans değerlendirmesi ile o şirkete ait kaynakların ne derecede etkin ve verimli kullandığı tespit edilebilir. Yine performans değerlendirme ile kârlılık düzeyindeki artış ve azalışlar, maliyet düşürme çabalarındaki olumlu gelişmelerin durumunu da yapılan analizler neticesinde görebiliriz (Ecer ve Günay, 2014:36).

Bankalarda performans değerlendirmenin önemi bankaların ekonomik sistem içindeki konumundan kaynaklanmaktadır. Çünkü bankalar, sanayi ve hizmet üreten işletmelere kaynak aktaran, verdiği diğer hizmetler ile üretim ve ticaret işletmelerinin faaliyetlerini kolaylaştıran, makroekonomik politikaların uygulanmasında etkin roller üstlenen, bunların dışında bütün bu işlemleri topladığı mevduatlar ile yerine getiren, yani mevduat sahiplerine karşı sorumluluk ve taahhüt altına giren kuruluşlardır (Karaayhan, 2008:49). Bankacılık sektöründe gösterilen performansın düşük veya yüksek olması tüm iktisadi birimler açısından önem arz etmektedir. Bankalara parasını yatıran tasarruf sahipleri ile banka ortakları, banka ile ilişki içerisindeki şirketler, kredi veren yurtiçi ve yurtdışı mali kuruluşlar ve ilgili kamu otoriteleri bankaların finansal yapıları hakkında bilgi sahibi olmak istemektedirler. Bu ise bankaların finansal performans değerlendirmesine yönelik analizlerinin yapılmasını gerekli kılmaktadır (Çetin ve Bıtrak, 2010:76).

Rekabet koşullarının gün geçtikçe arttığı, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerin hızla yaşandığı günümüzde, performans değerlendirmesi tüm sektörler için önem arz eden bir hale gelmiştir. Bu değişime uyum sağlayabilmek ve rekabet edebilme arzusu işletmelerin, performanslarını ölçme ve bulundukları konumu analiz edebilmelerini zorunlu kılmaktadır. Performans değerlendirmesi sayesinde, işletmenin eksiklikleri ve gelişebilme kapasiteleri ortaya çıkar, hedeflere ulaşabilmek adına yeni adımlar atılabilir.

Performans değerlendirilmesi, objektif (finansal) ve subjektif (finansal olmayan) kriterlere göre yapılabilir. Literatüre baktığımızda banka performans değerlendirmeleri genellikle finansal kriterlere göre, yani karlılık, piyasa değeri, hisse senedi değeri gibi kriterlere yoğunlaşarak yapılmıştır. Finansal performans analizi ile bankalar sağlıklı karar alma, planlama ve denetim işlevlerini etkin bir biçimde yürütebilmektedir.

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Literatüre baktığımızda bankacılık sektöründe, performans değerlemeye ilişkin birçok yöntem kullanıldığı görülmektedir. Gri İlişkisel Analiz (GİA), Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP), TOPSİS ve VIKOR yöntemleri, banka ve işletmelerin

finansal performansını değerlendirmede kullanılan başlıca yöntemlerdendir. Bu yöntemler yalnızca banka sektöründe değil, birçok sektörde kullanılmaktadır. Literatürde bu yöntemlerle alakalı üretim, pazarlama, mühendislik ve finans gibi çeşitli alanlarda yapılmış çalışmaları görmek mümkündür;

Kaya (2001), çalışmasında 1997 ve 2000 yıllarını baz alarak, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaları gruplayarak CAMELS yöntemi ile performans analizi gerçekleştirmiştir. Çalışmada 1997 yılında aktif büyüklüğe göre küçük bankaların daha iyi performans gösterdiği ancak 2000 yılında ise bu yapının büyük bankalar lehine değiştiği gözlemlenmiştir. Ayrıca bankaların CAMELS notunun yükselmesi, TMSF kapsamına alınması olasılığını azalttığını gözlemlemiştir.

Yurdakul ve İ (2003), Türkiye’de otomotiv sanayiinde faaliyet gösteren ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda (İMKB) işlem gören beş büyük ölçekli otomotiv firmasının finansal oranlar kullanarak, TOPSİS yöntemi kullanarak firmaların derecelendirilmesine yönelik bir örnek çalışma yapmıştır. 1998-2001 yılları arasını içeren analizde, 2001 finansal krizini ve borsadaki değişkenliği saptamışlardır.

Akkaya (2004), havayolu işletmesinin performansını TOPSİS yöntemi ile analiz etmiştir. alışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren bir havayolu işletmesinin (XYZ) performansını değerlendirmiştir. Bu işletmenin seçilmesindeki sebep piyasaya diğer havayolu işletmelerine göre daha hâkim konumda olmasıdır. Çalışma sonucunda bu işletmenin piyasada oldukça güçlü konumda olduğu belirlenmiştir.

Albayrak (2004), alışmasında AHP yöntemini kullanarak ticari bankaların performansını finansal ve finansal olmayan değerler ile ölçmüştür. Çalışmada, finansal olmayan kriterlerin bankanın toplam performans üzerindeki etkisi ve müşteri boyutunun önemine dikkat çekilmiştir. Çalışmada 2002 yılı verilerine bakılarak aktif büyüklükteki ilk 5 banka ele alınmıştır. Çalışma sonucunda sosyal kriterler dikkate alınmadan yalnızca ekonomik açıdan bir performans değerlendirmesinin yeterli olmayacağı kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Albayrak ve Erkut (2005), alışmalarında AHP yöntemini kullanarak, finansal veriler ve finansal olmayan verilerle beş bankanın performansını incelemişlerdir. Çalışmada ticari bankalara yönelik, karlılık ve risk kriteri ile birlikte

hizmet kalitesi gibi kriterlerin birlikte kullanılmasını sağlayan bir AHP modeli önermişlerdir.

Kung ve Wen (2007), işletmelerin finansal performanslarını değerlendirmede Gri İlişkisel Analiz (GİA) yönteminin uygun bir yöntem olduğunu ifade etmiş ve Tayvan'daki yirmi tane girişim sermayesi şirketlerinin finansal performanslarını 2001-2003 yılları arasında söz konusu yöntem aracılığıyla belirleyerek belli bir sıralamaya tabi tutmuştur.

Bayrakdaroğlu ve Ege (2008) çalışmalarında AHP destekli bir model kurarak, finansal performans ölçümü gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada mevduat bankalarının en iyi performansa sahip olduğu, yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının ise en kötü performansa sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Eleren ve Karagül (2008) çalışmalarında Türkiye ekonomisinin 1986–2006 yılları arasındaki performans düzeyini çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSIS yöntemiyle değerlendirmişlerdir. Çalışma sonucunda en yüksek performansın 1986 yılında gerçekleştiği, bunu 1990 ve 1987 yıllarının takip ettiği görülmüştür. En kötü performans değerleri ise sırasıyla 1999, 2001, 2006 ve 2000 yıllarına ait çıkmıştır.

Özgür (2008), çalışmasında 2001-2005 yılları arasındaki katılım bankalarının etkinliğini, Veri Zarflama Analizi (VZA) tekniğini kullanarak ölçmüştür. Çalışma sonucunda toplam faktör verimliliği ile etkinlik arasında yakından bir ilişki olduğunu gözlemlemiştir.

Ertuğrul ve Karakaşoğlu (2009), çalışmalarında banka şubelerinin performansını değerlendirmek amacıyla VIKOR yönteminden yararlanmışlardır. Çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren bir ticari bankanın, ege bölgesindeki 18 şubesinin performansı ölçülmüştür. Çalışma sonucunda şubeler arasında performansa göre bir sıralama yapılmıştır.

Seçme vd. (2009), Türk bankacılık sektöründeki beş bankanın performansını değerlendirdikleri çalışmalarında AHP ve TOPSIS yöntemlerini kullanmışlardır.

Özden (2009), Türk Bankacılık sektörünün 2003-2007 yılları arasındaki finansal performansını, TOPSİS, ELECTRE, PROMETHEE ve VIKOR yöntemlerini

kullanarak her bir yöntem ve her bir yıla göre mevduat bankalarını sıralamayı amaçlamıştır. Çalışmasında finansal performans kriteri olarak Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) ve BDDK'nın raporlarında yer alan; sermaye yeterliliği, kur riski, aktif kalitesi, likidite durumu, karlılık durumu ve gelir-gider yapısına ilişkin finansal oranlar kullanmıştır.

Ustasüleyman (2009), çalışmasında bankalarda en önemli hizmet kalitesi kriterlerini belirlemek ve bu kriterlere göre üç ayrı ticari bankanın hizmet performansının değerlendirilmesini amaçlamıştır. Çalışmasında önce bankacılık sektöründe hizmet kalitesinin değerlendirilmesinde yaygın olarak kullanılan güvenilirlik, güven, empati ve fiziksel özelliklerden oluşan hizmet kalitesi boyutlarının Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yöntemi ile önem derecelerini belirlemiştir. Ardından TOPSİS yöntemi kullanmıştır. Çalışmada bankacılık sektöründe en önemli hizmet kalitesi boyutlarının güvenilirlik ve güven olarak belirlenmiştir.

Köse ve Bülbül (2009), Türk bankacılık sektörünün 2005-2008 dönemini TOPSİS yöntemi kullanarak değerlendirdikleri çalışmalarında, finansal oranları kullanarak bu dönemde bankaların derecelendirmelerini yapmış; Türkiye’de yer alan yabancı bankaların performanslarını koruyarak krizden daha az etkilendikleri, ancak kamu ve özel sermayeli Türk bankalarının performanslarının krizden olumsuz etkilendikleri sonucuna varmışlardır.

Çetin ve Bıtırak (2010), bankaların aktif büyüklüğünü baz alarak en büyük ilk 4 ticari banka ile, katılım bankalarının 2005 ile 2007 yılları arasında finansal performanslarının değerlendirilmesine yönelik bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada AHP yöntemini kullanmışlardır. Çalışma sonucunda en iyi performansın Akbank ve Bank Asya’ya ait olduğu tespit edilmiştir.

Demireli (2010), çalışmasında 3 kamu sermayeli bankanın, 2001-2007 yılları arasındaki performansını TOPSİS yöntemi ile analiz etmiştir. Çalışmada 10 adet oran kullanmıştır. Çalışmada sonucunda, kamu sermayeli bankaların yerel ve global finansal krizlerden etkilendiğini, performans puanlarının yurtdışı verilere dayalı olarak sürekli dalgalanma gösterdiği ve sektörde göze çarpan bir iyileşmenin kaydedilemediği sonucuna varılmıştır.

Dumanoglu (2010), çalışmasında İMKB’de işlem görmekte olan 15 çimento şirketinin mali performanslarını TOPSIS yöntemi ile analiz etmiştir. 2004-2009 sürecinde yer alan altı dönem için performans değerlemesi yapılmış ve elde edilen sonuçlar arasında karşılaştırma yapılmıştır.

Kargın (2010), hisseleri borsada işlem gören ve tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmaların finansal performanslarını AHP ve TOPSIS yöntemlerinden yararlanarak ölçmüştür. Yapılan çalışmanın sonucunda, firmaların finansal performanslarını belirlemede karlılık ve likidite oranlarının ilk iki sırada yer aldığını belirtmiştir.

Yükçü ve Atağan (2010), çalışmalarında farklı finansal performans ölçütlerine göre işletme performanslarını değerlendirmişlerdir. TOPSIS yöntemi ile performans ölçütleri tek bir değere indirgenmiş ve işletmenin farklı illerdeki otellerinin performansı birbirleri ile karşılaştırılmıştır.

Apak ve Açıkgoz (2011), çalışmalarında katılım bankalarının bankacılık sektöründeki yerini inceleyerek finansal performanslarını araştırmışlardır. Performans değerlemede, aktifler, özkaynaklar, karlılık durumları ve şube ve personel sayıları gibi değişkenler kullanılmıştır. Çalışma sonucunda katılım bankalarının mevcut performanslarını korumaları durumunda istikrara katkı sağlama potansiyellerinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Akyüz, Bozdoğan ve Hantekin (2011), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda (İMKB) işlem gören ve seramik sektöründe faaliyette bulunan bir şirketin 1999-2008 yılları arasındaki finansal performansını değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmede TOPSIS yöntemini kullanmışlardır. Çalışmalarında 19 adet oran kullanmışlardır. Çalışma sonucunda işletmenin en başarılı yılı 2005 olarak saptanmıştır.

Dinçer ve Görener (2011), yaptıkları çalışmada kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankaların performanslarını, VIKOR ve TOPSIS yöntemi ile analiz etmiştir. 31 adet kriter belirleyerek, kriterlerin analizinde AHP yöntemini kullanmıştır. Her iki yöntemin sonucunda da yabancı bankaların diğer bankalara göre daha iyi bir performansa sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Peker ve Baki (2011), yaptıkları çalışmada Gri İlişkisel Analiz (GİA) yöntemini kullanmış ve sigortacılık sektöründe hizmet veren üç şirketi gösterdikleri finansal performanslarına göre sıralamayı amaçlamıştır. Likidite, kaldıraç ve karlılık oranlarının dikkate alındığı çalışmanın sonunda, likidite oranları yüksek olan işletmenin daha yüksek finansal performansa sahip olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Elitaş vd. (2012), yapılan bu çalışmada ise 2010-2011 yılları arasında İMKB bünyesinde işlem gören 7 sigorta şirketinin finansal performansları Gri İlişkisel Analiz yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, Peker ve Baki'nin (2011) elde ettiği sonuçlara paralel olarak; likidite oranları yüksek olan şirketlerin finansal performanslarının da yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Özden (2012), çalışmasında Avrupa Birliği'ne üye ülkeler ve henüz aday ülkelerden Türkiye'nin gelişmişlik düzeylerini, VİKOR yöntemi ile sıralamıştır. Çalışmada 2010 yılı verilerini kullanarak, Türkiye ve AB'ye üye ülkelerin ilgili kriterler göz önünde bulundurup finansal performanslarının sıralaması belirlenmiştir.

Yayar ve Baykara (2012), Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2005–2011 yılları arasındaki faaliyetlerinin etkinlik ve verimlilikleri TOPSIS tekniği kullanarak ölçmüştür. Çalışma sonucunda, Albaraka Türk en etkin, Bank Asya ise en verimli banka olarak belirlenmiştir. Kuveyt Türk'ün sunduğu yatırım araçlarını çeşitlendirmesine paralel olarak etkinlik ve verimliliğinde gözle görülür bir artış sağladığı tespit edilmiştir.

Türkmen ve Çağıl (2012) çalışmalarında, İMKB'de kayıtlı olan ve bilişim sektöründe faaliyet gösteren 12 firmanın finansal performanslarını, Çok Kriterli Karar Verme Tekniklerinden biri olan TOPSIS yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışmada dört dönem için (2007–2010 yılları) hesaplanan 8 finansal oran ile yöntem uygulanmış ve şirketlerin performans derecelendirmeleri yapılmıştır.

Bağcı (2013), çalışmasında ticari bankalar ile katılım bankalarının karlılık performanslarını karşılaştırmıştır. Çalışmasında, 4 katılım bankası ve 4 ticari bankayı kullanarak, 2003-2011 yılları arasını baz almıştır. Çalışma sonucunda, performansı en iyi çıkan banka Bank Asya ile Finansbank olmuştur. Performansı en düşük banka ise, Bank Mellat olarak belirlenmiştir. Çalışmaya konu olan 8 banka genel olarak değerlendirildiğinde, katılım bankalarının ticari bankalara göre daha yüksek

performans sergilediğine ve karlılık göstergelerinin daha iyi bir konumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çakır ve Perçin (2013), çalışmalarında 2011 yılı için “Fortune Türkiye” dergisinin açıkladığı ilk 500 firma listesinde yer alan 10 lojistik firmasının performans ölçümünü gerçekleştirmiştir. ÇKKV teknikleri kullanılan uygulama üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın ilk aşamasında kriterlerinin önem ağırlıkları CRITIC yöntemiyle hesaplanmıştır. Elde edilen ağırlıklar yardımıyla ikinci aşamada SAW, TOPSIS ve VIKOR yöntemleri kullanılarak firmalar performanslarına göre sıralanmıştır. Son aşamada ise bir veri birleştirme tekniği olan Borda Sayım yöntemiyle söz konusu üç yöntemle elde edilen sıralamalardan yararlanılarak tek bir sıralama elde edilmiştir. Uygulama sonucunda çalışmada kullanılan bütünleşik modelin performans ölçümü amacıyla kullanılabilecek uygun bir yöntem olduğu ve uygulayıcılara tatminkâr sonuçlar verdiği ortaya çıkmıştır.

Kandemir ve Arıcı (2013), Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarını gruplandırarak, 2001-2010 yılları arasındaki performanslarını CAMELS yöntemi ile ölçmüşlerdir. Çalışma sonucunda, 2001 krizi sonrası mevduat bankalarının yüksek sermaye yeterlilik ve likidite oranına sahip olduğu böylece krizlere karşı daha temkinli hareket ettikleri belirtilmiştir.

Bektaş ve Tuna (2013), çalışmalarında Borsa İstanbul Gelişen İşletmeler Piyasası’nda işlem gören on bir işletme için performans ölçümü yapmıştır. İşletmelerin, 2011 yılı bilanço ve gelir tablosu verilerinden yararlanarak altı tane oran belirlemişlerdir. Çalışmada Gri İlişkisel Analiz (GİA) uygulanmıştır.

Ömürbek ve Kınay (2013), Borsa İstanbul’da (BİST) faaliyet gösteren bir havayolu taşımacılığı şirketi ile Frankfurt Menkul Kıymetler Borsası’nda faaliyet gösteren bir havayolu taşımacılığı şirketinin finansal performansları değerlendirilmiştir. Her iki havayolu şirketi de farklı performans göstergeleri açısından birbirlerine üstünlük sağladığı anlaşılmıştır. Ancak bütünsel bir değerlendirme yapabilmek için TOPSIS yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmada 2012 yılı verileri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, BİST’te faaliyet gösteren havayolu şirketinin performansı daha yüksek bulunmuştur.

Aslan (2014), çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren 45 bankanın sektör ortalamasını baz alarak, 7 büyük bankanın 2002-2012 yılları arasındaki CAMELS puanını hesaplamıştır. Çalışmada 7 bankanın yıllar itibariyle belli dönemler dışında olumsuz puanlar aldığı görülmüştür.

Çiftçi (2014), çalışmasında BİST’te faaliyet gösteren 7 büyük çaplı şirketin 2009-2012 yılları arasındaki finansal performanslarını AHP, TOPSİS, ELECTRE ve PROMETHEE yöntemi ile ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda, şirketlerin finansal performanslarına göre belirlenen sıralamaları ile kurumsal yönetim notları esas alınarak oluşturulan endeks sıralamalarının aynı yönde hareket ettiği belirlenmiştir.

Kabakçı (2014), çalışmasında BİST’te işlem gören gıda ve içecek sektöründeki 12 firmanın 2009-2013 yılları arasındaki finansal performansını TOPSİS yöntemi ile analiz etmiştir. Çalışmada karlılık, likidite, faaliyet ve kaldıraç oranlarını kullanarak, şirketlerin performans düzeylerini belirlemiştir.

Şen (2014), Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının 2012 yılı mali performanslarını incelemiştir. Çalışmasında, AHP, VIKOR, TOPSIS, ELECTRE, PROMETHEE, ORESTE, MAPPAC, WSA, Puanlama ve Sanna yöntemlerini kullanmıştır.

Kula ve Baykut (2014) tarafından yapılan çalışmada Borsa İstanbul bünyesinde işlem gören ve kurumsal yönetim endeksinde yer alan bankalar ile yer almayan bankaların finansal performansı karşılaştırılmıştır. Fiyat kazanç oranı, piyasa değeri ve piyasa defter değerinin ana değişken olarak ele alındığı çalışmada özel sermayeli yabancı bankaların daha iyi performans gösterdiği ortaya çıkarılmıştır.

Ecer ve Günay (2014), Borsa İstanbul’da işlem gören turizm şirketlerinin 2008-2012 yıllarındaki finansal performanslarını Gri İlişkisel Analiz Yöntemi (GİA) ile 17 adet finansal orana göre değerlendirmiştir. Çalışmada turizm şirketleri performanslarına göre sıralanmıştır. Çalışma sonucunda turizm şirketlerinin finansal performanslarının ölçülmesinde en önemli gösterge kaldıraç göstergesi olduğu belirtilmiştir.

Tayyar vd. (2014), BİST'e kayıtlı olan bilişim ve teknoloji alanında faaliyet gösteren firmaların finansal performanslarını AHP ve Gri İlişkisel Analiz yöntemi ile değerlendirmiştir. Çalışmada 2005-2011 yılları arasındaki finansal tablo verileri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ağırlığı en fazla olan kriterin karlılık oranları olduğu sonucuna varılmış ve en yüksek finansal performansa sahip işletmenin Link Bilgisayar Sistemleri Yazılımı ve Donanımı Sanayi ve Ticaret A.Ş. olduğu görülmüştür.

Kula ve Baykut tarafından 2014 yılında yapılan çalışmada ise kurumsal yönetim endeksinde yer alan şirketlerin finansal performansları çok kriterli karar verme modellerinden olan Topsis yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre incelemeye konu olan 46 şirketten en yüksek performans gösteren şirketlerin bankalar olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Kula, Kandemir ve Baykut (2015), Borsa İstanbul'da işlem gören 8 sigorta şirketinin finansal performansını, belirlenen değişkenler üzerinden Gri İlişkisel Analiz yöntemiyle ölçmüştür. Çalışma sonucunda en iyi performans gösteren sigorta şirketi Ak Sigorta, en kötü performansa sahip şirket ise Avivasa olarak belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre özsermaye oranı yüksek olan sigorta şirketlerinin daha karlı bir performans gösterdikleri ve daha fazla piyasa değerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

4. ÇOK DEĞİŞKENLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİ

Çok değişkenli karar verme yöntemleri, 1960'lı yıllarda karar verme sürecinde, karar vermeyi kolaylaştıracak yardımcı araçlara ihtiyaç duyulmasıyla geliştirilmeye başlanmıştır. Seçim yapılırken hedeflenen noktaya ulaştıracak birçok farklı kriterin olduğu ve her bir kriterin kendine has avantajlarının olduğu durumlarda, karar verme işlemi oldukça zor hale gelmektedir. Bu durumda karar verici, sağlıklı olmayan kararlar alabilmektedir. Çok değişkenli karar verme yöntemlerinin kullanılmasındaki amaç, kriter sayısının fazla ve çeşitli olduğu durumlarda karar vermeyi kolaylaştırmak ve karar sonucunu hızlı bir biçimde sonuçlandırmaktır (Urfalıoğlu ve Genç, 2013:332). Çok değişkenli karar verme yöntemi literatürde çok kriterli karar verme olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Çok değişkenli karar verme probleminde, paralel yönlü hareket eden nitelikler var olduğu gibi çelişen nitelikler de var olabilmektedir. Çok Değişkenli Karar Verme kısaca, çok kritere sahip ve bu kriterlerin çatıştığı problemlerin çözümüne verilen genel isimdir. Çok değişkenli karar vermenin sonucu en verimli ya da faydalı bir karardır. Karar verme süreci, çatışan kriterlerin arasından en iyi ya da en faydalı olanın seçilmesi işlemiyle tamamlanır. Sürecin girdisi ise, o kararın alınmasını gerektirecek işletme içindeki bir problem veya işletmenin ulaşmak istediği hedef olabilir (Çınar, 2004:17).

Çok değişkenli karar verme yöntemleri, birden çok alternatife sahip ve birden çok karar niteliğine sahip olan, alternatifleri belli niteliklere göre değerlendiren, puanlayan ve sıralayan bir yöntemdir (Gök, 2015:24).

Çok değişkenli karar verme yöntemleri, karar problemlerinde gün geçtikçe çok daha fazla alanda kullanılmaya başlanmıştır. Çok değişkenli karar verme yöntemleri ile birlikte işletme kaynakları daha verimli kullanılmaya başlanmış, yöneticiler ise bu yöntemler sayesinde alternatifleri değerlendirmeye başlamıştır. Çok değişkenli ya da kriterli karar verme yöntemleri, ölçülebilen ve ölçülemeyen birçok faktörü aynı anda değerlendirme imkanı sağlayan bununla birlikte karar verme sürecine çok sayıda kişiyi dahil eden bir analitik yöntemdir (Dağdeviren, Eraslan, Kurt ve Dizdar, 2005:116).

Çalışmanın analiz kısmında kullanılan Gri İlişkisel Analiz, Topsis ve Vikor analiz yöntemleri sırasıyla detaylı bir şekilde açıklanmış, ardından literatürde sık kullanılan diğer yöntemlerden de kısaca bahsedilmiştir.

4.1. GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ YÖNTEMİ

Çok değişkenli karar verme yöntemlerinden biri olan Gri İlişkisel Analiz, her geçen gün farklı alanlarda da uygulanan bir yöntem haline gelmiştir. Gri İlişkisel Analiz yöntemi, pek çok kriterin bulunduğu durumlarda, kriterler arasında seçim yapmada kullanılan analiz yöntemlerinden biridir.

Gri İlişkisel Analiz (GİA), Gri Sistem Teorisinin tekniklerinden birisidir. Gri Sistem Teorisi ilk kez 1982 yılında, Profesör Julong Deng tarafından ortaya atılmıştır. Bu analiz yöntemi, son yıllarda çok kullanılan popüler bir yöntem haline gelmiştir. Gri ilişkisel analiz, Gri Sistemin alt başlıklarından biridir. Bu analiz, her

bir faktör ile kıyas yapılan faktör serisi arasındaki ilişki derecesini belirlemeye yardımcı olan bir analiz türüdür. Burada faktörler arası etki derecesi, gri ilişkisel derece olarak tanımlanır (Üstünişik, 2007:50-55).

Bu yöntemde adı geçen “gri” kavramı, bir sistemdeki bilginin tam olarak bilinmediğini ifade eder. Beyaz renk bilgiye tam olarak sahip olduğunu, siyah renk ise bilginin hiç bilinmediğini ifade etmektedir. Gri teorideki amaç, sistemde siyah durumda olan bilgiyi gri duruma getirmektir (Peker ve Baki, 2011:6).

Ho ve Wu’ya (2006) göre; faktör analizi, cluster analizi ve ayırma analizi gibi yöntemler ancak veri seti büyük olduğunda ve normal dağılıma sahip olduğunda kullanılabilir. Veri sayısı az ve verilerin dağılımı normal olmadığında ise yapılan faktör, cluster ve ayırma analizlerinin güvenilirliği düşmektedir. Bu durumda GİA yöntemi uygulanarak, daha güvenilir ve sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Gri İlişkisel Analiz’de iki faktör arasındaki ilişkinin derecesi, faktörlerin sergilemiş oldukları seyirlerin geometrik olarak karşılaştırılması ile elde edilir. Faktörlerin sergilemiş oldukları seyir geometrik olarak birbirine ne kadar çok benzerse aradaki ilişkinin o denli güçlü olduğundan bahsedilir (Köse vd., 2013:465).

Gri İlişkisel Analiz Yönteminin aşamaları aşağıdaki gibidir (Tayyar vd., 2014:29-31; Ecer,Günay, 2014:42-43) ;

1. Aşama: Karar Matrisinin Oluşturulması

Birinci aşamada, alternatiflerin her bir kriter için aldığı değerleri gösteren karar matrisi oluşturulur. Bu n tane alternatif ve m tane kriterden oluşan karar matrisi şu şekildedir;

$$X_{ij} = \begin{bmatrix} X_1(1) & X_1(2) & \dots & X_1(m) \\ X_2(1) & X_2(2) & \dots & X_2(m) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ X_n(1) & X_n(2) & \dots & X_n(m) \end{bmatrix} \quad i = 1, \dots, n \quad j = 1, \dots, m \quad (1)$$

Bu denklemde x_{ij} , i.alternatifin j. kriter için aldığı değeri gösterir.

2. Aşama: Standartlaştırma işlemi

Kriterler farklı birimlerle ölçüldüğünden dolayı, doğru sonuçlar alabilmek adına birbirleriyle karşılaştırılabilir hale getirmek için standartlaştırma işlemi yapılır. Standartlaştırma işleminde yüksek, düşük ya da ideal değerin tercih edilmesi durumuna göre üç farklı eşitlikten yararlanılır,

$$x'_i(j) = \frac{x_i(j) - \min_{i=1}^n x_i(j)}{\max_{i=1}^n x_i(j) - \min_{i=1}^n x_i(j)} \quad (\text{büyük değer daha iyi ise}) \quad (2)$$

$$x'_i(j) = \frac{\max_{i=1}^n x_i(j) - x_i(j)}{\max_{i=1}^n x_i(j) - \min_{i=1}^n x_i(j)} \quad (\text{küçük değer daha iyi ise}) \quad (3)$$

$$x'_i(j) = 1 - \frac{|x_i(j) - x_{idl}(j)|}{\max\{\max_{i=1}^n x_i(j) - x_{idl}(j), x_{idl}(j) - \min_{i=1}^n x_i(j)\}} \quad (\text{ideal değer daha iyi ise}) \quad (4)$$

Burada $x_{idl}(j)$ ideal değeri gösterir. Standartlaştırma işlemi yapıldıktan sonra tüm durumlar için büyük değerler daha iyi duruma getirilmiş olur ve standartlaştırılmış değerler 0 ile 1 arasında değer alır.

3. Aşama: Standartlaştırılmış karar matrisinin ve referans serisinin oluşturulması

Bu aşamada bir önceki adımda elde edilen değerlerden yararlanılarak standartlaştırılmış karar matrisi oluşturulur.

$$X'_{ij} = \begin{bmatrix} x'_1(1) & x'_1(2) & \dots & x'_1(m) \\ x'_2(1) & x'_2(2) & \dots & x'_2(m) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x'_n(1) & x'_n(2) & \dots & x'_n(m) \end{bmatrix} \quad i = 1, \dots, n \quad j = 1, \dots, m \quad (5)$$

Standartlaştırılmış karar matrisinin her sütunundaki en büyük değerlerden referans serisi oluşturulur:

$$x'_0 = x'_0(1), x'_0(2), \dots, x'_0(m) \quad (6)$$

4. Aşama: Mutlak Değer Tablosunun Oluşturulması

Standartlaştırılmış karar matrisinden referans serisi çıkartılarak fark matrisi elde edilir.

$$\Delta_{0i}(j) = |x'_0(j) - x'_i(j)| \quad (7)$$

$$\Delta_{ij} = \begin{bmatrix} \Delta_{01}(1) & \Delta_{01}(2) & \dots & \Delta_{01}(m) \\ \Delta_{02}(1) & \Delta_{02}(2) & \dots & \Delta_{02}(m) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \Delta_{0n}(1) & \Delta_{0n}(2) & \dots & \Delta_{0n}(m) \end{bmatrix} \quad i = 1, \dots, n \quad j = 1, \dots, m \quad (8)$$

5. Aşama: Gri ilişkisel katsayıların hesaplanması

Fark matrisindeki her bir değer için gri ilişkisel katsayı hesaplanır.

$$\gamma_{0i}(j) = \frac{\min_{i=1}^n \min_{j=1}^m \Delta_{0i}(j) + \zeta \times \max_{i=1}^n \max_{j=1}^m \Delta_{0i}(j)}{\Delta_{0i}(j) + \zeta \times \max_{i=1}^n \max_{j=1}^m \Delta_{0i}(j)} \quad (9)$$

9 numaralı denklemde yer alan ζ ayırıcı (distinguish) katsayısıdır ve 0 ile 1 aralığında değer alır. Ancak işlemlerde 0,5 alınması tavsiye edilmektedir. Ve literatürdeki çalışmalarda genellikle 0,5 alınmıştır.

6. Aşama: Gri ilişki derecesinin hesaplanması

Elden edilen gri ilişkisel katsayılar, ilgili kriterin ağırlığı ile çarpılıp, her bir alternatif için toplandığında gri ilişki derecesi elde edilir,

$$\Gamma_{0i} = \sum_{j=1}^m w(j) \gamma_{0i}(j), \sum_{j=1}^m w(j) = 1 \quad (10)$$

10 numaralı denklemde Γ_{0i} elemanın gri ilişki derecesini göstermektedir. $w(j)$ ise, j. kriterin ağırlığını gösterir. Gri ilişki derecesinin her bir alternatif için aldığı değerler büyükten küçüğe doğru sıralandığında, alternatifler en iyiden en kötüye doğru sıralanmış olur.

4.2. TOPSİS ANALİZ YÖNTEMİ

Çok Değişkenli Karar Verme Yöntemlerinden biri olan TOPSİS yöntemi ilk olarak Hwang ve Yoon tarafından 1981 yılında oluşturulmuştur. Daha sonra Lai, Lui ve Hwang (1994), Hwang ve Yoon (1995) tarafından yapılan çalışmalarla geliştirilmiştir. Hwang ve Yoon (1981) TOPSİS yöntemini çözüm alternatifinin, pozitif ideal çözüm noktasına en kısa mesafe ve negatif ideal çözüm noktasına en uzak mesafede olacağı varsayımına göre oluşturmuşlardır.

TOPSİS kelimesi, “Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solutions” cümlesindeki kelimelerin baş harflerinden oluşmaktadır. Anlamı ise, ideal çözüme benzerlik bakımından sıralama performansı tekniğidir. TOPSİS yönteminde, alternatif seçeneklerin belirlenen kriterler doğrultusunda ve kriterlerin alabileceği maksimum ve minimum değerler arasında ideal çözüme göre karşılaştırılması

gerçekleştirilir ve buna göre bir sıralama elde edilir. Alternatifi n sayıda, kriterleri m tane olan çok kriterli karar verme problemi, m boyutlu uzayda n noktaları ile gösterilebilir (Eleren ve Karagül, 2008: 6).

TOPSİS yöntemi, kolay kavranabilir olması, hesaplamaların basit olması ve performans ölçmede anlamlı ve anlaşılır sonuçlar vermesinden dolayı literatürde en çok kullanılan analiz yöntemlerinden biridir.

TOPSIS yönteminin aşamaları aşağıdaki şekilde ifade edilebilir (Eleren ve Karagül, 2008; Demireli, 2010; Genç ve Masca, 2013; Özdağoğlu, 2014) ;

1. Aşama: Karar Matrisinin Oluşturulması

Alternatifler	Kriterler			
	X ₁	X ₂		X _n
a ₁	X ₁₁	X ₁₂	...	X _{1n}
a ₂	X ₂₁	X ₂₂	...	X _{2n}
.	.	.		.
.	.	.		.
.	.	.		.
a _m	X _{m1}	X _{m2}	...	X _{mn}

2. Aşama: Kriter Değerlerinin Normalizasyonu

Yöntemin ikinci aşamasında ise karar matrisindeki kriterlerin puan veya özelliklerin kareleri toplamının karekökü alınarak, matrise ait normalizasyon işleminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Normalizasyon işleminin gerçekleştirilmesinde farklı yöntemler mevcuttur. En sık kullanılanlar vektör normalizasyonu, doğrusal normalizasyon ve monoton olmayan normalizasyondur.

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m X_{ij}^2}} \quad i= 1, \dots, m$$

$$j=1, \dots, n$$

Yukarıdaki formülde i ; sıralanacak alternatifi, j ; j 'inci değerlendirme kriterini, r_{ij} ; i 'inci alternatif ve j 'inci değerlendirme kriterinin normalizasyonundan sonra kriter değerini, X_{ij} ; i 'inci alternatif ve j 'inci değerlendirme kriteri için kriterlerin orijinal değerini ve m sıralama yapılacak alternatiflerin sayısını göstermektedir. Normalize edilmiş R karar matrisi aşağıdaki denklem yardımıyla elde edilir:

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

3. Aşama: Ağırlıklı Normalize Karar Matrisi Oluşturulması

Bu aşamada önce değerlendirme faktörlerine ilişkin ağırlık değerleri (w_i) belirlenir. Yani normalize edilmiş değerler her bir kriterin ağırlığıyla çarpılır.

$$V_{ij} = w_{ij} \cdot r_{ij}$$

$$i=1, \dots, m ; \quad j= 1, \dots, n$$

Bu işleme ilişkin matris aşağıdaki denklem yardımıyla elde edilir;

$$v_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

4. Aşama: Pozitif İdeal (A^+) ve Negatif İdeal (A^-) Çözümlerin Oluşturulması

Pozitif ideal çözüm setinin (A^+) oluşturulabilmesi için v matrisindeki ağırlıklandırılmış değerlendirme kriterinin, yani sütun değerlerinin en büyüğü seçilir. Pozitif ideal çözüm setinin bulunması için aşağıdaki denklem kullanılır:

$$A^+ = \left\{ \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J \right), \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J' \right) \mid i = 1, 2, \dots, m \right\} = \{A_1^+, A_2^+, \dots, A_j^+, \dots, A_k^+\}$$

Negatif ideal çözüm seti (A^-) ise, v matrisindeki ağırlıklandırılmış değerlendirme kriterlerinin yani sütun değerlerinin en küçüğü seçilerek oluşturulur. Negatif ideal çözüm setinin bulunması için aşağıdaki denklem kullanılır:

$$A^- = \left\{ \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J \right), \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J' \right) \mid i = 1, 2, \dots, m \right\} = \{A_1^-, A_2^-, \dots, A_j^-, \dots, A_k^-\}$$

Her iki formülde de J fayda (maksimizasyon), J' ise kayıp (minimizasyon) değerini göstermektedir. Buna göre J yüksek değer yüksek performans anlamına geldiğini, J' düşük değer yüksek performans anlamına geldiğini ifade etmektedir.

5. Aşama: Ayırım Ölçülerinin Hesaplanması

Bu adımda pozitif ve negatif ideal çözüm setlerine olan uzaklıklar her bir alternatif için ayrı ayrı hesaplanır. Yani alternatifler arasındaki ayırım (mesafe) ölçülür. Pozitif ideal çözüm setine olan uzaklıklar Pozitif İdeal Ayırım (S_i^+), negatif ideal çözüm setine olan uzaklıklar ise Negatif İdeal Ayırım (S_i^-) Ölçüsü olarak adlandırılmaktadır. Her iki ölçüye ilişkin hesaplamalar aşağıdaki formüllerle yapılmaktadır:

$$S_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^k (v_{ij} - A_j^+)^2} \quad \text{ve} \quad S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^k (v_{ij} - A_j^-)^2}$$

6. Aşama: Pozitif İdeal Çözüme Olan Nispi Yakınlığın (C_i^*) Hesaplanması

Bu yakınlığın hesaplanmasında pozitif idealden ve negatif idealden uzaklık ölçüleri kullanılmaktadır. Burada kullanılan ölçüt, negatif ideal çözüme uzaklık değerinin pozitif ideal çözüme uzaklık değeri ile negatif ideal çözüme uzaklık değerinin toplamına oranıdır.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^+ + S_i^-}$$

Burada C_i^* değeri, 0 ile 1 arasında değer alır. C_i^* 'nin 1'e yaklaşan değeri ilgili alternatifin pozitif ideal çözüme, 0'a yaklaşan değeri ise ilgili alternatifin negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını gösterir. En yüksek C_i^* değerine sahip alternatif, ideal çözüme en yakın çözüm olarak ifade edilmektedir.

7. Aşama: Sıralamanın Yapılması

Bu adımda alternatifler C_i^* değerlerine göre en yüksekten en düşüğe göre sıralanarak tercihler yapılmaktadır.

4.3.VIKOR ANALİZ YÖNTEMİ

VIKOR yöntemi, birbiriyle çelişen kriterlerin varlığında, karar veren tarafın, net bir çözüme ulaşmasına yarayan etkin bir yöntemdir. Bu yöntem, farklı kriterlere bağlı olarak seçilen alternatifler kümesinde elemanların sıralanması ve seçimi üzerine kuruludur (Kaya, Çetin, Kuruüzüm, 2011:82). Bu yöntemin amacı, minimum bireysel pişmanlık, maksimum grup faydası sağlayacak uygun bir çözüm yaratmaktır (Yıldız, Deveci, 2013: 429). VIKOR kelimesi “Vise Kriterijumska Optimizacija I Kompromisno Resenje”nin baş harflerinin kısaltılmasından oluşmuştur. Kelimenin kökeni Sırpça olup, çok kriterli optimizasyon ve uzlaşmacı çözüm anlamına gelmektedir (Chu vd., 2007:1016).

Çok değişkenli karar vermede kullanılan VIKOR yöntemi, ilk olarak 1998 yılında Opricovic tarafından önerilmiştir. Yöntem daha sonra, Opricovic ve Tzeng tarafından 2004 yılında yapılan çalışma ile birlikte çok kriterli karar verme problemlerinin çözümünde kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada yazarlar, TOPSİS ve VIKOR yönteminin karşılaştırmalı analizini yapmışlardır. Çalışma sonucunda VIKOR metodunun karar sahibinin fikirlerini daha iyi yansıttığını belirtmişlerdir (Opricovic, Tzeng, 2004:449).

VIKOR yönteminde, elde edilen seçeneklerin skor değerleri için 1'e en yakın olan seçenek AHP ve TOPSIS yöntemlerine göre, en uygun seçenek değil aksine tercihler arası sıralamada en son sıradaki seçenektir. Bu yöntemde, sonuç olarak hesaplanan skor değerleri arasından en düşük skor değerine sahip olan seçenek en uygun tercih olarak belirlenir (İpeksaç, 2014:22).

VIKOR yöntemi 5 aşamadan oluşmaktadır. Bu yöntemin basamakları ve formülleri aşağıda yer almaktadır (Çakır ve Perçin, 2013:453-454; Dinçer ve Görener, 2011:249; İpeksaç, 2014:23; Görener, 2011:101-102) ;

1. Aşama: Kriterlerin En Yüksek (f_i^*) ve En Düşük (f_i^-) Değerlerinin Hesaplanması,

$$f_i^* = \max_j f_{ij}, f_i^- = \min_j f_{ij} \quad i = 1, \dots, n \text{ fayda kriteri için} \quad (1)$$

$$f_i^* = \min_j f_{ij}, \quad f_i^- = \max_j f_{ij} \quad i=1, \dots, n \text{ maliyet kriteri için} \quad (2)$$

2. Aşama: S_j ve R_j ($j=1, \dots, J$) Değerlerinin Hesaplanması,

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i (f_i^* - f_{ij}) / (f_i^* - f_i^-) \quad (3)$$

$$R_j = \max [w_i (f_i^* - f_{ij}) / (f_i^* - f_i^-)] \quad (4)$$

3 ve 4 numaralı denklemde w_i , karar vericiler tarafından belirlenen kriterlerin önem ağırlıklarını ifade etmektedir. S_j ve R_j değerleri ise bize, j' inci alternatif için ortalama ve en kötü grup skorlarını ifade etmektedir.

3. Aşama: Her bir alternatif veya değerlendirme birimi için Q_j ($j=1, \dots, J$) değerleri hesaplanması,

$$Q_j = v (S_j - S^*) / (S^- - S^*) + (1-v) (R_j - R^*) / (R^- - R^*) \quad (5)$$

5 numaralı denklemde yer alan, $S^* = \min_j S_j$, $S^- = \max_j S_j$ ve $R^* = \min_j R_j$, $R^- = \max_j R_j$ değerlerini ifade etmektedir. v değeri ise, kriterlerin ağırlığını, yani maksimum grup faydasını göstermektedir. v değeri maksimum grup faydasını gösterirken, $(1-v)$ değeri ise, bireysel pişmanlığın ağırlığını göstermektedir. Genellikle $v=0,5$ kullanılmaktadır.

4. Aşama: Uzlaşık Çözüm için Alternatiflerin Sıralanması,

Elde edilen Q_j , R_j ve S_j değerleri sıralanır. VIKOR Yönteminde alternatiflerin önem sıralaması için Q_j değerleri esas alınmaktadır. En küçük Q_j değerine sahip

alternatif ya da değerlendirme birimi, alternatifler grubu içerisindeki en iyi seçenek olarak ifade edilir.

5. Aşama: Uzlaşık Çözümün Bulunması,

Elde edilen sonucun geçerli olması için iki koşul sağlanmalıdır. Yalnızca bu şekilde, minimum Q değerine sahip alternatif, en iyi olarak nitelendirilebilir. Bu koşullar, şu şekilde ifade edilebilir.

Koşul 1 (C1) Kabul Edilebilir Avantaj: En iyi ve en iyiye en yakın seçenek arasında belirgin bir fark olduğunu ifade eden koşuldur.

$$Q(P_2) - Q(P_1) \geq D(Q) \quad (6)$$

Bu eşitsizlikte, P_1 en düşük Q değerine sahip olan birinci en iyi alternatif, P_2 ise ikinci en iyi alternatiftir. $D(Q) = 1 / (j-1)$ şeklinde ifade edilmektedir. j , değerlendirme birim sayısını göstermektedir. Değerlendirme birim sayısı 4'ten küçükse, $D(Q)=0,25$ olarak alınır.

Koşul 2 (C2) Kabul Edilebilir İstikrar: En iyi Q değerine sahip P_1 alternatifi S ve R değerlerinin en az birinde en iyi değere sahip olmalıdır.

Yukarıda açıklanan iki koşuldan birinin sağlanamaması halinde aşağıda belirtilen uzlaşık çözüm seti önerilmektedir.

2.Koşul sağlanmıyorsa, P_1 ve P_2 alternatifleri,

1.Koşul sağlanmıyorsa, $P_1, P_2, \dots, P_M$ alternatifleri $Q(P_M) - Q(P_1) < D(Q)$ denklemi dikkate alınarak değerlendirme yapılır. Uzlaşık çözüm kümesi

dâhilinde Q değerlerine göre sıralama yapılır. En iyi alternatif, minimum Q değerine sahip alternatiflerden biridir.

Çok değişkenli karar verme yöntemlerinde VIKOR yönteminin uygulanabilmesi için aşağıda belirtilen özellikleri taşıyor olması gerekmektedir (Ertuğrul, Karakaşoğlu, 2009:23) :

- Fikir ayrılıklarının çözüme ulaştırılmasında uzlaşma kabul edilebilir olmalıdır.
- Karar verici, ideal çözüme en yakın çözümü kabul etmeye istikrarlı olmalıdır.
- Karar verici için fayda ile her kriter fonksiyonu arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır.
- Alternatifler, belirtilen tüm kriterler için değerlendirilmelidir.
- Karar vericinin tercihleri ağırlıklar ile ifade edilir.

4.4.ANALİTİK HİYERARŞİ PROSESİ (AHP) ANALİZ YÖNTEMİ

Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP), 1977 yılında, Saaty tarafından geliştirilen, çok kriterli karar verme problemlerinin çözümünde kullanılmaya başlanan bir karar verme yöntemidir. Bu yöntem ile, çok kriterli karar probleminde, kriter ağırlıkları hesaplanır ve bu değerlerden hareketle en uygun karar alternatifi seçilebilir (Tayyar vd., 2014:27; Dinçer ve Görener, 2011:246).

AHP'nin uygulama aşamaları aşağıdaki gibidir (Supçiller ve Çapraz, 2011:6-9; Dinçer ve Görener, 2011:246-248; Tayyar vd., 2014:28-29) ;

1.Aşama: Problem tanımlanır. Amaç, kriterler ve alternatifler ifade edilir.

2.Aşama: İkili karşılaştırmaların yapılacağı karşılaştırma matrisi oluşturulur. Bu ikili karşılaştırmalar bir kare matriste gösterilir. Her aşamada, matriste en soldaki sütundaki bir elemanın en üst satırdaki bir elemana göre üstünlüğünü gösterir.

Karşılaştırmalar şu iki sorunun cevabını yansıtır. “Bir üst seviyedeki kritere göre bu iki elemandan hangisi daha önemlidir?”, “Bu önemin derecesi nedir?”.

Değerlendirmeye alınacak n adet kriter var ise, i kriterinin j kriterine göre önemini belirlemek üzere A matrisi oluşturulur. Matris elemanları arasında; $a_{ij} = 1 / a_{ji}$ ve $a_{ii} = 1$ ilişkisi bulunmaktadır. Karşılaştırma matrisinin köşegeni üzerindeki bileşenler ($i=j$ olduğundan) 1 değerini alır. Kriterlerin ikili karşılaştırmalarından aşağıdaki önem ölçeği kullanılır.

Önem	Açıklama
1	Her iki kriterin eşit öneme sahip olması durumu veya aralarında kayıtsız kalınıyor
3	Birinci kriterin ikinci kriterden önemli olması durumu veya biraz daha tercih ediliyor.
7	Birinci kriterin ikinci kritere göre çok güçlü bir öneme sahip olması durumu
9	Birinci kriterin ikinci kritere göre mutlaka üstün bir öneme sahip olması
2.4.6.8	Ara değerler (ihtiyaç duyulduğunda kullanabilmektedir.)

3.Aşama: İkili karşılaştırmalardan hareketle öncelik vektörleri hesaplanır. Öncelik vektörü (1) nolu denklem ile hesaplanabilir:

$$w_i = \frac{\sum_{j=1}^n a_{ij} w_j}{n} \quad (1)$$

Bu aşamada, öncelik vektörü olarak adlandırılan w sütun vektörü elde edilir. Bu vektör bize, kriterlerin önem ağırlıklarını ifade eder.

4.Aşama: Tutarlılık oranları (CR) hesaplanır. AHP yönteminde, hesaplanan CR değerinin 0,10'dan küçük olması karar vericinin yaptığı karşılaştırmaların tutarlı olduğunu gösterir. Eğer bu değer aşılsa yapılan yargılar tekrar gözden geçirilmelidir. CR değeri; Tutarlılık indeksinin (CI), Rassal indeks (RI) değerine bölünmesi suretiyle elde edilir. CR değerine ulaşmak için öncelikle $\lambda_{\max}$ hesaplamak gerekmektedir.

$$CR = \frac{CI}{RI} \quad (2)$$

Tutarlılık indeksi şu şekilde hesaplanır:

$$CI = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1} \quad (3)$$

Bu eşitlikte; $\lambda_{\max}$ en büyük özdeğeri, n ise kriter sayısını ifade etmektedir. $\lambda_{\max}$ hesaplanabilmesi için A vektörü ile w vektörü çarpılır. Bunun sonucunda elde edilen D sütun vektörünün elemanlarının, w_i değerlerine bölünerek elde edilmesiyle oluşan değerler(E_i) toplanır, bu toplam kriter sayısına bölünerek $\lambda_{\max}$ elde edilir.

$$Axw = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ w_n \end{bmatrix} \quad i= 1,2, \dots , n$$

$$\lambda_{\max} = \frac{\sum_{i=1}^n E_i}{n} \quad E_i = \frac{d_i}{w_i}$$

Her n boyutundaki matris için, rastsal olarak oluşturulmuş matrislerin ortalama tutarlılık değerleri hesaplanmış ve rastsal indeks (RI) olarak adlandırılmıştır. Saaty (1980) tarafından hazırlanan Rastsal İndeks aşağıda verilmiştir. Bu adıma kadar yapılan işlemlerle, karar verme probleminin çözümüne etki eden kriterlerin ağırlıkları belirlenebilmektedir. Bu adım sonrasında karşılaştırma matrisleri kullanılarak alternatiflerin analizi yapılabileceği gibi, AHP dışındaki farklı karar verme metotlarına geçilerek kriter ağırlıklarının, bu metotlarda girdi olarak kullanılması sağlanabilir.

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
RI	0,00	0,00	0,58	0,90	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49

5.Aşama: Tüm kriterler ayrı ayrı dikkate alınarak, karar alternatiflerinin bu kriterler kapsamındaki ikili karşılaştırmaları yapılır. n (kriter sayısı) kadar matris oluşturulur. Alternatif sayısı “m” ile gösterilirse, her bir karşılaştırma matrisin boyutunun m x m olması gereklidir.

6.Aşama: Alternatiflere ait ağırlıklı puanların hesaplanması gerçekleştirilir. Alternatiflerin analizi sonucu oluşan n tane m x 1 boyutlu sütun vektörü, m x n boyutlu karar matrisini oluşturur. Bu matris, kriter karşılaştırmaları sonucu elde edilen w sütun vektörü ile çarpılarak, yeni bir sütun vektörü elde edilir. Bu vektörün her bir elemanı, karar alternatiflerinin puanlarını gösterir. Toplamı 1 olacak şekilde ortaya çıkan bu değerler içerisinde, en büyük puana (öneme) sahip alternatif en uygun alternatiftir.

4.5. ELECTRE ANALİZ YÖNTEMİ

ELECTRE kelimesi, “Elimination Et Choix Traduisant La Realite” kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. Electre yöntemi ilk olarak, 1966 yılında Benayoun, Roy ve arkadaşları tarafından önerilmiştir. Alternatiflerin performanslarına göre birbirleri ile kıyaslanarak seçim yapılması temeline dayanan bu yöntem, araştırmacılar tarafından sık kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. Electre yönteminde, tüm alternatifler kriterlerine göre birbirleri ile karşılaştırılır ve en iyiden en kötüye doğru sıralanır. Bu yöntemde, orta ideal bir durum söz konusu değildir. Yani alternatifler, birbirlerinden üstünlüklerine göre tercih edilmektedir (Urfalıoğlu ve Genç, 2013:332).

Electre yönteminin temeli, alternatifler arasında üstünlük ilişkisi kurulmasına dayanmaktadır. Yöntem uygulanırken iki temel adım söz konusudur. Birincisi; alternatiflerin ikili karşılaştırmaları sonucunda uyum ve uyumsuzluklarının hesaplanması ve uyumsuzluk eşiklerinin belirlenmesidir. İkincisi ise; alternatifler arasında üstünlük ilişkisinin kullanılması ile uygun seçeneklerin karar vericiye sunulmasıdır (Tunca vd., 2015:58).

Alternatifler arasındaki üstünlükleri dikkate alarak karar verme sonucu yaratan üstünlüğe dayalı yaklaşımların en temeli olan Electre yöntemi, alternatiflerin birbirine göre iyi olma derecesinin belirli bir seviyenin üstünde olmasını ve aksi yöndeki değerin de belirli bir seviyenin üstünde olmamasını sorgular (Eryürek ve Tanyaş, 2003:38).

4.6. PROMETHEE ANALİZ YÖNTEMİ

The Preference Ranking Organization Method For Enrichment Evaluation olarak ifade edilen PROMETHEE yöntemi çok değişkenli bir öncelik belirleme yöntemidir.

Çok değişkenli karar verme yöntemlerinin en son geliştirilen yöntemlerinden biri olan Promethee yöntemi, 1982 yılında Jean-Pierre Brans tarafından literatüre sokulmuştur. Yöntem daha sonra 1985 yılında Jean-Pierre Brans ve Philippe Vincke tarafından geliştirilmiştir. Promethee yöntemi kolay, basit ve açık olması nedeniyle literatürde en sık kullanılan yöntemlerden biridir. PROMETHEE yöntemi ile sonlu

sayıda alternatifler üzerinde hem kısmi sıralama (PROMETHEE I) hem de tam sıralama (PROMETHEE II) yapmak mümkündür (Urfalıoğlu ve Genç, 2013:339).

Diğer çok değişkenli karar verme yöntemlerinde de olduğu gibi Promethee yöntemi de ikili ilişkileri belirlemektedir. Yöntem, her bir kriter için alternatiflerin ikili kıyaslamasını yapar. Alternatiflerin değerlendirilmesi ile ortaya bir değerlendirme tablosu çıkar. Bu değerlendirme tablosu Promethee yönteminin temel noktasıdır. Yöntemin uygulanması için iki çeşit bilgi gereklidir. Birincisi değerlendirmede kullanılacak kriterlerin ağırlıkları, ikincisi ise alternatifleri her bir kritere göre kıyaslarken kullanılan bilgidir (Şen, 2014:51).

PROMETHEE yönteminde karar verici alternatifleri ikili olarak karşılaştırır. Karar verici, bu karşılaştırmada her bir kriter için daha önce belirlenmiş olan 6 sabit tercih fonksiyonundan bir tanesini seçer. Kriterler için seçilen tercih fonksiyonları, tercih eşik değerlerinin belirlenmesini karar vericiden istemektedir. Karar verici bu tercih fonksiyonlarına dayanarak alternatifleri ikili olarak karşılaştırır. Bu işlemin sonunda elde ettiği pozitif ve negatif akım değerleri aracılığıyla alternatifler sıralanmaktadır (Genç ve Masca, 2013:540).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSININ ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

1.ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ VE VERİLER

Türkiye’de Katılım Bankacılığı adı altında faaliyet gösteren 6 adet banka bulunmaktadır. Bu bankalar; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Asya Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., 2015 yılında kamu katılım bankası olarak faaliyetine başlayan Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve 2016 Mart ayında faaliyetine başlayan Vakıf Katılım Bankası A.Ş.’dir. Bu çalışmada, Borsa İstanbul’da işlem gören 14 bankanın performans değerlendirmesi yapılmıştır. Sayılan bu 6 Katılım Bankasından yalnız 2 tanesi BİST’te işlem görmektedir. 12 banka ise mevduat bankasından oluşmaktadır. Çalışmanın amacı, çalışma prensipleri ve enstrümanları açısından diğer banka türlerinden önemli farklara sahip ve ekonomide önemli yer kaplayan katılım bankalarının performansının ölçülmesi ve diğer bankalar ile performansının karşılaştırılmasıdır.

Çalışmada kullanılan 14 bankanın 2004-2014 yılları arasındaki finansal verileri, Çok Değişkenli Karar Verme yöntemlerinden GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ, TOPSİS ve VIKOR yöntemleri analize tabii tutulacaktır. Elde edilen sonuçlar, hem tek tek analiz bazında hem de yapılan üç analizin sonuçlarına bakılarak değerlendirilecektir.

Uygulama kapsamında kullanılan 2004-2014 yılları arasındaki finansal veriler, BDDK’nın internet sitesinde bulunan Finansal Piyasa Raporlarından, Aylık Bültenlerden, TKBB ve TBB internet sayfasından, bankaların internet sayfasında bulunan yatırımcı ilişkileri bölümünden ve bankaların kamuya açıklanmış konsolide bilançolarından elde edilmiştir.

2.GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmada Borsa İstanbul (BİST)’da işlem gören 14 tane Mevduat ve Katılım Bankasının finansal performansı Gri İlişkisel Analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan verilere, bankaların web sayfasında yer alan yatırımcı ilişkileri bölümünden, BİST, TKBB ve TBB tarafından yayınlanan veri bültenlerinden ulaşılmıştır.

Tablo 11. Analize Konu Olan Bankaların Listesi

Banka İsimleri	Kod
AKBANK	Ş1
ALTERNATİF BANK	Ş2
DENİZBANK	Ş3
FİNANSBANK	Ş4
GARANTİ BANKASI	Ş5
HALK BANKASI	Ş6
İŞ BANKASI	Ş7
ŞEKERBANK	Ş8
TÜRK EKONOMİ BANKASI	Ş9
TEKSTİL BANK	Ş10
VAKIFBANK	Ş11
YAPI KREDİ BANKASI	Ş12
ALBARAKA	Ş13
BANK ASYA	Ş14

Tablo 11’de analize konu olan şirketler ve bu şirketlerin analiz sırasında kullanılan kodları verilmiştir.

Akgüç'e (2010) göre, işletmelerin finansal performanslarını değerlendirirken birçok oran kullanılabilir. Ancak çok fazla oran kullanılmasının sakıncalı olmasıyla birlikte, az sayıda oranın kullanılması da işletme açısından sağlıklı yorumlar yapılmasına engel olmaktadır. Bunun için oran analizi yöntemiyle yapılacak finansal performans analizlerinde ideal sayıda oranın kullanılması arzu edilen bir yaklaşımdır. Türkiye'de faaliyet gösteren ve Borsa İstanbul (BİST)'da işlem gören bankaların finansal performanslarını ölçmeye yönelik yapılan bu çalışmada on sekiz adet finansal oran kullanılmıştır. Literatürde finansal performans ölçmek amacıyla kullanılan pek çok oran bulunmaktadır. Çalışmamızda kullanılan oranlar, literatürde banka performanslarını ortaya koyan çalışmalarda kullanılan oranlarla benzerlik göstermektedir. Bankaların finansal performanslarını değerlendirmek için onlarca oran hesaplanabileceği gibi, bu oranların içerisinde literatürde kabul görmüş ve önemli kabul edilen toplam 18 tane finansal oran belirlenmiştir. Çalışmanın analiz kısmında kullanılan finansal oranlar belirlenirken; Demireli (2010), Albayrak ve Erkut (2005), Peker ve Baki (2011) ve Dinçer ve Görener (2011)'in yapmış olduğu çalışmalardan yararlanılmıştır. Gri ilişkisel analizde kullanılan 18 oranın formülü ve kodları ise aşağıdaki Tablo 12'de verilmiştir:

Tablo 12. Performans Değerlendirmede Kullanılan Finansal Oranlar

Oranlar	Kod	Hedef
Faiz Giderleri/Faiz Gelirleri	D1	Minimum
Kredilerin Ortalama Getirisi	D2	Maksimum
Net Kar/Dönen Varlıklar	D3	Maksimum
Özsermaye Karlılık	D4	Maksimum
Dönen Varlıklar/Aktifler	D5	Maksimum
Özsermaye/Aktifler	D6	Maksimum
Özsermaye/Krediler	D7	Maksimum
Piyasa Değeri	D8	Maksimum
Aktif Karlılık	D9	Maksimum
Aktif Büyüme	D10	Maksimum
Kredilerdeki Büyüme	D11	Maksimum
Mevduattaki Büyüme	D12	Maksimum
Net Kar Büyüme	D13	Maksimum
Özsermaye Büyüme	D14	Maksimum
Fiyat/Kazanç	D15	Maksimum
Hisse Başına Kar	D16	Maksimum
Piyasa Değeri/Defter Değeri	D17	Maksimum
Krediler/Aktifler	D18	Minimum

Çalışmada kullanılan değişkenlerin tanımlamaları ise aşağıda kısaca ele alınmıştır.

Faiz Giderleri/Faiz Gelirleri: Bankaların katlandığı faiz giderlerinin, faaliyetleri sonucunda elde ettiği faiz gelirlerine oranıdır.

Kredilerin Ortalama Getirisi: Bu oran bankaların kredilerden aldığı ücret, komisyon ve faizlerin ortalama toplam kredilere bölünmesi ile elde edilir. Buradaki değer bize bankanın verdiği her TL kredi için elde ettiği karı göstermektedir.

Net Kar/Dönen Varlıklar: Bu oran net karın, dönen varlıkların yüzde kaçına tekabül ettiğini göstermektedir.

Özsermaye Karlılık: Bu oran, bankaya yapılan yatırımın ne ölçüde etkin kullanıldığını gösterir. Bu oranın aktif kârlılık oranından farkı, finansal kaldıraç seviyesinin etkisidir. Finansal kaldıraç iyi kullanılmışsa özsermaye kârlılık oranı yüksek olur (Peker ve Baki, 2011:11). Bu oran net karın ortalama özsermayeye bölünmesi ile elde edilir.

Dönen Varlıklar / Aktifler: Bankanın toplam varlıklarının ne kadarının dönen varlıklara yatırıldığını göstermektedir.

Özsermaye / Aktifler: Bu oran bankanın varlıklarının ne kadarının öz kaynaklarla karşılandığını ifade etmektedir. Bu oranda da dengenin çok iyi sağlanması gerekmektedir. Çünkü bu oranın çok yüksek olması, firmanın vergi tasarrufundan yararlanma fırsatını kaçırdığını; fakat bu oranın çok düşük olması da firmanın sabit yükümlülüklerini karşılayamaması anlamına gelmektedir (Civan, 2009:4).

Özsermaye / Krediler: Bankanın her 1 TL’lik özkaynağına karşılık ne kadar kredi verdiğini göstermektedir.

Piyasa Değeri: Bankanın piyasa değeri, hisse senedi sayısı ve hisse senedi fiyatının çarpılması ile elde edilir. İşletmelerin, faaliyet raporlarında belirtilmiş olduğu üzere, hisse senedinin 31. Aralık tarihi itibarıyla endeks kapanış fiyatının, toplam hisse senedi sayısı çarpımı ile elde edilen tutardır.

Aktif Karlılık: Bu oran, vergi sonrası net karın, toplam aktiflere oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Bankanın toplam yatırımlarından elde ettiği verim derecesini göstermektedir (Tayyar vd., 2014:27). Bu oranın yüksek olması arzulanır.

Aktif Büyüme: Aktif büyümenin hesaplanması için, cari dönem toplam aktif rakamından bir önceki toplam aktif değeri çıkartılır ve elde edilen rakam bir önceki toplam aktif rakamına oranlanır. Bu oran bize bankanın bir önceki yıla göre aktiflerinin ne kadar büyüdüğünü göstermektedir.

Kredilerdeki Büyüme: Bu oran, bankanın bir önceki yıla göre, kredilerindeki toplam büyümeyi göstermektedir.

Mevduattaki Büyüme: Bankanın bir önceki yıla göre mevduatında meydana gelen artışı gösterir.

Net Kar Büyüme: Bankanın önceki yıla göre, net karının ne kadar artış gösterdiğini yüzde olarak ifade eden orandır.

Özsermaye Büyüme: Bankanın önceki yıla göre, özsermayesinde meydana gelen artışını gösteren orandır.

Fiyat / Kazanç: Bu oran, bankanın hisse senedinin piyasa fiyatının hisse başına düşen kara oranını gösterir. Formülü hisse senedinin piyasa fiyatının, hisse başına kara bölünmesidir. Bu oranın düşük olması tercih edilmektedir (borsagundem, 2015).

Hisse Başına Kar: Bu oran, net karın hisse senedi sayısına bölünmesi ile bulunmaktadır. Bankanın cari yılda elde etmiş olduğu net karın, toplam hisse senedi sayısına bölünmesi sonucu elde edilen tutardır. Eğer, banka cari yılda zarar beyan etmiş ise, tutar eksi olarak gösterilmektedir.

Piyasa Değeri / Defter Değeri: Defter değeri firmaların özsermaye tutarlarını ifade etmektedir. Piyasa değeri/Defter değeri oranı 1'den küçük ise hisse senedinin ucuz olduğu düşünülür. Dolayısıyla hisse senedinin alınması kârlıdır. Eğer sektör oranından düşükse bankanın hisselerinin ucuz kaldığı düşünülür.

Krediler / Aktifler: Bankanın toplam kaynaklarına karşılık ne kadar kredi kullandığını göstermektedir.

Bankaların performans değerlemeleri yapılırken genellikle finansal oranlar tercih edilmektedir. Çünkü performans karşılaştırması yapmanın en kolay yolu, bankaların geçmiş dönemlerde sergiledikleri finansal durumlara bakarak ve finansal oranlarını kullanarak analize tabii tutmaktır. Çalışmada kullanılan veriler, Borsa İstanbul'da işlem gören 14 bankanın 2014 yılı sonu itibariyle ortaya çıkan verilerdir. Bankaların yıllık faaliyet raporlarından elde edilen veriler ışığında yapılan hesaplamalar sonucunda, 18 oran hesaplanmış ve analize konu olmuştur. Yapılan analiz sonucunda elde edilen tablolar, sonraki sayfalarda sırasıyla yer almaktadır.

Tablo 13. Analize Konu Olan Bankalar ve Finansal Oranlar

Bankalar ve Değişkenler	Faiz gideri/Faiz gelirleri	Kredilerin Ortalama Getirisi	Net Kar/Dönen Varlıklar	Özsermaye Karlılık	Dönen Varlıklar/Aktifler	Özsermaye/Aktifler	Özsermaye/Krediler	Piyasa Değeri
	5	5	6	5	5	5	5	7
AKBANK	53,48	15,4	68,25	16,54	7,5	13,81	28,49	10,1
ALTERNATİF BANK	54,3	15,86	19,67	12,22	7,35	9,22	14,15	8,71
DENİZBANK	47,8	16,65	24,3	16	9,22	10,68	18,22	9,64
FİNANSBANK	48,09	20,22	52,13	17,41	7,43	12,19	19,19	9,84
GARANTİ	55,69	15,89	28,74	18,52	8,58	11,55	21,96	10,28
HALK BANKASI	60,13	14,4	62,7	21,63	7,81	10,48	26,93	10,14
İŞ BANKASI	57,2	16,58	24,29	13,79	8,63	12,85	28,78	10,28
ŞEKERBANK	50,54	23,7	25,13	12,64	7,97	11,77	21,41	8,99
TEB	54,74	17,07	9,44	12,15	13,19	9,6	15,92	9,05
TEKSTİLBANK	56,63	14,06	7,79	4,68	9,17	14,73	21,71	8,54
VAKIFBANK	59,03	16,09	31,24	15,42	7,78	10,94	20,86	9,93
YAPI KREDİ	57,42	17,91	3,82	3,73	7,88	11,49	20,7	10,05
ALBARAKA	53,74	15,15	22,34	18,34	9,85	10,36	14,62	9,08
BANK ASYA	51,35	18,57	19,93	15,22	12,06	12,71	17,8	9,22

Tablo 13. Analize Konu Olan Bankalar ve Finansal Oranlar

Bankalar ve Değişkenler	Aktif Karlılık	Aktif Büyüme	Kredilerdeki Büyüme	Mevduattaki Büyüme	Net Kar Büyüme	Özsermaye Büyüme	Fiyat/ Kazanç	Hisse Başına Kar	Piyasa Değeri/Defter Değeri	Krediler/ Aktifler
	7	6	7	7	6	5	5	5	5	5
AKBANK	2,29	18,44	27,59	17,37	8,97	16,38	11,34	0,71	1,92	50,37
ALTERNATİF BANK	1,12	23,81	30,37	23,55	53,32	20,74	15,77	0,15	1,67	66,02
DENİZBANK	1,74	27,16	35,45	26,09	23,71	23,06	12,43	0,73	1,99	60,83
FİNANSBANK	2,11	25,73	30,38	24,89	21,5	23,97	11,04	1,77	2,15	63,57
GARANTİ	2,11	22,32	31	19,53	27,19	23,01	10,37	0,64	1,89	53,42
HALK BANKASI	2,24	21,62	41,38	21,42	17,84	19,19	7,92	1,28	1,86	48,31
İŞ BANKASI	1,73	19,76	29,83	18,25	22,32	14,9	10,97	0,61	1,45	48,76
ŞEKERBANK	1,46	20,87	32,64	18,38	20,57	27,05	9,51	0,32	1,1	56,98
TEB	1,12	33,39	41,41	32,25	35,4	32,49	11,79	0,44	1,46	61,32
TEKSTİLBANK	0,65	12,2	18,22	12,72	30,15	17,24	29,71	0,05	1,01	67,59
VAKIFBANK	1,66	21,07	31,39	18,85	23,45	26,93	8,66	0,49	1,23	55,15
YAPI KREDİ	0,83	22,6	28,38	21,25	17,63	23,58	11,1	0,11	1,65	57,09
ALBARAKA	1,9	27,86	33,35	30,4	27,05	31,13	8,85	0,26	1,42	70,73
BANK ASYA	1,93	29,32	24,36	24,36	-0,78	36,26	9,38	0,26	1,41	71,37

Tablo 13'te analize konu olan 14 bankanın, 18 değişkene göre elde hesaplanan değerleri yer almaktadır. Gri ilişkisel Analiz yöntemine göre, değişken ve şirket matrisinin oluşturulmasından sonraki adım referans serisinin oluşturulup, karşılaştırma matrisinin oluşturulmasıdır.

Tablo 14'teki karşılaştırma matrisi, aynı zamanda Tablo 13'teki gerçek veri setinden oluşmuş olan matristir. Tek farkı yüksek olması istenen sütunlardaki en büyük değerin ve minimum olması istenen her sütundaki en küçük değerin eklenmesiyle oluşturulan referans serisi satırının Tablo 14'te yer almasıdır.

Tablo 14. Referans Serinin Oluşturulması

BANKALAR	DEĞİŞKENLER																	
	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12	D13	D14	D15	D16	D17	D18
Referans Seri	47,8	23,7	68,25	21,63	13,19	14,73	28,78	10,28	2,29	33,39	41,41	32,25	53,32	36,26	29,71	1,77	2,15	48,31
Ş1	53,48	15,4	68,25	16,54	7,5	13,81	28,49	10,1	2,29	18,44	27,59	17,37	8,97	16,38	11,34	0,71	1,92	50,37
Ş2	54,3	15,86	19,67	12,22	7,35	9,22	14,15	8,71	1,12	23,81	30,37	23,55	53,32	20,74	15,77	0,15	1,67	66,02
Ş3	47,8	16,65	24,3	16	9,22	10,68	18,22	9,64	1,74	27,16	35,45	26,09	23,71	23,06	12,43	0,73	1,99	60,83
Ş4	48,09	20,22	52,13	17,41	7,43	12,19	19,19	9,84	2,11	25,73	30,38	24,89	21,5	23,97	11,04	1,77	2,15	63,57
Ş5	55,69	15,89	28,74	18,52	8,58	11,55	21,96	10,28	2,11	22,32	31	19,53	27,19	23,01	10,37	0,64	1,89	53,42
Ş6	60,13	14,4	62,7	21,63	7,81	10,48	26,93	10,14	2,24	21,62	41,38	21,42	17,84	19,19	7,92	1,28	1,86	48,31
Ş7	57,2	16,58	24,29	13,79	8,63	12,85	28,78	10,28	1,73	19,76	29,83	18,25	22,32	14,9	10,97	0,61	1,45	48,76
Ş8	50,54	23,7	25,13	12,64	7,97	11,77	21,41	8,99	1,46	20,87	32,64	18,38	20,57	27,05	9,51	0,32	1,1	56,98
Ş9	54,74	17,07	9,44	12,15	13,19	9,6	15,92	9,05	1,12	33,39	41,41	32,25	35,4	32,49	11,79	0,44	1,46	61,32
Ş10	56,63	14,06	7,79	4,68	9,17	14,73	21,71	8,54	0,65	12,2	18,22	12,72	30,15	17,24	29,71	0,05	1,01	67,59
Ş11	59,03	16,09	31,24	15,42	7,78	10,94	20,86	9,93	1,66	21,07	31,39	18,85	23,45	26,93	8,66	0,49	1,23	55,15
Ş12	57,42	17,91	3,82	3,73	7,88	11,49	20,7	10,05	0,83	22,6	28,38	21,25	17,63	23,58	11,1	0,11	1,65	57,09
Ş13	53,74	15,15	22,34	18,34	9,85	10,36	14,62	9,08	1,9	27,86	33,35	30,4	27,05	31,13	8,85	0,26	1,42	70,73
Ş14	51,35	18,57	19,93	15,22	12,06	12,71	17,8	9,22	1,93	29,32	24,36	24,36	-0,78	36,26	9,38	0,26	1,41	71,37

Tablo 14'e baktığımızda, 3 banka hariç diğer tüm bankaların Faiz Giderleri/Faiz Gelirleri oranının 0,50'den büyük olduğunu görmekteyiz. Bu oranın düşük olması arzu edilmektedir. Denizbank ve Finansbank'ın oranları 0,50'nin altında kalmıştır. En iyi oran ise % 47,8 ile Denizbank'ın olmuştur. Ortalamaya göre bu bankaların performansı daha iyidir. Halk Bankası ise %60,13 ile bu oranın en yüksek olduğu bankadır.

Kredilerin ortalama getirisine baktığımızda, iki banka hariç diğer tüm bankaların ortalama getirinin %20'nin altında seyrettiğini görmekteyiz. % 23,7 ile en iyi oran Şekerbank'ın olmuştur. Finansbank ise %20,22 ile Şekerbank'ı takip etmiştir.

Net Kar / Dönen Varlıklar oranının en yüksek olduğu banka % 68,25 ile Akbank'tır. Bu oranı % 62,7 ile Halk Bankası takip etmektedir. En düşük oran ise % 3,82 ile Yapı Kredi'dir. Ortalamaya baktığımızda 3 banka hariç diğer bankaların % 50'nin altında kaldığını görmekteyiz.

Özsermaye Karlılık oranının en yüksek olduğu banka ise %21,63 ile Halk Bankası'dır. En düşük oran ise %3,73 ile Yapı Kredi'dir. Burada yine banka ortalamasının % 20'nin altında kaldığını görmekteyiz.

Dönen Varlıklar/Aktifler oranının en yüksek olduğu banka ise %13,19 ile TEB'dir. %12,06 ile ikinci banka Bank Asya'dır. Diğer tüm bankaların oranı ise %10'un altındadır.

Özsermaye/Aktifler oranının en yüksek olduğu banka % 14,73 ile Tekstil Bank, en düşük olan banka ise %9,22 ile Alternatif Bank'tır. Ortalamaya bakıldığında tüm bankaların %15'in altında kaldığı görülmektedir.

Özsermaye/Krediler oranında en yüksek banka % 28,78 ile İş Bankası'dır. En düşük oran ise %14,15 ile Alternatif Bank'tadır.

Piyasa Değeri, en yüksek oran 2 bankada bulunmaktadır. %10,28 ile Garanti Bankası ve %10,28 ile İş Bankası en yüksek orana sahip bankalardır. Bu oranın en düşük olduğu banka ise %8,54 ile Tekstil Bank'tır. Genel olarak tüm bankaların oranları %10'a yakındır.

Aktif karlılık oranına baktığımızda hemen hemen çoğu bankanın oranının 2'nin altında kaldığını görmekteyiz. En yüksek oran % 2,29 ile Akbank'ta, en düşük oran ise %0,65 ile Tekstil Bank'tadır.

Aktif büyüme oranı 3 banka hariç diğer bankalarda %20'nin üzerindedir. Burada en yüksek oran %33,39 ile TEB'dedir. En düşük oranlar ise %12,2 ile Tekstil Bank, %18,44 ile Akbank ve %19,76 ile İş Bankası'dır.

Kredilerdeki Büyüme oranında en yüksek değer alan banka %41,41 ile TEB'dir. Bunu %41,38 ile Halk Bankası takip etmektedir. En düşük oran ise %18,22 ile Tekstil Bank'ın olmuştur.

Mevduattaki Büyüme oranına baktığımızda 2 bankanın %30'un üzerinde olduğunu, diğer bankaların ise %20'lerde seyrettiğini görmekteyiz. Bu oranın en yüksek olduğu banka %32,25 ile TEB, en düşük olduğu banka ise %12,72 ile Tekstil Bank'tır.

Net Kar Büyüme oranı en yüksek % 53,32 ile Alternatif Bank'tadır. Bu oranda en düşük banka ise %-0,78 ile Bank Asya'dır. Bank Asya'nın TMSF'ye devredilmesinin bu oranın eksi değer almasına neden olduğu söylenebilir.

Özsermaye Büyüme oranının en yüksek olduğu banka %36,26 ile Bank Asya, %32,49 ile TEB ve %31,13 ile Albaraka'dır. İş Bankası hariç diğer tüm bankaların özsermaye büyüme oranı %15'in üzerinde gerçekleşmiştir.

Fiyat/Kazanç oranının en yüksek olduğu banka %29,71 ile Tekstil Bank'tır. 5 bankanın Fiyat/Kazanç oranı %10'un altındadır. En düşük oran %7,92 ile Halk Bankası'ndadır.

Hisse Başına Kar en yüksek oranında 2 bankanın hisse başına karının %1'in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bankalar %1,77 ile Finans Bank ve %1,28 ile Halk Bankasıdır. En düşük oran ise %0,05 ile Tekstil Bank'a aittir.

Piyasa Değeri/Defter Değeri oranı en yüksek %2,15 Finans Bank'a aittir. Diğer tüm bankalar %2'nin altında kalmıştır. Burada en düşük oran %1,01 ile Tekstil Bank'a aittir.

Krediler/Aktifler oranının düşük olması arzu edilmektedir. Bu orana baktığımızda en iyi performansı sergileyen banka %48,31 ile Halk Bankası olmuştur. Bu oran en yüksek ise, %71,37 ile Bank Asya'ya aittir.

Analizin bir sonraki aşaması, normalize edilmiş matrisin oluşturulmasıdır.

Tablo 15. Normalize Edilmiş Matrisin Oluşturulması

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12	D13	D14	D15	D16	D17	D18
Normalize Edilmiş Matris	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ş1	0,17	0,43	1,00	0,72	0,57	0,15	0,21	0,90	0,53	0,29	0,40	0,49	0,16	0,35	0,13	0,38	0,80	0,91
Ş2	0,15	0,47	0,25	0,47	0,56	0,00	0,00	0,10	0,15	0,55	0,52	0,70	0,89	0,49	0,31	0,06	0,58	0,23
Ş3	0,32	0,52	0,32	0,69	0,70	0,05	0,06	0,63	0,35	0,71	0,74	0,79	0,40	0,57	0,18	0,40	0,86	0,46
Ş4	0,32	0,76	0,75	0,76	0,56	0,09	0,07	0,75	0,47	0,64	0,52	0,75	0,37	0,60	0,12	1,00	1,00	0,34
Ş5	0,12	0,47	0,39	0,83	0,65	0,07	0,12	1,00	0,47	0,48	0,55	0,56	0,46	0,57	0,10	0,34	0,77	0,78
Ş6	0,00	0,37	0,91	1,00	0,59	0,04	0,19	0,92	0,51	0,44	1,00	0,63	0,31	0,44	0,00	0,72	0,75	1,00
Ş7	0,08	0,51	0,32	0,56	0,65	0,11	0,22	1,00	0,35	0,36	0,50	0,52	0,38	0,30	0,12	0,33	0,39	0,98
Ş8	0,25	1,00	0,33	0,50	0,60	0,08	0,11	0,26	0,26	0,41	0,62	0,52	0,35	0,70	0,06	0,16	0,08	0,62
Ş9	0,14	0,55	0,09	0,47	1,00	0,01	0,03	0,29	0,15	1,00	1,00	1,00	0,59	0,88	0,15	0,23	0,39	0,44
Ş10	0,09	0,34	0,06	0,05	0,69	0,17	0,11	0,00	0,00	0,00	0,00	0,33	0,51	0,38	0,86	0,00	0,00	0,16
Ş11	0,03	0,48	0,43	0,65	0,59	0,05	0,10	0,80	0,33	0,42	0,57	0,54	0,40	0,69	0,03	0,26	0,19	0,70
Ş12	0,07	0,61	0,00	0,00	0,60	0,07	0,10	0,87	0,06	0,49	0,44	0,62	0,30	0,58	0,13	0,03	0,56	0,62
Ş13	0,17	0,42	0,29	0,82	0,75	0,04	0,01	0,31	0,40	0,74	0,65	0,94	0,46	0,83	0,04	0,12	0,36	0,03
Ş14	0,23	0,65	0,25	0,64	0,91	0,11	0,05	0,39	0,41	0,81	0,26	0,73	0,00	1,00	0,06	0,12	0,35	0,00

Normalize matrisin bulunmasından sonra (7) numaralı formül kullanılarak mutlak değerler tablosu oluşturulur. Mutlak değerler tablosu oluşturulurken normalize değerler ile referans değerleri arasındaki uzaklıklar hesaplanır. Daha açık bir ifadeyle referans değerlerinden normalize değerler çıkartılarak Tablo 16'da verilmiş olan mutlak değerler tablosu elde edilmiştir.

Tablo 16. Mutlak Değer Tablosu

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12	D13	D14	D15	D16	D17	D18
Referans Seri	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Ş1	0,83	0,57	0,00	0,28	0,43	0,85	0,79	0,10	0,47	0,71	0,60	0,51	0,84	0,65	0,87	0,62	0,20	0,09
Ş2	0,85	0,53	0,75	0,53	0,44	1,00	1,00	0,90	0,85	0,45	0,48	0,30	0,11	0,51	0,69	0,94	0,42	0,77
Ş3	0,68	0,48	0,68	0,31	0,30	0,95	0,94	0,37	0,65	0,29	0,26	0,21	0,60	0,43	0,82	0,60	0,14	0,54
Ş4	0,68	0,24	0,25	0,24	0,44	0,91	0,93	0,25	0,53	0,36	0,48	0,25	0,63	0,40	0,88	0,00	0,00	0,66
Ş5	0,88	0,53	0,61	0,17	0,35	0,93	0,88	0,00	0,53	0,52	0,45	0,44	0,54	0,43	0,90	0,66	0,23	0,22
Ş6	1,00	0,63	0,09	0,00	0,41	0,96	0,81	0,08	0,49	0,56	0,00	0,37	0,69	0,56	1,00	0,28	0,25	0,00
Ş7	0,92	0,49	0,68	0,44	0,35	0,89	0,78	0,00	0,65	0,64	0,50	0,48	0,62	0,70	0,88	0,67	0,61	0,02
Ş8	0,75	0,00	0,67	0,50	0,40	0,92	0,89	0,74	0,74	0,59	0,38	0,48	0,65	0,30	0,94	0,84	0,92	0,38
Ş9	0,86	0,45	0,91	0,53	0,00	0,99	0,97	0,71	0,85	0,00	0,00	0,00	0,41	0,12	0,85	0,77	0,61	0,56
Ş10	0,91	0,66	0,94	0,95	0,31	0,83	0,89	1,00	1,00	1,00	1,00	0,67	0,49	0,62	0,14	1,00	1,00	0,84
Ş11	0,97	0,52	0,57	0,35	0,41	0,95	0,90	0,20	0,67	0,58	0,43	0,46	0,60	0,31	0,97	0,74	0,81	0,30
Ş12	0,93	0,39	1,00	1,00	0,40	0,93	0,90	0,13	0,94	0,51	0,56	0,38	0,70	0,42	0,87	0,97	0,44	0,38
Ş13	0,83	0,58	0,71	0,18	0,25	0,96	0,99	0,69	0,60	0,26	0,35	0,06	0,54	0,17	0,96	0,88	0,64	0,97
Ş14	0,77	0,35	0,75	0,36	0,09	0,89	0,95	0,61	0,59	0,19	0,74	0,27	1,00	0,00	0,94	0,88	0,65	1,00

Tablo 17’de verilmiş olan Gri İlişkisel Katsayılar Matrisi, gri ilişki katsayısı ζ ‘nin $\zeta=0,5$ olarak alınması ve (15) numaralı formülün kullanılmasıyla elde edilmiştir.

Tablo 18’de ise bankaların gri ilişkisel derecelerini gösteren değerler yer almaktadır.

Tablo 17. Gri İlişkisel Katsayı Matrisi

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12	D13	D14	D15	D16	D17	D18
Yüzdeleler	0,05	0,05	0,06	0,05	0,05	0,05	0,05	0,07	0,07	0,06	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Ş1	0,34	0,43	1,00	0,60	0,50	0,34	0,35	0,81	0,48	0,38	0,42	0,46	0,34	0,40	0,33	0,41	0,68	0,83
Ş2	0,45	0,59	0,49	0,60	0,65	0,41	0,41	0,44	0,45	0,64	0,63	0,76	1,00	0,61	0,51	0,42	0,66	0,48
Ş3	0,53	0,64	0,53	0,78	0,79	0,43	0,44	0,73	0,55	0,80	0,84	0,90	0,57	0,68	0,48	0,57	1,00	0,61
Ş4	0,40	0,66	0,65	0,66	0,51	0,34	0,33	0,65	0,47	0,56	0,49	0,65	0,42	0,53	0,35	1,00	1,00	0,41
Ş5	0,34	0,47	0,43	0,73	0,57	0,33	0,34	1,00	0,47	0,47	0,51	0,51	0,46	0,52	0,34	0,41	0,67	0,68
Ş6	0,33	0,44	0,85	1,00	0,55	0,34	0,38	0,86	0,51	0,47	1,00	0,57	0,42	0,47	0,33	0,64	0,66	1,00
Ş7	0,33	0,49	0,40	0,51	0,57	0,34	0,37	1,00	0,41	0,42	0,48	0,49	0,43	0,40	0,34	0,41	0,43	0,96
Ş8	0,38	1,00	0,41	0,48	0,54	0,34	0,34	0,39	0,39	0,44	0,55	0,50	0,42	0,61	0,33	0,36	0,34	0,55
Ş9	0,37	0,52	0,35	0,48	1,00	0,33	0,34	0,41	0,37	1,00	1,00	1,00	0,55	0,80	0,37	0,39	0,45	0,47
Ş10	0,46	0,55	0,45	0,44	0,80	0,48	0,46	0,43	0,43	0,43	0,43	0,55	0,65	0,57	1,00	0,43	0,43	0,48
Ş11	0,47	0,68	0,65	0,82	0,77	0,48	0,50	1,00	0,59	0,64	0,75	0,73	0,63	0,87	0,47	0,56	0,53	0,88
Ş12	0,44	0,71	0,42	0,42	0,70	0,44	0,45	1,00	0,44	0,63	0,60	0,72	0,53	0,69	0,46	0,43	0,67	0,72
Ş13	0,42	0,52	0,46	0,82	0,75	0,38	0,38	0,47	0,51	0,74	0,66	1,00	0,54	0,84	0,38	0,41	0,49	0,38
Ş14	0,39	0,59	0,40	0,58	0,85	0,36	0,35	0,45	0,46	0,72	0,40	0,65	0,33	1,00	0,35	0,36	0,44	0,33

Tablo 18. Gri İlişkisel Katsayı Hesaplanması

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12	D13	D14	D15	D16	D17	D18	Öncelik
Yüzdesel Ağırlık	0,05	0,05	0,06	0,05	0,05	0,05	0,05	0,07	0,07	0,06	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	GİA Puanı
Ş1	0,34	0,43	1,00	0,60	0,50	0,34	0,35	0,81	0,48	0,38	0,42	0,46	0,34	0,40	0,33	0,41	0,68	0,83	0,51
Ş2	0,45	0,59	0,49	0,60	0,65	0,41	0,41	0,44	0,45	0,64	0,63	0,76	1,00	0,61	0,51	0,42	0,66	0,48	0,57
Ş3	0,53	0,64	0,53	0,78	0,79	0,43	0,44	0,73	0,55	0,80	0,84	0,90	0,57	0,68	0,48	0,57	1,00	0,61	0,67
Ş4	0,40	0,66	0,65	0,66	0,51	0,34	0,33	0,65	0,47	0,56	0,49	0,65	0,42	0,53	0,35	1,00	1,00	0,41	0,56
Ş5	0,34	0,47	0,43	0,73	0,57	0,33	0,34	1,00	0,47	0,47	0,51	0,51	0,46	0,52	0,34	0,41	0,67	0,68	0,52
Ş6	0,33	0,44	0,85	1,00	0,55	0,34	0,38	0,86	0,51	0,47	1,00	0,57	0,42	0,47	0,33	0,64	0,66	1,00	0,61
Ş7	0,33	0,49	0,40	0,51	0,57	0,34	0,37	1,00	0,41	0,42	0,48	0,49	0,43	0,40	0,34	0,41	0,43	0,96	0,50
Ş8	0,38	1,00	0,41	0,48	0,54	0,34	0,34	0,39	0,39	0,44	0,55	0,50	0,42	0,61	0,33	0,36	0,34	0,55	0,46
Ş9	0,37	0,52	0,35	0,48	1,00	0,33	0,34	0,41	0,37	1,00	1,00	1,00	0,55	0,80	0,37	0,39	0,45	0,47	0,58
Ş10	0,46	0,55	0,45	0,44	0,80	0,48	0,46	0,43	0,43	0,43	0,43	0,55	0,65	0,57	1,00	0,43	0,43	0,48	0,52
Ş11	0,47	0,68	0,65	0,82	0,77	0,48	0,50	1,00	0,59	0,64	0,75	0,73	0,63	0,87	0,47	0,56	0,53	0,88	0,68
Ş12	0,44	0,71	0,42	0,42	0,70	0,44	0,45	1,00	0,44	0,63	0,60	0,72	0,53	0,69	0,46	0,43	0,67	0,72	0,59
Ş13	0,42	0,52	0,46	0,82	0,75	0,38	0,38	0,47	0,51	0,74	0,66	1,00	0,54	0,84	0,38	0,41	0,49	0,38	0,57
Ş14	0,39	0,59	0,40	0,58	0,85	0,36	0,35	0,45	0,46	0,72	0,40	0,65	0,33	1,00	0,35	0,36	0,44	0,33	0,50

Tablo 19. Gri İlişkisel Sonuç Tablosu

BANKA ADI	SİMGE	GRİ İLİŞKİSEL SONUCU
ŞEKERBANK	Ş8	0,46
BANK ASYA	Ş14	0,50
İŞ BANKASI	Ş7	0,50
AKBANK	Ş1	0,51
TEKSTİLBANK	Ş10	0,52
GARANTİ	Ş5	0,52
FİNANSBANK	Ş4	0,56
ALBARAKA	Ş13	0,57
ALTERNATİF BANK	Ş2	0,57
TEB	Ş9	0,58
YAPI KREDİ	Ş12	0,59
HALK BANKASI	Ş6	0,61
DENİZBANK	Ş3	0,67
VAKIFBANK	Ş11	0,68

Çalışmada kullanılan 18 değişkenin yüzdesel ağırlıkların ne olması gerektiği; finans alanında çalışan 8 akademisyene sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar, Analitik Hiyerarşi Metodu (AHP) ile hesaplanmış ve elde edilen yüzdesel ağırlıklar çalışmada kullanılmıştır.

Gri İlişkisel Analiz sonucunda, bankaların sıralamaları Tablo-19’de yer almaktadır. Analiz sonucunda 2004-2014 yılları arasında en yüksek performansı sergileyen bankanın Vakıfbank olduğu sonucuna varılmıştır. Vakıfbank’ı, Denizbank ve Halk Bankası takip etmiştir.

Performansı en düşük performansa sahip banka ise, Şekerbank olmuştur. Şekerbank’ı Bank Asya ve İş Bankası takip etmiştir. Bank Asya’nın yönetim ve

denetiminin, BDDK'nın aldığı kararla TMSF'ye devredilmesi piyasada güven eksikliği yaratmış ve performansının düşmesine neden olmuştur.

14 bankanın 2004-2014 yılları arasındaki ortalama performansı 0,56'dır. Bu ortalamanın altında kalan 6 bankanın (Şekerbank, Bank Asya, İş Bankası, Akbank, Tekstilbank ve Garanti Bankası), performansının düşük olduğunu söyleyebiliriz.

3. TOPSİS ANALİZİ VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo-20 analize konu olan bankalar ve değişkenlerin, 2004-2014 yılları arasındaki ortalama oranlarını göstermektedir. Daha sonra analizin aşamaları uygulanmış olup, Tablo-21'de TOPSİS sonuç tablosu yer almaktadır. TOPSİS analizinde ideal çözüme olan uzaklık en büyükten en küçüğe doğru sıralanarak, tercih yapılmaktadır. Analiz C_i^* 'nin 1'e yaklaşan değeri ilgili alternatifin pozitif ideal çözüme, 0'a yaklaşan değeri ise ilgili alternatifin negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını gösterir.

Tablo 20. Bankalar ve Değişkenler Tablosu

	Faiz gideri/faiz gelirleri	Kredilerin ortalama getirisi	Net kar/dönen varlıklar	Öz sermaye karlılık	Dönen varlıklar/aktifler	Öz sermaye/aktifler	Öz sermaye/krediler	Piyasa değeri	Aktif karlılık	Aktif büyüme	Kredilerdeki büyüme	Mevduattaki büyüme	net kar büyüme	Öz sermaye büyüme	Fiyat/kazanç	Hisse başına kar	Piyasa değeri/defter	Krediler/aktifler
AKBANK	53,48	15,4	68,25	16,54	7,5	13,81	28,49	10,1	2,29	18,44	27,59	17,37	8,97	16,38	11,34	0,71	1,92	50,37
ALTERNATİF BANK	54,3	15,86	19,67	12,22	7,35	9,22	14,15	8,71	1,12	23,81	30,37	23,55	53,32	20,74	15,77	0,15	1,67	66,02
DENİZBANK	47,8	16,65	24,3	16	9,22	10,68	18,22	9,64	1,74	27,16	35,45	26,09	23,71	23,06	12,43	0,73	1,99	60,83
FİNANSBANK	48,09	20,22	52,13	17,41	7,43	12,19	19,19	9,84	2,11	25,73	30,38	24,89	21,5	23,97	11,04	1,77	2,15	63,57
GARANTİ	55,69	15,89	28,74	18,52	8,58	11,55	21,96	10,28	2,11	22,32	31	19,53	27,19	23,01	10,37	0,64	1,89	53,42
HALK BANKASI	60,13	14,4	62,7	21,63	7,81	10,48	26,93	10,14	2,24	21,62	41,38	21,42	17,84	19,19	7,92	1,28	1,86	48,31
İŞ BANKASI	57,2	16,58	24,29	13,79	8,63	12,85	28,78	10,28	1,73	19,76	29,83	18,25	22,32	14,9	10,97	0,61	1,45	48,76
ŞEKERBANK	50,54	23,7	25,13	12,64	7,97	11,77	21,41	8,99	1,46	20,87	32,64	18,38	20,57	27,05	9,51	0,32	1,1	56,98
TEB	54,74	17,07	9,44	12,15	13,19	9,6	15,92	9,05	1,12	33,39	41,41	32,25	35,4	32,49	11,79	0,44	1,46	61,32
TEKSTİLBANK	56,63	14,06	7,79	4,68	9,17	14,73	21,71	8,54	0,65	12,2	18,22	12,72	30,15	17,24	29,71	0,05	1,01	67,59
VAKIFBANK	59,03	16,09	31,24	15,42	7,78	10,94	20,86	9,93	1,66	21,07	31,39	18,85	23,45	26,93	8,66	0,49	1,23	55,15
YAPI KREDİ	57,42	17,91	3,82	3,73	7,88	11,49	20,7	10,05	0,83	22,6	28,38	21,25	17,63	23,58	11,1	0,11	1,65	57,09
ALBARAKA	53,74	15,15	22,34	18,34	9,85	10,36	14,62	9,08	1,9	27,86	33,35	30,4	27,05	31,13	8,85	0,26	1,42	70,73
BANK ASYA	51,35	18,57	19,93	15,22	12,06	12,71	17,8	9,22	1,93	29,32	24,36	24,36	-0,78	36,26	9,38	0,26	1,41	71,37

Tablo 21. TOPSİS Sonuç Tablosu

BANKALAR	TOPSIS SIRALAMASI		
		SKOR	SIRA
VAKIFBANK	Pozitif İdeal Sonuç Yakınlık ↑	0,68	1
DENİZBANK		0,67	2
YAPI KREDİ		0,62	3
HALK BANKASI		0,61	4
TEB		0,58	5
ALBARAKA		0,57	6
İŞ BANKASI		0,56	7
GARANTİ		0,52	8
AKBANK		0,51	9
FİNANSBANK	Negatif İdeal Sonuç Yakınlık ↓	0,49	10
ALTERNATİF BANK		0,47	11
TEKSTİLBANK		0,46	12
ŞEKERBANK		0,43	13
BANK ASYA		0,42	14

Çok değişkenli karar verme modellerinden biri olan TOPSIS metodu, Gri İlişkisel analiz ile aynı mantığa sahip olan modellerden biridir. Normalizasyon aşamasına kadar benzer adımların takip edildiği bu yöntemde sonuç kısmı diğer çok değişkenli karar verme modellerinden ayrılmaktadır.

TOPSIS yönteminde elde edilen sonuçlar pozitif ideal ve negatif ideal değere göre yorumlanmaktadır. 0,50'nin üstündeki her not şirketi pozitif ideale daha yakın şirketler arasına sokarken; 0,50'nin altındaki her değer ise şirketi negatif ideale yaklaştırmaktadır. Pozitif idealin 1 ve negatif idealin 0 olduğu modelde; 1 notuna sahip olan şirket tam anlamıyla sektöründe ulaşılacak istenen ve her yatırım ve finansman kararını doğru veren şirket anlamındadır. Bunun tersi olarak ise; 0 değerine sahip olan bir şirket, sektörün en kötü yönetilen ve hem yatırım kararlarında hem de finansman kararlarında rasyonellikten uzak adımlar atan şirket olarak karşımıza çıkmaktadır.

TOPSIS analizi sonucunda ortaya çıkan durum negatif ideal ve pozitif ideale yakınlığa göre yorumlanmaktadır. Dolayısıyla, 0,50'nin üzerindeki her sonuç pozitif ideale, 0,50'nin altındaki her sonuç ise negatif ideale yakınlığı göstermektedir. Analize konu olan bankalar incelendiğinde, 14 bankanın 5 tanesi 0,50'nin altında TOPSIS skoru alarak, negatif ideale yakın performans sergilemişlerdir. Buna göre bu 5 bankanın (Finansbank, Alternatif Bank, Tekstil Bank, Şeker Bank ve Bank Asya) finansal performansı, TOPSIS değerlendirme ölçütünde diğer 9 bankaya göre kötü bir durum sergilemiştir. Buna karşın, 9 banka ise TOPSIS skoruna göre, 0,50'nin üzerinde notlar alarak pozitif ideale yakınlık göstermiştir. Bu durum, bankaların olumlu finansal performans sergilediklerini bir göstergesi niteliğindedir. Genel olarak değerlendirildiğinde TOPSIS skoruna göre, en düşük performansa sahip banka Bank Asya (0,42), en iyi performansa sahip banka ise kamu sermayeli bir banka olan Vakıfbank (0,68) olmuştur.

Analiz sonucunda da görüleceği üzere; Borsa İstanbul bünyesinde işlem gören 14 bankanın incelendiği bu çalışmada bankaların büyük bölümü 0,50'nin üzerinde derece alarak pozitif ideale daha yakın aldıklarını göstermiştir. 2002 yılından sonra bankacılık sektöründe yaşanan yapısal reformlar çerçevesinde

bankaların güçlü finansal yapıya kavuşmaya başlaması bu durumun nedeni olarak açıklanabilir.

2002 yılı öncesi sürekli olarak görev zararı kaydederek hazinenin yardımı ile faaliyetlerini sürdüren kamu bankalarının TOPSIS yöntemine göre en iyi bankalar arasında olması da bankaların yönetiminin daha etkin ve rasyonel kararlar aldıklarının bir diğer göstergesidir.

TOPSIS yöntemine göre 0,50'nin altında notlar alarak negatif ideale daha yakın olan bankalara bakıldığında ise; bu bankaların hemen hemen hepsinin son yıllarda sürekli olarak el değiştirmeleri ve uzun vadeli planlama yapamamaları bu durumun sonucu olarak söylenebilir. Ayrıca göreceli olarak diğer bankalara nazaran daha düşük özsermayeye sahip olan bu bankalar, özellikle kriz dönemlerinde zayıf sermaye yapısından dolayı da diğer bankalara göre krizi daha fazla hissetmiş ve maliyeti daha fazla olmuştur.

4. VIKOR ANALİZ YÖNTEMİ VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

VIKOR analizinde de diğer yöntemlerde olduğu gibi, Borsa İstanbul'da işlem gören 14 banka, 18 oran üzerinden performans değerlemesine tabii tutulmuştur. Tablo-22 ve Tablo-23, analizde kullanılan bankaların ve değişkenlerin kodlarını göstermektedir.

Tablo 22. Analizde Kullanılan Bankaların Kodları

BANKA ADI	KODU
AKBANK	Ş1
ALTERNATİF	Ş2
DENİZBANK	Ş3
FİNANSBANK	Ş4
GARANTİ	Ş5
HALK BANKASI	Ş6
İŞ BANKASI	Ş7
ŞEKERBANK	Ş8
TEB	Ş9
TEKSTİLBANK	Ş10
VAKIFBANK	Ş11
YAPI KREDİ	Ş12
ALBARAKA	Ş13
BANK ASYA	Ş14

Tablo 23. Analizde Kullanılan Değişkenlerin Kodları

DEĞİŞKENLER	KODLAR
Aktif Büyüme	D1
Kredilerdeki Büyüme	D2
Mevduattaki Büyüme	D3
Net Kar Büyüme	D4
Özsermaye Büyüme	D5
Fiyat / Kazanç	D6
Hisse Başına Kar	D7
Piyasa Değeri / Defter Değeri	D8
Piyasa Değeri	D9
Krediler / Aktifler	D10
Aktif Karlılık	D11
Faiz Giderleri / Faiz Gelirleri	D12
Kredilerin Ortalama Getirisi	D13
Net Kar / Dönen Varlıklar	D14
Özsermaye Karlılık	D15
Dönen Varlıklar / Aktifler	D16
Özsermaye / Aktifler	D17
Özsermaye / Krediler	D18

Analizin ilk aşaması, en yüksek f_i^* ve en düşük f_i^- karakterlerinin belirlenmesidir. Kriterler için en yüksek f_i^* ve en düşük f_i^- değerleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 24. Maksimum f_i^ ve Minimum f_i^-*

Kriterler	f_i^*	f_i^-
D1	25,90	0,00
D2	36,72	0,00
D3	24,26	0,00
D4	54,65	0,00
D5	23,01	0,00
D6	27,28	0,00
D7	1,10	0,05
D8	1,95	0,00
D9	10,28	0,00
D10	71,22	44,79
D11	2,40	0,59
D12	59,38	21,40
D13	22,01	8,15
D14	39,77	6,64
D15	21,03	4,17
D16	12,73	0,01
D17	35,42	9,02
D18	60,45	13,75

Maksimum f_i^* ve Minimum f_i^- değerleri hesaplandıktan sonra Rij değerleri hesaplanmıştır. Tablo-26'daki Rij değerleri, gerçek verilerin 0 ile 1 arasına normalize edilmiş halidir. Tablo-27'de ise ağırlıklandırılmış normalize karar matrisi mevcuttur.

Bu adımların ardından her bir alternatif için S_j , R_j ve Q_j skorları hesaplanmıştır. S_j ve R_j skorlarının hesaplanmasında ağırlık değerleri olarak Gri İlişkisel Analiz yönteminde kullanılan ağırlık değerleri kullanılırken, Q_j değerlerinin

hesaplanmasında literatürdeki genel uygulama benimsenerek ($v = 0,5$) olarak alınmıştır. Tablo-28 bize S_j , R_j ve Q_j değerlerini göstermektedir.

Tablo 25. r_{ij} Değerlerinin Hesaplanması

r_{ij} Değerleri (Normalize Karar Matrisi)																		
	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12	D13	D14	D15	D16	D17	D18
Ş1	0,40	0,31	0,39	0,80	0,70	0,59	0,37	0,06	0,34	0,81	0,11	0,17	0,53	0,00	0,29	0,50	0,82	0,70
Ş2	0,16	0,23	0,16	0,30	0,39	0,51	0,93	0,25	0,97	0,21	0,79	0,14	0,49	0,69	0,61	0,49	1,00	1,00
Ş3	0,00	0,17	0,00	0,45	0,20	0,56	0,38	0,06	0,77	0,42	0,43	0,32	0,40	0,55	0,34	0,32	0,94	0,92
Ş4	0,09	0,30	0,14	0,59	0,17	1,00	0,58	0,00	0,64	0,29	0,26	0,30	0,16	0,13	0,30	0,50	0,88	0,88
Ş5	0,29	0,47	0,36	0,80	0,17	0,63	0,47	0,07	0,01	0,69	0,20	0,10	0,49	0,40	0,20	0,36	0,91	0,83
Ş6	0,24	0,00	0,21	0,75	0,34	1,00	0,00	1,00	1,00	1,00	0,12	0,00	0,64	0,01	0,00	0,50	0,95	0,80
Ş7	0,37	0,40	0,40	0,71	0,50	0,63	0,48	0,29	0,00	0,90	0,38	0,07	0,47	0,54	0,45	0,36	0,86	0,72
Ş8	0,50	0,29	0,41	0,49	0,14	0,70	0,78	0,48	0,95	0,58	0,58	0,24	0,00	0,61	0,56	0,41	0,90	0,85
Ş9	0,10	0,18	0,29	0,39	0,11	0,59	0,76	0,34	0,91	0,39	0,73	0,13	0,38	0,94	0,57	0,00	0,98	0,96
Ş10	0,68	0,58	0,54	0,26	0,65	0,16	1,00	0,54	0,98	0,15	1,00	0,08	0,61	1,00	1,00	0,31	0,80	0,84
Ş11	0,22	0,21	0,31	0,62	0,31	1,00	0,58	1,00	1,00	0,65	0,45	0,02	0,49	0,44	0,38	0,45	0,93	0,86
Ş12	0,58	0,47	0,40	0,00	0,00	1,00	0,71	0,24	0,41	0,56	0,50	0,07	0,37	0,64	0,44	0,44	0,92	0,87
Ş13	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,81	1,00	1,00	0,02	0,33	0,15	0,52	0,59	0,20	0,25	0,96	0,98
Ş14	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,79	1,00	1,00	0,00	0,30	0,22	0,34	0,64	0,37	0,11	0,87	0,92

Tablo 26. Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi

w*r _{ij} Değerleri																		
	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12	D13	D14	D15	D16	D17	D18
Ş1	0,02	0,02	0,03	0,06	0,03	0,04	0,01	0,00	0,02	0,05	0,01	0,01	0,03	0,00	0,02	0,02	0,04	0,04
Ş2	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,03	0,04	0,01	0,06	0,01	0,05	0,01	0,03	0,03	0,04	0,02	0,05	0,06
Ş3	0,00	0,01	0,00	0,03	0,01	0,03	0,02	0,00	0,05	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,05	0,06
Ş4	0,01	0,02	0,01	0,04	0,01	0,06	0,02	0,00	0,04	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02	0,02	0,04	0,05
Ş5	0,02	0,02	0,03	0,06	0,01	0,04	0,02	0,00	0,00	0,04	0,01	0,01	0,03	0,02	0,01	0,01	0,05	0,05
Ş6	0,01	0,00	0,01	0,05	0,02	0,06	0,00	0,04	0,06	0,06	0,01	0,00	0,04	0,00	0,00	0,02	0,05	0,05
Ş7	0,02	0,02	0,03	0,05	0,03	0,04	0,02	0,01	0,00	0,05	0,02	0,00	0,03	0,02	0,03	0,01	0,04	0,04
Ş8	0,03	0,01	0,03	0,03	0,01	0,04	0,03	0,02	0,06	0,03	0,03	0,02	0,00	0,02	0,03	0,02	0,04	0,05
Ş9	0,01	0,01	0,02	0,03	0,01	0,04	0,03	0,01	0,05	0,02	0,04	0,01	0,02	0,04	0,03	0,00	0,05	0,06
Ş10	0,04	0,03	0,04	0,02	0,03	0,01	0,04	0,02	0,06	0,01	0,06	0,01	0,04	0,04	0,06	0,01	0,04	0,05
Ş11	0,01	0,01	0,02	0,04	0,02	0,06	0,02	0,04	0,06	0,04	0,03	0,00	0,03	0,02	0,02	0,02	0,05	0,05
Ş12	0,03	0,02	0,03	0,00	0,00	0,06	0,03	0,01	0,02	0,03	0,03	0,00	0,02	0,03	0,03	0,02	0,05	0,05
Ş13	0,06	0,05	0,07	0,07	0,05	0,06	0,03	0,04	0,06	0,00	0,02	0,01	0,03	0,02	0,01	0,01	0,05	0,06
Ş14	0,06	0,05	0,07	0,07	0,05	0,06	0,03	0,04	0,06	0,00	0,02	0,02	0,02	0,03	0,02	0,00	0,04	0,06

Tablo 27. S_j , R_j ve Q_j Değerleri

Sj, Rj ve Qj Değerleri				
Alternatifler	Banka İsimleri	Sj	Rj	Qj
Ş1	AKBANK	0,45073	0,05590	0,14037
Ş2	ALTERNATİF BANK	0,50185	0,06000	0,35168
Ş3	DENİZBANK	0,40287	0,05508	0,03636
Ş4	FİNANSBANK	0,40552	0,06000	0,19358
Ş5	GARANTİ	0,41773	0,05574	0,08110
Ş6	HALK BANKASI	0,47953	0,06000	0,31505
Ş7	İŞ BANKASI	0,47375	0,05391	0,11632
Ş8	ŞEKERBANK	0,51981	0,05691	0,28503
Ş9	TEB	0,47958	0,05763	0,24133
Ş10	TEKSTİLBANK	0,60305	0,06000	0,51775
Ş11	VAKIFBANK	0,54196	0,06000	0,41749
Ş12	YAPI KREDİ	0,46763	0,06000	0,29551
Ş13	ALBARAKA	0,70755	0,07000	1,00000
Ş14	BANK ASYA	0,69621	0,07000	0,98139

Tablo 28. VIKOR Sonuç Tablosu

Sıra Sayısı	Sıralı Vikor Skorları	Sıralamış Banka İsimleri
1	0,03636	DENİZBANK
2	0,08110	GARANTİ
3	0,11632	İŞ BANKASI
4	0,14037	AKBANK
5	0,19358	FİNANSBANK
6	0,24133	TEB
7	0,28503	ŞEKERBANK
8	0,29551	YAPI KREDİ
9	0,31505	HALK BANKASI
10	0,35168	ALTERNATİF BANK
11	0,41749	VAKIFBANK
12	0,51775	TEKSTİLBANK
13	0,98139	BANK ASYA
14	1,00000	ALBARAKA

Uzlaşık çözümün belirlenebilmesi için Qj skorlarına göre yapılan sıralamanın kabul edilebilir avantaj ve karar vermede kabul edilebilir istikrar koşullarını aynı anda karşılaması gerekmektedir. 6 numaralı formüle baktığımızda $Q(P2) - Q(P1) \geq D(Q)$ formülü sağlanamamaktadır.

$$(0,08110-0,03636) \geq 1 / (15-1)$$

$$0,04474 \geq 0,07142$$

İkinci koşula göre en iyi Q değerine sahip P1 alternatifi S ve R değerlerinin en az birinde en iyi değere sahip olmalıdır. Tablo 28’de B3 alternatifine baktığımızda, Sj değerinde en iyi değere sahip olduğunu görüyoruz.

Bu durumda sadece birinci koşul sağlanamadığından $Q(PM) - Q(P1) < D(Q)$ denklemi dikkate alınarak değerlendirme yapılır. Uzlaşık çözüm kümesi dâhilinde Q değerlerine göre sıralama yapılır.

$$B^{15} - B^1 > 1 / (j-1)$$

$$1 - 0.03636 > 0.0714 \text{ koşulu sağlanmaktadır.}$$

Dolayısıyla en iyi alternatif, minimum Q değerine sahip alternatiflerden biridir.

VIKOR sonuç tablosuna baktığımızda, en iyi performansa sahip bankanın minimum Q değerini alan, Denizbank olduğu görülmektedir. Denizbank 0,03636 VIKOR puanı ile en iyi performansı sergileyen banka olarak karşımıza çıkmaktadır. Denizbank’tan sonra, 0,08110 VIKOR puanı ile Garanti Bankası gelmektedir.

En büyük Q değerine sahip, dolayısıyla performansı daha gerilerde yer alan bankalara baktığımızda ise, Albaraka Türk Katılım bankasının performansı 1 VIKOR puanı ile en son sırada yer almaktadır. Bunu, 0,98139 VIKOR puanı ile Bank Asya takip etmektedir. En düşük performansa sahip üçüncü banka ise 0,517775 VIKOR puanı ile Tekstil Bank’tır. Analize tabi tutulan iki katılım bankasının da performansının düşük olduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyada faizsiz bankacılık olarak bilinen katılım bankacılığı ile ülkemiz 1980’li yıllarda tanışmıştır. Özel Finans Kurumları adı ile faaliyetlerine başlayan bankalar, daha sonra “Katılım Bankaları” adını alarak faaliyetlerine devam etmiştir. Her geçen yıl finans sistemindeki payını artıran katılım bankaları, bankacılık sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu kurumlar, dini inançlarından dolayı geleneksel bankalara sıcak bakmayan tasarruf sahiplerinin ihtiyacını karşılayarak, finans sistemindeki eksikliği tamamlayan bir unsur haline gelmiştir. Ülkemizde şuan aktif faaliyet gösteren 6 katılım bankası bulunmaktadır.

Katılım bankaları ile sektörde faaliyet gösteren, mevduat, yatırım ve kalkınma bankaları Bakanlar Kurulu izni ile kuruldukları için kuruluş izinleri aynıdır. Katılım bankaları ve mevduat bankaları, çalışma prensipleri farklı olmasına rağmen, hemen hemen müşterilerine aynı hizmetleri sunmaktadırlar. Her iki banka da çek, EFT, ATM, havale gibi daha birçok ortak hizmet vermektedirler. Bu bankaların farklılıklarına bakacak olursak, benzerliklerinden daha fazla farklılıkları olacağını göreceğiz. Bunların bir kısmından bahsedecek olursak; felsefeleri, risk ve güven, paranın işlevi, riski üstlenme, ekonomiye katkıları gibi daha birçok alanda farklı özelliklere sahiptirler. İki bankacılık sisteminde bu kadar çok farklılık olmasının sebebi ise farklı sistemlere ait olmalarıdır. Sahip oldukları en temel farklılık; ticari bankacılık kapitalist sistemin ürünüdür, katılım bankacılığı ise İslami sistemin ürünüdür.

Ülkemizde 1985 yılından itibaren faaliyette bulunan katılım bankaları dini inançları nedeniyle faize hassas olan kişilerin mevduat bankalarına sıcak bakmamaları nedeniyle ekonomiye kazandırılmayan fonların bir kısmını, fon sahiplerinden toplayarak ekonomiye kazandırmaktadır. 2014 yılı sonu itibarıyla finans sistemindeki katılım bankalarının payı %6 civarındadır. Bunun sebebi ise insanların bu bankaların sunduğu hizmetleri ve faaliyetleri tam anlamıyla bilmemesi ve bu bankaların faizsiz olarak çalışıp çalışmadığına dair güvenmemeleridir.

Faaliyetine başladığı ilk yıllar diğer bankalarla aynı haklara sahip olmayan katılım bankaları, Bankalar Kanunu ile diğer bankalarla aynı statüye kavuşmuştur.

Yaklaşık 30 yıldır faaliyet gösteren katılım bankalarına baktığımızda, gün geçtikçe finans sektöründeki payını arttırdığını ve yaşanan krizler karşısında diğer bankalara göre daha az etkilendiklerini görmekteyiz. Verdiği hizmetlerle ekonomiye oldukça katkısı bulunan katılım bankaları, İslam ülkeleri ve diğer ülkelerde yükselen trend haline gelmiştir.

Bu çalışmada amaç, Borsa İstanbul'da işlem gören 2 katılım bankası ile 12 mevduat bankasının, 2004-2014 yılları arasındaki performansını ölçmektir. Çalışmada Çok Değişkenli Karar Verme yöntemlerinden 3 farklı analiz yöntemi kullanarak daha iyi bir sonuç elde etmek istenmiştir.

Analiz sonuçlarına 2004 ile 2014 yılları arasında genel olarak baktığımızda, bankacılık sektörünün oldukça karlı bir yapısının olduğu görülmektedir. Ülkemizde de bankacılık sektörü, ekonominin itici gücü olduğundan dolayı karlılık burada kendini göstermektedir. Bankaların karlılık durumlarına baktığımızda, 2014 yılsonu açıklanan verilere göre Garanti Bankası, Akbank ve Yapı Kredi'nin toplam net karları 9 milyar civarındadır. Bu rakamlara bakıldığında ise, bankacılık sektörü dışında hiçbir sektörde bu tutarlarda kar elde edilmediği görülmektedir. Karlılık derecesine bakarak Türkiye'de bankacılık sektörünün ne denli önemli olduğu anlamaktayız. Ayrıca Borsa İstanbul bünyesinde işlem gören 459 işletmeden piyasa değeri en yüksek olan ilk 10'una baktığımızda finans sektörünün özellikle de bankacılığın ne denli öneme sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Piyasa değeri yüksek ilk 10 şirketin, 5 tanesi bankacılık sektöründen ilk üçün ise yine ilk ikisi bankacılık sektöründendir. Bu önem bankaların performanslarının ölçülmesi ve karşılaştırılmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle de çalışmamızda bankacılık sektöründe performans değerlendirmesi yapılmıştır. Bankaların finansal performansının değerlendirmesi yapılırken literatürde de görüldüğü üzere (Albayrak, 2004; Albayrak ve Erkut, 2005; Bayraktaroğlu ve Ege, 2008; Özgür, 2008; Ertuğrul ve Karakaşoğlu, 2009; Seçme vd, 2009; Özden, 2009; Ustasüleyman, 2009; Köse ve Bülbül, 2009; Çetin ve Bıtırak, 2010; Demireli, 2010; Apak ve Açıkgöz, 2011; Dinçer ve Görener, 2011; Yayar ve Baykara, 2012; Bağcı, 2013; Kula ve Baykut, 2014a; Kula ve Baykut, 2014b) çok değişkenli karar verme modelleri yaygınca kullanılmaktadır. Bu çalışmada ise Gri İlişkisel Analiz, TOPSIS ve VIKOR

yöntemleri kullanılarak, belirlenen yıllar arasında Borsa İstanbul bünyesinde işlem gören 14 bankanın finansal performansları analiz edilmiştir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında 2004-2014 yılları arasında bankacılık sektöründe karlılık göze çarpmaktadır. Bu da bankaların piyasa değerini etkilemektedir. İncelenen yıllar arasında bankaların piyasa değerleri sürekli olarak artmıştır. Sadece 2 bankanın istisnai şekilde piyasa değeri yıllar itibariyle dalgalanmış ve son yıllarda ise değeri düşmüştür. Bu bankalardan biri Bank Asya Katılım Bankası diğeri ise Finansbank'tır. Bank Asya'nın son dönemlerde yaşadığı sıkıntılı süreçler, yönetim ve denetiminin TMSF'ye devredilmesi, borsada gözüaltı pazarına alınması, insanların bankaya olan güvenini azaltmış ve tasarruflarını bankadan çekmelerine neden olmuştur. Bu durumlar bankanın piyasa değerine ve karlılık göstergesine olumsuz etki yaratmıştır. Aynı şekilde bu durum özsermayesinin de hızla erimesine neden olmuştur. Finansbank'ın ise 2006 yılında Yunan bankasına satılması ve ardından Yunan ekonomisinin de sıkıntılı süreçler yaşaması ve ülkenin kriz yaşaması bankanın batacağı ya da satılacağı yönündeki spekülasyonlardan dolayı bankanın piyasa değeri çok sert bir şekilde düşmüştür. Tasarruf sahipleri, bankanın geleceği hakkında fikir sahibi olmadığı için ellerindeki hisse senetlerini satmışlardır. Bu sebepler de bankadaki karlılığın ve piyasa değerinin düşmesine neden olmuştur. Yine aynı şekilde bu bankanın da yıllar itibariyle özsermayesinde bir azalma olduğu görülmektedir.

Bankalarda önem arz eden bir diğer oran ise Özsermaye oranıdır. Özsermaye, bankaların bir nevi emniyet sibobu gibidir. Çünkü yaşanabilecek küresel krizlerde bankalar en çok özkaynağa ihtiyaç duyarlar. Dolayısıyla, güçlü özsermaye yapısı bankalar için bir direnç noktası bir emniyet kemeri durumundadır. Bu nedenle günümüzde bankalar artık çok borçlanmamalı, aksine özsermayelerini büyütmeleri gerekmektedir. Bankalar, borçlanmalarını ise optimal düzeyde yapmalıdırlar. Çünkü bankalar borçlandıklarında, daha riskli hale gelmektedirler. Bankaların borçlanması, borçlanma maliyetini arttırmakta ve bu maliyet artışından dolayı da bankaların karlılığını düşürmektedir. Bu durumda da bankalar hissedarlarına daha az kar payı vermektedir. Kar payının düşmesi de bankalar üzerine olumsuz bir etki yaratmaktadır. Elde edilen bu sonuç Kula vd.(2015)'nin elde ettiği sonuçlar ile

paralellik arz etmektedir. Bundan dolayı yeni dönemde bankaların özsermaye ağırlıklı bir yapıya girmeleri beklenmektedir.

Gri İlişkisel Analiz sonucunda en düşük performansa sahip bankalara baktığımızda, Bank Asya, Şekerbank ve İş Bankası çıkmaktadır. Bu sonuç Bağcı (2013) ve Yayar ve Baykara (2012)'nin yaptığı çalışmalar ile zıtlık arz etmektedir. Buna karşın Kula ve Baykut'un (2014a) çalışmaları ile aynı doğrultuda sonuçlar elde edilmiştir. Bank Asya'nın düşük performanslı çıkmasının sebebi bu bankanın yaşadığı sıkıntılı süreç nedeniyle özsermayesindeki ciddi azalışlardır. Çünkü yaşanan bu sancılı süreçte tasarruf sahipleri mevduatlarını çekmiş ve ellerindeki hisse senetlerini satmıştır. Yani bir nevi banka müşterileri ortaklıktan çıkmıştır. Bu yüzden de performans olarak son sırada yer almıştır.

En iyi performansa sahip bankalara baktığımızda ise, Vakıfbank, Denizbank ve Halk Bankası'dır. Bu sonuçlar ise kamu bankalarının daha iyi performans gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır. Kamu bankalarının finansal performansı birçok çalışmada ele alınmış olup (Demireli, 2010; Dinçer ve Görener, 2011) bu çalışmalarda farklı doğrultuda sonuçlar elde edilmiştir. Demireli (2010) kamu bankaları için olumlu sonuçlar elde ederken Dinçer ve Görener (2011) olumsuz sonuçlar elde etmiştir. Çalışmada elde edilen kamu bankalarının olumlu performansı Demireli (2010)'nin çalışmaları ile paralellik gösterirken, Dinçer ve Görener (2011)'in çalışmaları ile zıt yönlü sonuçlar elde etmiştir. Kamu bankası olan Vakıfbank, düşük bir özsermaye oranına sahip olmasına rağmen, bankanın arkasında kamunun olması, etkin bir para politikası yürütmesi ve yüksek düzeyde karlılığının olması sonucunda en iyi performans gösteren banka olarak tespit edilmiştir.

Bankaların esas faaliyetleri topladıkları fonları kredi olarak satmaktadır. Dolayısıyla burada iki temel göstergeye dikkat etmek gerekmektedir. Bunlardan biri mevduattaki büyüme diğeri ise kredilerdeki büyüme oranıdır. Yani bu oranlar bize banka geçen seneye nazaran ne kadar fazla mevduat toplamış ve geçen seneden bu seneye nazaran ne kadar fazla kredi kullandırmış olduğunu göstermektedir. Bu oranlar bankanın başarısını bize direkt olarak göstermektedir. Çünkü eğer insanlar bankaya önceki seneye göre daha fazla mevduat getiriyorsa bu oran insanların bankaya olan güvenini göstermektedir. Kredilerdeki büyüme oranı ise bankaların

tamamen operasyonel faaliyetleri ile ilgilidir. Kredilerdeki artış oranı ise bankaları başarıya götüren temel oranlardan biridir. Daha fazla kredi vermek, bankaların satışının büyüdüğünü göstermekte bu da operasyon olarak başarı sergilediğini göstermektedir. Bu iki orana baktığımızda, mevduat büyümesinde Albaraka Türk ve TEB en yüksek orana sahip olan bankalardır. Albaraka Türk'e baktığımızda toplumun gün geçtikçe daha fazla muhafazakâr bir duruma gelmesi ve insanların artık her geçen gün faizsiz bankacılığa karşı güven kazanıyor olması, mevduatlarını artık faiz değil de kar payı olarak kazanabilecekleri bankalara yönlendirme ihtiyacı duyması mevduatının büyümesinde etkili olmuştur. Bu noktada Bank Asya'ya da baktığımızda onda da bir artış mevcuttur. Yani katılım bankalarına doğru bir yönelme olduğu söylenebilir. Bu noktada katılım bankalarının daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz ancak burada mutlak rakamlara da bakmak gerekmektedir. Mutlak rakamlara bakmadan yapılan yorumlar yanıltıcı olabilir. Mutlak rakamlara baktığımızda ise katılım bankalarının sektördeki büyüklüğü %6 civarındadır. Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren diğer bankaların içinde etkinliği oldukça azdır. Ancak Yakın zamanda sektöre Ziraat Katılım Bankası girerek, mevcut pastayı büyütmeyi amaçlamaktadır. Yani burada amaç diğer katılım bankaları ya da mevduat bankaları ile rekabet etmek değil, sektördeki payı artırmak temel amaçtır. Devlet eliyle faizsiz bankacılık sektörüne yeni bir bankanın dâhil olması katılım bankalarının Türkiye'de hızlı bir gelişim gösterdiğini ve yıllar itibariyle de sektördeki payını arttırmayı amaçladığını göstermektedir.

TEB'in incelenen 11 yıllık dönemde hem mevduattaki büyüme bazında hem de kredilerdeki büyüme bazında ticari bankalar arasında en iyi performansı sergilediği karşımıza çıkmaktadır. Bu banka bu dönemde insanların güvenini kazanarak mevduat toplamış ve bunu da kredi olarak kullanırmıştır. Bunun sebebini ise bu bankanın yüksek mevduat faizi vermesi ve düşük faizli kredi vermesi olarak açıklayabiliriz.

Devlet bankalarına baktığımızda ise Halkbank kobileri desteklemek, Vakıfbank ise vakıfları ve vakıf eserlerini korumak amacıyla kurulan bir bankadır. Burada bankaların temel amacı yüksek oranda kar elde etmek değildir. Mevduattaki büyümeleri sektör ortalamasında olmasına rağmen verilen krediler oranı ise çok daha

yüksektir. Topladıkları mevduattan daha fazla kredi verdiklerini görmekteyiz. Devlet bankası olmalarının avantajını, hazineden destek almaları ile görmekteyiz.

Hisse Başına Kar'a baktığımızda, en iyi bankanın Finansbank ve Halk Bankası olduğunu görmekteyiz. 2006 yılında Finansbank'ın yüksek bir fiyat ile satılması piyasada iyi bir izlenim yaratmış ve karlılığını arttırmıştır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında ise, sektörün performansının iyi olduğu, 2 banka hariç 12 bankanın iyi bir performans sergilediği, karlılığının ve piyasa değerinin yüksek olduğu, her geçen gün bu değerlerinin yükseldiğini görmekteyiz. Özellikle incelenen dönemde katılım bankacılığına bir yönelme olduğunu ve devletin bunu görerek bir devlet katılım bankasını sektöre dâhil ettiğini görmekteyiz. Devletin bir katılım bankası açmasının amacı sektördeki katılım bankası payını artırmak ve özel katılım bankasına güvenemeyen insanların devlet katılım bankasına güvenerek bu banka türüne yönelmesini sağlayarak ekonomiye kazandırılmayan tasarrufların ekonomiye dâhil edilmesini sağlamaktır.

KAYNAKÇA

- Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Tez Yazım Kılavuzu* (2008).
Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyonkarahisar.
- Akal, Z. (2000). *İşletmelerde Peformans Ölçüm ve Denetimi*. Ankara: Milli
Prodüktivite Merkezi Yayınları, No. 473.
- Akçacı, İ. Y. (2003). *1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden
Yapılandırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Akcan, A. (1997). *Özel Finans Kurumlarının Türk Finans Sektöründeki Konumu ve
Geleceği*. (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Akgüç, Ö. (1989). *100 Soruda Bankacılık (2.Baskı)*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akgüç, Ö. (1992). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akhan, A. (2010). *Katılım Bankaları ile Mevduat Bankaları Müşteri Odaklarının
Karşılaştırılması*. (Dönem Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi,
Afyonkarahisar.
- Akın, C. (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Akkaya, C.G. (2004). Finansal Rasyolar Yardımıyla Havayolu İşlemelerinin
Performansının Değerlendirilmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*,
19 (1).
- Aktepe, İ. E. (2010). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık
(2.Baskı)*, İstanbul: Erkam Matbaası.
- Akyüz, Y., Bozdoğan, T. ve Hantekin, E. (2011). TOPSIS Yöntemiyle Finansal
Performansın Değerlendirilmesi Ve Bir Uygulama, *Afyon Kocatepe
Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt XIII, Sayı I, s. 74-92.
- Albayrak, Y.E. (2004). *Hizmet Sektöründe Performans Odaklı Çok Amaçlı Karar
Verme: Banka Performans Ölçümünde Analitik Hiyerarşi Süreci Uygulaması*.
(Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Albayrak, Y.E. ve Erku, H. (2005). Banka Performans Değerlendirmede Analitik
Hiyerarşi Süreç Yaklaşımı, *İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Dergisi*,
Cilt:4, Sayı:6.
- Al-i İmran Suresi, 130. Ayet.

- Altay, N.O. (2010). Türkiye’de Liberal Politikaların Bankacılık Sektörüne Etkileri (1847-1979), *Ege Akademik Bakış; Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimleri Dergisi*, Sayı 1, Cilt 10, 326-327.
- Altuğ, O. (2000). *Banka İşlemleri Muhasebesi*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Apak, S. Ve Açıkgöz, A.F. (2011). “Türkiye’de Katılım Bankacılığının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Finansal İstikrara Katkısı”, *MUFİTAD Dergisi*, Sayı 1.
- Arabacı, N. (2007). *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Artun, T. (1983). *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Artun, T. (1983). *Türkiye’de Bankacılık*, Ankara: Tekin Yayınevi.
- Arslan, D. (2014). *Bankacılık Sektöründe Kredi Kullanıcılarının Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Aslan, M. (2014). *Bankacılık Sektöründe Camels Analizi ve Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Astarcıoğlu, M. (2006). *Finansal Tahmin Yoluyla Bankaların Performanslarının Belirlenmesi: İMKB’de Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Atılğan, H. (2009). *Türk Banka Hukukunda Katılım Bankacılığı*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Atık, M. (2013). *Bankacılık Sektöründe Faiz Dışı Gelirlerin Banka Geliri ve Riski Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesi: ABD ve Türkiye’deki Lider Bankalar Üzerine Bir Uygulama*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Babuşçu, Ş. (2001). *Temel Bankacılık*, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer, İstanbul.
- Bağcı, H. (2013). *Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının Topsis Yöntemi İle Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Balcı, S. (2010). *Ticari Bankacılıkta Müşteri İlişkileri Yönetimi: Kayseri’deki Ticari Bankacılık Müşterilerinin Banka Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Analizi Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.

Bakara Suresi, 275. Ayet.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2001). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Programı*.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2002). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(V)*.

Bankalar Kanunu 5411 sayılı, 01.11.2005 Tarihli Kanun.

Battal, A. (2000). *Bankalar Kanunu Şerhi*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Battal, A. (2004). *Sorularla Banka Hukuku*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Başaran, M. (2003). *Özel Finans Kurumlarında Hesap İşleri Düzeni*, (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bayındır, S. (2005). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, İstanbul: Rağbet Yayıncılık.

Bayrakdaroglu, A. ve Ege, İ. (2008). *Türkiye’deki Bankaların Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci ile Değerlendirilmesi Üzerine Bir Model Önerisi*, TÜİK- 17. İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı.

Bektaş, H. (2011). *Türk Bankacılık Sektöründe Finansal Güç Derecelerinin İstatistiksel Yöntemlerle İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Bektaş, H., Tuna, K. (2013). Borsa İstanbul Gelişen İşletmeler Piyasası’nda İşlem Gören Firmaların Gri İlişkisel Analiz ile Performans Ölçümü, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2.

Bilir, A. (2010). *Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

Bulut, Ş. (2014). *Müşteri Tercihlerinin Belirleyicisi Olarak Ürün ve Hizmet Kalitesi: Katılım Bankaları İle Ticari Bankaların Karşılaştırmalı Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Chu, M.T., Shyu, J., Tzeng, G.H. ve Khosla, R., (2007). “Comporison Among Three Analytical Methods for Knowledge Communities Group-Decision Analysis”, *Expert Systems with Applications*, 33:1011-1024.

- Cihangir, M. (2005). Finansal Krizlerin Banka Birleşmelerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri Çerçevesinde Kronolojik Bir Yaklaşım, *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt. 19, Sayı 1.
- Civan, M. (2009). *Finansal Tablolar Analizi ve Örnek Uygulamalar*, Gaziantep Üniversitesi, ABİGEM Eğitimi, Trabzon.
- Coşkun, M.N., Ardor, H.N., Çermikli, A.H., Eruygur, H.O., Öztürk, F., Tokatlıoğlu, İ., Aykaç, G. ve Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Çakır, S., Perçin, S. (2013). Çok Kriterli Karar Verme Teknikleriyle Lojistik Firmalarında Performans Ölçümü, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 13, Sayı 4.
- Çetin, A.C. ve Bıttarak İ.A. (2010). Banka Karlılık Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci ile Değerlendirilmesi: Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarında Bir Uygulama, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2.
- Çerçi, G. (2011). *Bankalarda Karlılık Analizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çınar, Y. (2004). *Çok Nitelikli Karar Verme ve Bankaların Mali Performanslarının Değerlendirilmesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çiftçi, C. (2014). *Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle İMKB’de işlem Gören Büyük Çaplı Şirketlerin Finansal Performanslarının Karşılaştırmalı Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gebze Teknik Üniversitesi, Gebze.
- Çobankaya, F.T. (2014). *Katılım Bankalarının Türkiye’deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Dağdeviren, M., Eraslan, E., Kurt, M., Dizdar, E. (2005). Tedarikçi Seçimi Problemine Analitik Ağ Süreci İle Alternatif Bir Yaklaşım, *Teknoloji Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2.
- Demireli, E. (2010). TOPSİS Çok Kriterli Karar Verme Sistemi: Türkiye’deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5:1.

- Dinçer, A. (2006). *Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye için Öneriler*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: DPT Yayınları.
- Dinçer, H. Ve Görener, A. (2011). Performans Değerlendirmesinde AHP-VIKOR ve AHP-TOPSIS Yaklaşımları: Hizmet Sektöründe Bir Uygulama, *Sigma Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*.
- Dinçer, H. Ve Görener, A. (2011). “Analitik Hiyerarşi Süreci ve Vikor Tekniği İle Dinamik Performans Analizi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:10, Sayı:19.
- Doğan, S. (2008). *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Dumanoğlu, S. (2010). İMKB’de İşlem Gören Çimento Şirketlerinin Mali Performansının TOPSIS Yöntemi İle Değerlendirilmesi, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt XXIX, Sayı II, s. 323-339.
- Ece, N. (2011). Dünyada ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı.25, Temmuz-Ağustos 2011.
- Ecer,F., Günay, F. (2014). Borsa İstanbul’da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Finansal Performanslarının Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle Ölçülmesi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1.
- Eleren, A., Karagül, M. (2008). 1986-2006 Türkiye Ekonomisinin Performans Değerlendirmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1.
- Elitaş, C., Ağca, V. (2006). Firmalarda Çok Boyutları Performans Değerleme Yaklaşımları: Kavramsal Bir Çerçeve, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 348-349.
- Elitaş, C., Eleren, A., Yıldız, F. ve Doğan, M., (2012). Gri İlişkisel Analiz İle Sigorta Şirketlerinin Performanslarının Belirlenmesi, 16. *Finans Sempozyumu*, Ekim 2012, Erzurum.
- Erdaş, L.M. (2012). *Katılım Bankalarının Kar Dağıtım Metodları ve Bankacılık Sektöründeki Yapısal Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Erdem, E. (2012). *Para, Banka ve Finansal Sistem* (4.Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.

- Erdoğan, D. (2011). *Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları*, (Yüksek Lisans Projesi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ergan, M. ve Mert, A. (2000). Özel Finans Kurumları, Eko Vitrin Dergisi, Temmuz.
- Eroğlu, N. (2006). *Türk Bankacılık Sektörü Temel Sorunları ve Çözüme Yönelik Düzenlemeler*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Eroğlu, Ö. (2004). *Para Teorisi ve Politikası Ders Notları*, SDÜ Yayın No:50, Isparta.
- Eroğlu, Ö. (2008). *Türkiye Ekonomisi*, Isparta: Bilim Kitapevi.
- Ertuğrul, A. ve Zaim, O. (1999). Ekonomik Kriz ve Türk Bankacılık Sistemindeki Etkinlik, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt:26, Sayı: 1-2.
- Ertuğrul, İ. ve Karakaşoğlu, N. (2009). Banka Şube Performanslarının VIKOR Yöntemi ile Değerlendirilmesi, *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, Cilt:20, Sayı:1.
- Eryürek, Ö.F.,Tanyaş, M. (2003). Hata Türü ve Etkinlikleri Analizi Yönteminde Maliyet Odaklı Yeni Bir Karar Verme Yaklaşımı, *İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, Cilt 2, Sayı 6.
- Eyüpgiller, S. (1988). *Banka ve Mali Kuruluşlar*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Eyüpgiller, S. (2000). *Bankalar için Banka İşletmeciliği Bilgisi*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Genç, T., Masca, M. (2013). TOPSIS ve PROMETHEE Yöntemleri İle Elde Edilen Üstünlük Sıralamalarının Bir Uygulama Üzerinden Karşılaştırılması, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. XV, S. II.
- Geylan, R. (1985). *Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticaret Bankalarının Temel Yönetim Sorunları*, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları, Eskişehir.
- Gök, M. (2015). *G20 Ülkelerinin Enerji Göstergeleri Açısından Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri İle Sıralanması*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Görener, A. (2011). Bütünleşik ANP-VIKOR Yaklaşımı İle ERP Yazılımı Seçimi, *Havacılık ve Uzun Teknolojileri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1..
- Gudil, O. (2007). *Türkiye 'de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi ile Alternatif Yatırım Araçlarının Getirilerinin Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

- Gürel, E. (2001). *Banka Finansal Performansının Ölçülmesi ve Beş Ticari Banka Üzerinde Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Ho, C.T. ve Wu, Y.S., (2006). Benchmarking Performance Indicators for Banks, *Benchmarking: An International Journal*, 13(2), ss.147-159.
- Işıktacı, Ş. (2009). Bankacılığın Tarihçesi. 02/07/2015. <http://isiktac.av.tr/#yayinlar>
- İpeksaç, E. (2014). *Çok Kriterli Karar Analizinde AHP, TOPSİS, VIKOR Çözümleri ve Bir Yazılım Uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Gediz Üniversitesi, İzmir.
- İslamoğlu, A. (2010). *Türkiye Bankacılık Sektöründe 2005-2007 Yılları Arasında Bankaların Veri Zarflama Analizi ile Performans Değerlendirmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze.
- Kabakçı, C.Ç. (2014). *Tarıma Dayalı Sanayi İşletmelerinde TOPSİS Yöntemiyle Finansal Performans Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). 9 Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kandemir, T., Arıcı, D.N. (2013). Mevduat Bankalarında CAMELS Performans Değerleme Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma (2001-2010), *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1.
- Karaayhan, İ. (2008). *Bankalarda Performans Değerlendirme ve Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları Üzerinde Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Karacaoğlu, Ç. (2011). *Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Karakaş, B., Ak, N. (2003). *Kamu Yönetiminde Performans Önemli Midir?*, Kamu Yönetiminde Kalite 3. Ulusal Kongresi Bildirileri, TODAİE Yayınları, No 319, Ankara, s.337-351.
- Karapınar, A. (2003). *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karğın, M. (2010). Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci ve İdeal Çözüme Yakınlığa Göre Sıralama Yapma Yöntemleri ve Tekstil Sektöründe Finansal Performans Ölçümü, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1.

- Kaya, F. (ed), Güney, A., Ersoy, A.Y., Şemsi, A. vd. (2013). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, İstanbul: Beta Basım.
- Kaya, Y.T. (2001). *Türk Bankacılık Sektöründe Camels Analizi*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurum Çalışma Raporları-6.
- Kaya, P., Çetin, E., Kuruüzüm, A. (2011). Çok Kriterli Karar Verme ile Avrupa Birliği ve Aday Ülkelerin Yaşam Kalitesinin Analizi, *İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı:13.
- Keskin, E., İnan, E. A., Mumcu, M., Erdönmez, P., Kılınç, G., Özaktan, A., ve ark. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Keskin, E. (2001). 2000 Yılında Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi, *TBB Bankacılar Dergisi*, İstanbul.
- Keskin, E. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi*, Bankalar Birliği Yayınları, Sayı:262, İstanbul.
- Kibritçioğlu, A. (2010). Küresel Finans Krizinin Türkiye’ye Etkileri, Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslamdaki Algılanışı, 24.09.2010, Ankara.
- Kula, V., Baykut, E. (2014). Re-Ranking Of Corporate Governance Ratings of BIST XKURY Companies Based on TOPSIS Method of Ordering, *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 2(1), 103-110.
- Kula, V., Baykut, E.(2015). Do The Depository Banks in Borsa İstanbul Corporate Governance Index Have Better Market Performance Following Their Entry To The Index?, *Research Journal of Finance And Accounting*, Vol 5, No..
- Kula, V., Kandemir, T., Baykut, E. (2015). *Borsa İstanbul Bünyesinde İşlem Gören Sigorta ve BES Şirketlerinin Finansal Performansının Gri İlişkisel Analiz Yöntemi İle İncelenmesi*, 19. Finans Sempozyumu, 21-24 Ekim 2015.
- Kung, C. Y. ve Wen, K. L. (2007). Applying Grey Relational Analysis and Grey Decision-Making to Evaluate the Relationship Between Company Attributes and Its Financial Performance- A Case Study of Venture Capital Enterprises in Taiwan, *Desicion Support Systems*, Vol. 43, No. 3, pp. 842-852.
- Köse, A. ve Bülbül, S. (2009). 2008 Küresel Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performans Analizi, *Uluslararası Finans Sempozyumu*:

- Küresel Kriz Sonrası Yeni Finansal Mimari Arayışlar*. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. 16 Ekim , İstanbul.
- Köse, E., Aplan, H.S. ve Kabak, M. (2013). Personel Seçimi için Gri Sistem Teori Tabanlı Bütünleşik Bir Yaklaşım, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 13, Sayı 4.
- Mücahitoglu, N. (2015). *Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleriyle Karşılaştırılması ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Opricovic, S. ve Tzeng, G.H. (2004) “Compromise Solution by MCDM Methods: A Comparative Analysis of VIKOR and TOPSIS”, *European Journal of Operational Research*, 156(2), 445-455.
- Öçal, T. ve Çolak, Ö.F. (1999). *Para-Banka*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Öçal, T. ve Çolak, Ö.F. (2000). *Finansal Sistem ve Bankalar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ömürbek, V. ve Kınay, B. (2013). Havayolu Taşımacılığı Sektöründe TOPSIS Yöntemiyle Finansal Performans Değerlendirmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3.
- Özata, Y. (2010). *Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi ve Yabancı Bankaların Sistem İçindeki Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Özer, S. (2008). *Yabancı Bankaların Tercih Edilmesindeki Faktörlerin Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özdağoglu, A. (2014). Üretim Faaliyetinde Bulunan İşletmeler İçin CNC Torna Tezgahı Alternatiflerinin VIKOR ve TOPSIS Yöntemleri İle Karşılaştırılması, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:14, Sayı:2, 14: 37-57.
- Özden, Ü.H. (2009). *Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Performansları: Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Analiz*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özden, Ü.H. (2012). AB’ye Üye Ülkelerin ve Türkiye’nin Ekonomik Performanslarına Göre VIKOR Yöntemi ile Sıralanması, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21.

- Özdenkaya, G. (2013). *Bankacılık Sektöründeki Birleşme ve Devirlerin Türk Bankacılık Sektörü Açısından Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özgür, E. (2007). *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği*. (Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Özgür, E. (2008). Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, X (1).
- Özsoy, İ. (1997). *Özel Finans Kurumları*, İstanbul: Asya Finans Kültür Yayınları.
- Özsoy, İ. (2011). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB.
- Öztürk, N.(2014). *2001 Yılı Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Özulucan, A. ve Özdemir, F.S. (2010). *Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Özulucan, A. ve Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı:11, 94-98.
- Parasız, İ. (1997). *Para Banka ve Finansal Piyasalar Teori ve Politika* (6.Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2000). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, İstanbul: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2007). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2011). *Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık (1.Baskı)*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Peker, İ. ve Baki, B., (2011), Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle Türk Sigortacılık Sektöründe Performans Ölçümü, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 4(7).
- Polat, A. (2009). *Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye için Projeksiyonlar, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No:1.

Resmi Gazete, 14/05/2015, Sayı: 29355

Resmi Gazete, 01.11.2005, Sayı: 25983.

Resmi Gazete, 01.11.2006, Sayı: 26333.

Seçme, N.Y., Bayrakdaroglu, A. ve Kahraman C. (2009). Fuzzy Performance Evaluation in Turkish Banking Sector Using Analytic Hierarchy Process and TOPSIS, *Expert Systems with Applications*, 36(9).

Sevimeser, N. (2005). *Yabancı Bankaların Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Faaliyetleri ve Etkileri: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

Şahin, E. (2007). *Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.

Şakar, H. (2000). *Genel Bankacılık Bilgileri*, İstanbul: Srata Yayıncılık, No:4.

Şen, S. (2014). *Farklı Ağırlıklandırma Tekniklerinin Denendiği Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Mali Performans Değerlendirmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Şimşek, B. (2006). *Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Örnek Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi: Ankara.

Takan, M. (2001). *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tayyar, N., Akcanlı, F., Genç, E. ve Erem, I. (2014). BİST’e Kayıtlı Bilişim ve Teknoloji Alanında Faaliyet Gösteren İşletmelerin Finansal Performanslarının Analitik Hiyerarşi Prosesi ve Gri İlişkisel Analiz Yöntemleriyle Değerlendirilmesi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2014-Ocak.

Tolon, M. (2004). Ticari Bankalarda Pazarlama Stratejilerinin Uygulanması ve Türkiye’deki Ticari Bankalar Üzerine Bir Alan Çalışması, *Verimlilik Dergisi*, 2004/4.

Tokatlıoğlu, İ. (2003). *Bankacılık Sektörünün Regülasyonu-Deregülasyonu ve Sektör Üzerindeki Verimlilik, Karlılık ve Refah Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Tunay, B. (2005). *Finansal Sistem, Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, Birsen Yayınevi.
- Tunca, Z., Aksoy, E., Bülbül, H. ve Ömürbek, N. (2015). AHP Temelli TOPSIS ve ELECTRE Yöntemiyle Muhasebe Paket Programı Seçimi, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), s. 53-71.
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, Nesil Yayınları.
- Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt.4, Sayı.1. Türkiye Bankalar Birliği Web Sayfası, www.tbb.org.tr.
- Türkiye Bankalar Birliği, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 51, 2004.
- Türkiye Bankalar Birliği, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 55, 2005.
- Türkiye Bankalar Birliği, *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı Firma Yapısı ve Rekabet Analizi*, 2012.
- Türkiye Bankalar Birliği, *40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi*, İstanbul:TBB Yayın No:207, 1998.
- Türkiye Bankalar Birliği, *50.Yılında Türkiye’de Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, Yayın No: 262, İstanbul, 2008.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği, *“Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık”*, 2006.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği, *Katılım Bankaları 2014*, 2014.
- Türkmen, S.Y. ve Çağıl, G., (2012), İMKB’ye Kote Bilişim Sektörü Şirketlerinin Finansal Performanslarının TOPSIS Yöntemi İle Değerlendirilmesi, *Maliye Finans Yazıları*, 26(95), ss.59-78.
- Türkmenoğlu, R.E. (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Uçar, M. (1993). *Türkiye’de-Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri (1.Basım)*, İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- Ural, M. (2003). Finansal Krizler ve Türkiye, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 18, Sayı 1.

- Urfalıoğlu, F. ve Genç, T. (2013). Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri İle Türkiye'nin Ekonomik Performansının Avrupa Birliği Üye Ülkeleri İle Karşılaştırılması, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, Sayı II., s.329-360.
- Ustasüleyman, T. (2009), "Bankacılık Sektöründe Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi: AHS-TOPSIS Yöntemi ", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 69, s. 33-43.
- Üstünişik, N.Z. (2007). *Türkiye'deki İller ve Bölgeler Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması: Gri İlişkisel Analiz Yöntemi ve Uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yağcılar, G.G. (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*. Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kitapları, No:10.
- Yahşi, F. (2000). Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni, *Bereket Dergisi*, Albaraka Türk yayınları, Sayı.9, İstanbul.
- Yardımcı, N. (2006). *Bankacılık Sektöründe Etkinlik Analizi: Türk Bankacılık Sektörü ve Avrupa Birliği'ne Üye Bazı Ülkelerin Bankacılık Sektörlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Yayar, R. Ve Baykara, H.V. (2012). "TOPSIS Yöntemi ile Katılım Bankalarının Etkinliği ve Verimliliği Üzerine Bir Uygulama", *Business and Economics Research Journal*, Volume 3, Number 4, 21-42.
- Yıldız, A. ve Deveci, M. (2013). Bulanık VIKOR Yöntemine Dayalı Personel Seçim Süreci, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 13, Sayı 4.
- Yılmaz, O.N. (2010). *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*, Antalya: TKBB Yayınları.
- Yurdakul, K. ve İç, Y.T.(2003). Türk Otomotiv Firmalarının Performans Ölçümü Ve Analizine Yönelik TOPSİS Yöntemini Kullanarak Bir Örnek Çalışma, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, No 1, Ankara.
- Yükçü S. ve Atağan, G. (2010). "TOPSIS Yöntemine Göre Performans Değerleme", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 45, s. 28-35.
- Zerenler, M.(2005). Performans Ölçüm Sistemleri Tasarımı ve Üretim Sistemlerinin Performansının Ölçümüne Yönelik Bir Araştırma, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1:1-36.

İNTERNET KAYNAKLARI

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası web sayfası, www.tcmb.gov.tr.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği web sayfası, www.tkbb.org.tr.

www.bankasya.com.tr

www.bddk.org.tr

<http://www.enfal.de/veda.htm>

<http://finans.8m.net/ofkkur.htm>

[http://www.hakanguclu.com/calismalar/Fransa Bankacilik Sistemi.pdf](http://www.hakanguclu.com/calismalar/Fransa_Bankacilik_Sistemi.pdf)

www.kuveytturk.com.tr

[https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam Kalk%C4%B1nma Bankas%C4%B1](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam_Kalk%C4%B1nma_Bankas%C4%B1)

www.ziraatkatilim.com.tr

